

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İNGİLİZ ORYANTALİZMİNDE KUR'AN'IN
METİNLEŞME SÜRECİ TARTIŞMALARI

Saliha TİK

2501171278

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Necmettin GÖKKIR

İSTANBUL-2020

ÖZ

**İNGİLİZ ORYANTALİZMİNDE KUR'AN'IN
METİNLEŞME SÜRECİ TARTIŞMALARI**

SALİHA TİK

Kur'an'ın metinleşme süreci hem İslam dünyasında hem Batı'da birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu süreç hakkında ihtilaflı rivayetlerin olması İngiliz oryantalistlerin de dikkatini çekmiş ve bu hususta birçok görüş öne sürülmüştür. Yapılan araştırmanın gayesi, İngiliz Oryantalistlerden örnek üç ismi mukayeseli bir biçimde ele alarak onların Kur'an'ın metinleşme sürecine nasıl bir yaklaşım öne sürdüklerini ortaya koymaktır. Tezde ayrıca tümevarım yöntemiyle iddialar açıklanmakta, metin analizi yöntemiyle irdelenmekte ve tanımlayıcı/descriptive bir yol izlenmektedir.

Tez, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Muir'in vahye yaklaşımı başta olmak üzere Kur'an'ın metinleşmesine dair iddialarından ve sonuçlara ulaşırken uyguladığı yöntemlerden bahsedilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde revizyonist Burton'un Kur'an'ın metinleşme sürecine dair iddia ve yöntemleri, özellikle Kur'an-Mushaf ayrımı ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise birçok iddiasıyla Burton'dan ayrılan revizyonist Rippin, Kur'an'ın metinleşme sürecine yaklaşımı ve uyguladığı metotlar bakımından incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Oryantalizmi, Kur'an'ın metinleşmesi, Muir, Burton, Rippin.

ABSTRACT

**DISCUSSIONS ON THE PROCESS OF TEXTUALIZATION
OF THE QUR’AN IN BRITISH ORIENTALISM**

SALIHA TİK

The process of textualization of the Qur’an has been the subject matter of many researches both in Islamic World and in the West. The existence of controversial narrations about this process has also attracted the attention of British Orientalists and many views have been put forward in this regard. The aim of the research is to compare three British Orientalists’ ideas to reveal how they approach the process of textualization of the Qur’an. In the thesis, claims are explained by induction method, examined by text analysis method and a descriptive way is followed.

The thesis consists of three parts. In the first part, Muir's claims about the textualization of the Qur'an together with his approach to revelation, and the methods he applied to reach his conclusions are mentioned. In the second part of the study, revisionist Burton’s claims and methods regarding the process of textualization of the Qur’an, in particular the Qur’an-Mushaf distinction are discussed. In the third part, Rippin, a revisionist who differs from Burton with many ideas, is examined in terms of his approach to the process of textualization of the Qur’an and the methods he applied.

Keywords: British orientalism, the textualization of the Qur’an, Muir, Burton, Rippin.

ÖNSÖZ

Rahman olan Rabbe hamd ve sena, alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (sav)'e, ehl-i beytine ve ashabına salât ve selâm olsun.

Kur'an'ın Hz. Ebu Bekir zamanında cem' edildiği, Hz. Osman zamanında çoğaltıldığı İslam toplumunda genel kabul gören görüş olsa da bir metin olarak günümüze nasıl ulaştığı konusu ihtilaflı rivayetler dolayısıyla alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Hicr Suresi 9. ayette de belirtildiği üzere biz Müslümanlar olarak Kur'an'ın Allah'tan geldiğine ve onun asla değiştirilemeyeceğine inanmaktayız. Ancak tarihte insanların bazı bilgileri yanlış veya eksik hatırlaması ya da bilerek yanlış aktarması bizleri kesin sonuca ulaşma konusunda aciz bırakmaktadır. Kur'an'ın da ilk olarak ne zaman toplandığı, çoğaltıldığı konusu ile muhafaza edilme süreci ihtilaflı olmakla beraber bu konular, sadece Müslümanların değil Batılı akademisyenlerin de ilgisini çekmiştir. Nitekim, Batı'nın İslam'a olan ilgisi Kur'an çevirileriyle ivme kazanmış, sonrasında köken odaklı çalışmalar yapılmış, Kur'an hakkında birçok farklı iddia ortaya atılmıştır. Bu iddialardan bir kısmı Kur'an'ın metinleşme süreci hakkındadır. Bu iddialara göre bazı oryantalistler ihtilaflı olsalar da bu İslâmî rivayetleri uzlaştırmaya çalışmış, bir kısmı da daha farklı metotlar uygulayarak İslam'da olduğundan çok daha farklı sonuçlara ulaşmıştır.

Yapılan bu çalışmayla İngiliz oryantalistlerin bu konudaki iddialarını ele almak amaçlanmış, bu ihtilaflı hangi metotla gidermeye çalıştıkları açıklanmıştır. Tezde, konu çok geniş olduğu için örnek isim olarak Sir William Muir, John Burton ve Andrew Rippin'in görüşleri esas alınarak onların bu konudaki iddiaları açıklanmıştır. Bu iddiaların birbirinden farklı olmasına ve birincil kaynak kullanımına dikkat edilmiş, bu sayede İslam dünyasında tartışma konusu olan bir konunun İngiliz oryantalistlerince nasıl anlaşıldığı ortaya konmuştur.

Çalışma, bir giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde Sir William Muir'in, ikinci bölümünde John Burton'un, üçüncü bölümünde ise Andrew Rippin'in Kur'an vahyinin mahiyeti, ilk yazımı, cem'i, istinsahı ve muhafazası konularındaki iddialarına yer verilmiş, ulaştıkları sonuçlar kullandıkları metot ve yaklaşım biçimleri çerçevesinde açıklanmıştır. Bu sayede

İngiliz oryantalistlerin Kur'an'ın metinleşme sürecine yaklaşımlarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Tezimin gelişim aşamasında bütün yoğunluğuna rağmen desteğini ve eleştirilerini eksik etmeyen tez danışmanım Prof. Dr. Necmettin Gökkır'a, 117K345 numaralı proje kapsamında tezimi destekleyen TÜBİTAK'a ve proje dahilinde yapılan toplantılarda görüşlerini beyan ederek tezimin ilerleme kaydetmesinde önemli rol oynayan Prof. Dr. Bilal Gökkır ve Doç. Dr. Muhammed Abay'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, İSAM kütüphanesinin yetkililerine de hem çalışma ortamı hem kaynaklarıyla en büyük desteklerden birini sağladıkları için teşekkürü borç biliyor, bu aşamada bana destek olan sevgili aileme ve arkadaşlarıma da şükranlarımı sunuyorum.

İSTANBUL, 2020

SALİHA TİK

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SIR WILLIAM MUIR (1819-1905) VE KUR'AN'IN METİNLEŞMESİ

A. William Muir'in Hayatı ve Çalışmaları	14
1. Hayatı ve Eserleri.....	14
2. Kur'an ile ilgili Çalışmaları	18
a. The Coran: its Composition and Teaching; and the Testimony it Bears to the Holy Scriptures	18
b. The Life Of Mahomet (I-IV)	19
c. Extracts from the Coran In The Original With English Rendering.....	22
B. Kur'an'ın Metinleşmesi İlgili Görüşleri.....	23
1. Kur'an'ın Mahiyeti	23
a. Kur'an'ın Tanımı	23
b. Kur'an'ın Kökeni.....	24
2. Kur'an'ın Yazılması	27
a. Kur'an Vahyi	27
(1) Vahyin Gelişi ve Mahiyeti	27
(2) Vahyin Yazılışı ve Düzenlenmesi.....	31

(3) Vahiylerin Uydurulduğu İddiası	34
b. Kur'an Vahyinin Muhafazası	35
(1) Hz. Peygamber Döneminde Yazılanların Korunması.....	35
(2) Garanik Olayı.....	37
3. Kur'an'ın Cem Edilmesi.....	39
a. Kur'an Cem'inin Gerçekleşmesi	39
b. Mensuh Ayetler Meselesi	40
c. Toplanan Nüshanın Sahihliği Meselesi	41
4. Kur'an'ın Çoğaltılması	42
a. Mushafların Çoğaltılma Sebepleri	42
b. Kur'an İstinsahının Gerçekleşmesi.....	43
c. Kıraat Farklılıklarının Sebepleri	44
d. Kur'an'ın İstinsahından Günümüze Kadar Korunması	45

İKİNCİ BÖLÜM

JOHN BURTON (1929-2014) VE KUR'AN'IN METİNLEŞMESİ

A. Burton'un Hayatı ve Çalışmaları	48
1. Hayatı.....	48
2. Eserleri	48
a. Kitapları	48
(1) An Introduction to Hadith.....	48
(2) The Source of Islamic Law-Islamic Theories of Abrogation	51
(3) Abu Ubaid al-Qasim b. Sallam, Al-nasikh wa'l-mansukh= en-Nâsih ve'l-mensûh fi'l-Kur'âni'l-aziz, Ed. with a commentary of John Burton.....	52
(4) The Collection of The Qur'ân.....	53
b. Makaleleri.....	56

B. Kur'an'ın Metinleşmesiyle İlgili Görüşleri.....	58
1. Cem' Rivayetlerine Yaklaşımı.....	58
a. Rivayetlerde Uyguladığı Metot	58
b. Cem' Rivayetleriyle İlgili İddiaları	59
2. Neshin Tedvin Tarihindeki Rolü	61
a. Metni ve Hükmü Mensuh Nesih.....	63
b. Metni Baki Hükmü Mensuh Nesih.....	64
c. Metni Mensuh Hükmü Baki Nesih	65
d. Kur'an ve Sünnetin Birbirini Neshetmesi	66
3. Hz. Peygamber Dönemi Tedvin.....	67
a. Garanik Olayı.....	67
b. Kur'an-Mushaf Ayrımı.....	68
(1) Belge Niteliğindeki Kur'an [Mushaf].....	68
(2) Kaynak Olarak Kur'an.....	69
c. Hz. Peygamber'in Tedvin Tarihinden Çıkarılması.....	70
4. Hz. Peygamber Sonrası Cem'	71
a. Hz. Ebubekir'in Kur'an'ı Cem'i.....	72
b. İmam Mushaf ve Hz. Osman'ın İstinsahı	73
c. Sahabe Mushafları	74
d. Kıraat Farklılıkları	75
5. Hz. Peygamber Sonrası Kur'an'ın Muhafazasında Lahn Sorunu ..	77
6. Batı'nın Cem' Anlayışına Eleştirisi.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANDREW RIPPIN (1950-2016) VE KUR'AN'IN METİNLEŞMESİ

A. Rippin'in Hayatı ve Çalışmaları.....	81
1. Hayatı.....	81

2.	Çalışmaları	83
a.	Kitapları	84
b.	Kitap Bölümleri	86
c.	Dergi Makaleleri	89
B.	Kur'an'ın Metinleşmesiyle İlgili Görüşleri.....	91
1.	Uyguladığı Metot ve Yaklaşımlar.....	91
a.	Form Eleştiri Metodu.....	91
b.	Revizyonist Metot.....	94
2.	Erken Dönem İslam Kaynaklarının Kur'an Metinleşmesindeki Yeri.....	97
a.	Tefsir	97
b.	Siyer.....	99
c.	Hadis	100
d.	İslam Tarihi.....	100
3.	Kur'an'ın Mahiyeti	101
a.	Kur'an'ın Kaynağı	101
b.	Mevcut Kur'an Öncesi Süreç	102
4.	Kur'an'ın Metinleşmesi	103
a.	Rippin'in Cem' Rivayetlerine Yaklaşımı	103
b.	Kur'an'ın Cem'i	104
5.	Kur'an'ın İstinsahı	106
6.	Kur'an'ın Muhafazası	107
a.	Kur'an'da Lahn İddiası	107
b.	Farklı Kıraatler	108
c.	Yazma Nüshalar.....	110
7.	Batının Metinleşme İddialarına Yaklaşımı	112

a. John E. Wansbrough.....	112
b. Richard Bell.....	115
c. Angelika Neuwirth.....	116
d. Diğer Eleştiriler	117
SONUÇ.....	118
BİBLİYOGRAFYA.....	122

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1: Sir William Muir.....	14
Resim 2.1: Andrew Rippin.....	80

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
a.y	: Aynı yer
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.:	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Yayına hazırlayan
H.z.	: Hazreti
İÜİFD	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
No	: Sayı
s.	: sayfa
s.a.v.	: Sallalâhu Aleyhi Vesellem
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SOAS	: School of Oriental and African Studies
SÜİFD	: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
v.d.	: İlk yazardan sonrakiler
yy.	: yüzyıl
y.y.	: Basım yeri yok
t.y.	: Basım tarihi yok

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu ve Önemi

İslam dünyasında birçok araştırma ve teze konu olan Kur'an'ın metinleşme süreci¹ Batının da ilgisini çekmiş ve birçok araştırmalar yapılmıştır.² Özellikle İngiliz oryantalistler, Kur'an'ın metinleşme tarihine dair farklı iddia ortaya atmış, bazı iddialar kendi çağdaşlarını ve sonraki nesli etkisi altında bırakmıştır. Bu araştırmada, Kur'an'ın metinleşme tarihine İngiliz oryantalistlerin farklı bakış açılarıyla nasıl yaklaştıkları değerlendirilecektir. Nitekim Avrupalılar, Kur'an ilmiyle ilgilenmeye 12. asrın ortalarına doğru Peter the Venarable'nin Toledo'yu ziyaret etmesiyle başlamışlardır.³ Fransa'da başrahip olduğu bilinen Peter the Venerable, bazı Arapça metinleri Latinceye çevirmiş ve Latince teolojik çalışmalar yapanları finansal anlamda desteklemiştir. Ona yardım edenlerden biri olan İngiliz Robert of Ketton da Kur'an çevirisi yazmakla görevlendirilmiş ve 1143'te İspanya'da **Alchoran, id est, collectio preceptorum** ismiyle ilk Kur'an çevirisini yapmıştır.⁴ Bu çevirilerin amacının sadece askeri olarak değil entelektüel anlamda da İslam'la savaşmak olduğu iddia

¹ Kur'an'ın metinleşmesi konusunda günümüze ulaşmış en eski yazılı eserler h. 2. asrın ikinci yarısıyla 3. asrın ilk yarısında yazılmışlardır. Bunların bir kısmı ayrı bir başlık altında olmaktan ziyade Kur'an tarihi eserlerinin içinde yer almaktadır. Bu konuda yazılan bazı eserler şunlardır: Ebu Abdullah Zencani, **Tarihü'l Kur'ân**, Beyrut, Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, 1969; İzmirli İsmail Hakkı, **Tarih-i Kur'an**, İstanbul, Böre Yayınevi, 1956; Ahmet Keleş, "Kur'an'ın Cem'i ve Tertibi", **İslami Araştırmalar Dergisi**, C.14, No:1, 2001; Mehmet Emin Maşalı, **Kur'an'ın Metin Yapısı**, Ankara, Avrasya Yayıncılık, 2004; Ziya Şen, **Kur'an'ın Metinleşme Süreci**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2007; Zeynel Abidin Aydın, "Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2008.

² Bu konuda yapılmış bazı çalışmalar şu şekildedir: Theodor Nöldeke, **Geschichte des Qorâns: Teil 1. über den Ursprung des Qorâns**, Leipzig, Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, 1919; Arthur Jeffery, **Materials for the History of the Text of the Quran; The Old Codices**, Brill Archive, 1937; Arthur Jeffery, **The Qur'an as Scripture**, New York: R. F. Moore Co., 1952; Régis Blachère, **Introduction au Coran**, 2nd edition Paris: G.-P. Maisonneuve et Larose, 1977; Angelika Neuwirth, **Studien zur Komposition der mekkanischen Suren**, Berlin, Walter de Gruyter, 2007.

³ İsmail Cerrahoğlu, "Oryantalizm ve Batıda Kur'an ve Kur'an İlimleri Üzerine Araştırmalar", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.31, No:1, 1990, s. 105.

⁴ Clifford Edmund Bosworth, "The Study of Islam in British Scholarship", **Mapping Islamic Studies: Genealogy, Continuity and Change**, Ed. by. Azim Nanji, Berlin, Mouton de Gruyter: Walter de Gruyter, C. XXI, 1997, s. 48.

edilmektedir.⁵ 1615'te ise **A Discovery of the Impostures of Mahomet and of the Koran** ismiyle William Wright'ın Kur'an'ın ilk İngilizce tercümesini yazdığı bilinmektedir.⁶ Bu bilgilerden hareketle İngiltere'de Kur'an'a yönelik yapılan ilk çalışmalara çevirilerle başlandığı söylenebilir. Nitekim Alexander Ross, 1649'da **The Alcoran of Mahomet, translated out of Arabique into French, by the Sieur Du Ryer, Lord of Malezair, and Resident for the King of France, at Alexandria. And newly Englished, for the satisfaction of all that desire to look into the Turkish vanities** ismiyle Kur'an'ın Arapçadan ilk modern çevirisi sayılan Fransızca çeviriyi esas alarak İngilizce Kur'an tercümesini ortaya koymuştur.⁷ 18. Yüzyılda ise George Sale, ilmî denecek seviyede **The Koran, commonly called the Alcoran of Mohammed** ismiyle Kur'an'ı İngilizceye çevirmiştir. Üniversite okumayıp Inner tapınağına üye olan Sale, 1734'te Londra'da Kur'an'ın daha öncekilerden daha iyi bir İngilizce çevirisini ortaya koymuştur. Sale, Kur'an çevirisinde Beyzavi ve Suyuti başta olmak üzere birçok şerhe yer vermiştir.⁸ 1921'de eserinde Maracci'nin ondan 35 sene evvel yaptığı Latince çevirisinden çokça faydalandığı fark edilmiştir.⁹ Esere giriş olarak yazdığı "Preliminary Discourse" başlıklı yazısı ise Arap tarihi, Hz. Muhammed'in hayatı ve kişiliği, Kur'an tarihi, Kur'an'ın muhtevası, İslam dini ve İslâmî fırkalar hakkında bilgi vermiştir. Onun bu eseri, XVIII. Yüzyılda zirveye çıkan misyonerlik çalışmalarını yürütenlerin İslam ve Kur'an hakkındaki temel kaynaklarından biri olmuştur.¹⁰

19. asır ise "bilimsel oryantalizm" dönemi olarak kabul edilir. İngiltere bu dönemde Almanya, Fransa ve Hollanda'da yapılan çalışmaların gerisinde kalmıştır.¹¹ Bu asırda İngiltere'de Kur'an üzerine daha çok köken odaklı çalışmalar yapılmış,

⁵ José Martínez Gázquez, Andrew Gray, "Translations of the Qur'an and Other Islamic Texts before Dante (Twelfth and Thirteenth Centuries)", **Dante Studies**, with the Annual Report of the Dante Society, No:125, 2007, s. 79-81.

⁶ Esma Atay, "İlk Dönem İngiliz Oryantalistlerin Kur'an Çalışmaları W. Muir ve D.S.Margoliuth Örneği", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 19.

⁷ Noel Malcolm, "The 1649 English Translation of The Koran: Its Origins and Significance", **Journal of the Warburg and Courtauld Institutes**, C.75, 2012, s. 261-63.

⁸ Bosworth, "The Study of Islam in British Scholarship", s. 54-55.

⁹ Alexander Bevilacqua, "The Qur'an Translations of Marracci and Sale", **Journal of the Warburg and Courtauld Institutes**, C.76, 2013, s. 93.

¹⁰ A.e, s. 123.

¹¹ Bosworth, "The Study of Islam in British Scholarship", s. 58-59.

İngilizce Kur'an çevirileri yaygınlık kazanmaya başlamıştır.¹² Asrın önemli isimlerinden Edward Henry Palmer (1840-1882) eserinde Kur'an'ın yazıya geçirilmeden evvel Hz. Muhammed'in onun bazı kısımlarını unutmuş, hatta değiştirmiş ve eklemelerde bulunmuş olduğu şeklinde Kur'an'ın metinleşme süreci hakkında birtakım iddialar ortaya atmıştır.¹³ Bu asırda Sir William Muir de Kur'an'ın metinleşme süreci hakkında çalışmalar yapmıştır.¹⁴ Bunlar haricinde James William Hampson Stobart (1832-1902) köken odaklı çalışmalar yapmış,¹⁵ E. Canon Sell ise eserinde Kur'an'ın gelişim tarihinden ve Hz. Peygamber'in yaşadığı olaylarla uyumlu olacak şekilde tedrici oluşumundan bahsetmiştir.¹⁶ Verilen bilgilerden hareketle Kur'an'ın metinleşme sürecine dair çalışmaların özellikle bu yüzyıldan itibaren daha ciddi bir şekilde yapılmaya başlandığı söylenebilir.

20. asırda, Kur'an'ın kökeni hakkında araştırma yapıp bunun Yahudi kaynaklı olduğunu gösterenlerden biri olan Hardwig Hirschfeld¹⁷ ve Kur'an'ın kesinlikle Hz. Muhammed tarafından oluşturulduğunu savunan ve onu Yahudiliğin neredeyse sapkın bir kolu gibi gören Clair Tisdall gibi isimler bulunmaktadır.¹⁸ Ayrıca Kur'an'ın metinleşme sürecine Kur'an'ın Peygamber hayattayken tamamlanmadığı, arkadaşları tarafından bir araya getirildiği şeklinde bazı iddialarda bulunan David S. Margoliouth da bulunmaktadır.¹⁹ Bu dönemde Richard Bell, **Introduction to The Qur'ân** isimli eserinde Kur'an tarihi ve otantikliği hakkında bilgi vermiştir.²⁰ Öğrencisi W. Montgomery Watt ise Kur'an'ın cemi hususunda hocasıyla benzer görüşler içeren

¹² Niyazi Kahveci, "Kur'an'ın Kaynağı ve Oryantalizm", C.27, No:4, 1991, s. 297.

¹³ Edward Henry Palmer, **The Quran**, Oxford, Clarendon Press, 1880, s. XX-LXXX.

¹⁴ William Muir, **The Corân. Its Composition and Teaching; And the Testimony It Bears to the Holy Scriptures**, London, Society for Promoting Chsritian Knowledge, 1878.

¹⁵ Naif Yaşar, **Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi**, Ankara Okulu Yayınları, 2017, s. 46.

¹⁶ Canon Sell, **The Historical Development of The Qur'an**, London, Society For Promoting Christian Knowledge Press, 1909, s. IX.

¹⁷ İsmail Albayrak, "Batı'da Son Dönem Kur'an Çalışmalarına Genel Bir Bakış", **Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu 11-12-Mayıs-2002-Adapazarı**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 170.

¹⁸ Bilal Gökkır, "Western Attitudes To The Origin Of The Qur'an Theological and Linguistic Approaches of Twentieth Century English-Speaking World from William Muir to William M. Watt", **The University of Manchester**, Phd Thesis, England, 2002, s. 65-72.

¹⁹ Atay, "İlk Dönem İngiliz Oryantalistlerin Kur'an Çalışmaları W. Muir ve D.S.Margoliuth Örneği", s. 89-93.

²⁰ Kemal Gözütok, "Oryantalistlerin Kur'an Tarihine Bakışları", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi Tezi, Ankara, 2012, s. 26.

çalışmalar yapmıştır.²¹ William Muir, Gustav Weil²² ve Aloys Sprenger Kur'an tarihine katkıda bulunan çalışmalar yapsa da bu konuda bağımsız ilk çalışma **Geschichte des Qorans: Über den Ursprung des Qoran** isimli eseriyle Alman oryantalist Nöldeke'ye aittir.²³ Avrupa'nın zihnindeki Kur'an anlayışının mimarı sayılan Nöldeke²⁴ sonrasında, Goldziher'in **Die Richtungen der Islamischen Koranauslegung** isimli eseri bu konu üzerine yazılmış etkili bir çalışma olmuştur.²⁵ Bu dönemlerde Nöldeke'nin etkisiyle Arthur Jeffery²⁶ ve Alphonse Mingana²⁷ gibi oryantalistler Kur'an tarihi üzerine yazılar yazmışlar²⁸ ve bağımsız çalışmalar ortaya koymuşlardır.²⁹

Bu asırda ayrıca Kur'ân tarihine dair rivayetlere şüpheyile yaklaşp harici kaynaklara başvuran “İngiliz revizyonist ekolü” ortaya çıkmıştır. İngiliz oryantalistler, özellikle 1970'lerin sonlarında aşırı şüpheciler olarak adlandırılabilir İslam'a radikal yaklaşan grupta kendini göstermiştir. Aşırı şüpheciler, genel olarak ilk dönem yazmalarının imam Mushaf'a uyup uymaması, Kur'ân'ın cemi hakkında gelen rivayetlerin sahihliği, surelerden herhangi birinin Hz. Osman sonrası bir olayı yansıtmaması, tefsirî herhangi bir malzemenin Kur'ân'a eklenip eklenmediği gibi konular üzerinde dururlar. Aşırı şüpheciler, Hz. Muhammed üzerinde Yahudi veya Hristiyan etkisi olup olmaması konusuyla ilgilenmezler.³⁰ Bu ekolün savunucusu

²¹ A.e., ss. 29-30.

²² Gustav Weil'in ilk baskısı 1844'te yapılan **Historisch-kritische Einleitung in den Koran** (Leipzig-1848, 2. baskı) isimli eseri bu alandaki ilk çalışmalardan biri kabul edilir. Ayrıntı için Bkz. Abdurrahman Çetin, “Kur'an Kıraatlarına Yönelik Oryantalist Yaklaşımlar”, **Marife**, C.2, No:3, 2002, s. 75.

²³ Morteza Karimi-Nia, “The Historiography of the Qur'an in the Muslim World: The Influence of Theodor Nöldeke”, **Journal of Qur'anic Studies**, C.15, No:1, 2013, s. 49.

²⁴ Yaşar, Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi, s. 150-51.

²⁵ Bilal Gökkır, “Modern Dönemde Kur'an Tarihinin Ortaya Çıkışı: Kur'an'ın Korunmuşluğu Hususunda Oryantalist İddialar ve Müslümanlardan Cevaplar”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No:27, 2013, s. 11.

²⁶ Jeffery, **Materials for the History of the Text of the Quran; The Old Codices**.

²⁷ Alphonse Mingana, “The Transmission of the Koran”, **The Muslim World**, C.7, No:3, 1917, s. 223-32.

²⁸ Karimi-Nia, “The Historiography of the Qur'an in the Muslim World”, s. 49.

²⁹ Ayrıntı için Bkz. Haluk Songur, “John Burton (1929 - ...): The Collection of the Qur'an Adlı Eseri Özelinde”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, No:4, 2004.

³⁰ Albayrak, “Batı'da Son Dönem Kur'ân Çalışmalarına Genel Bir Bakış”, s. 179.

olduğu söylenen John E. Wansbrough³¹ ve John Burton haricindeki takipçilerin³² Mingana'nın uyguladığı metodolojinin etkisi altında kaldığı belirtilmiştir.³³ Andrew Rippin'in bu takipçiler arasında eserinde oldukça anlaşılabilir bir dil kullanan Wansbrough'nun tercümanı gibi hareket ettiği söylenmektedir.³⁴ Aynı zamanda revizyonist yaklaşımın günümüzde önde gelen temsilcilerindendir.³⁵ İslâmî rivayetlere itibar ettiği belirtilen Neal Robinson da eserinde Wansbrough'nun takipçileri kabul edilen Crone ve Cook'un teorilerini ciddi manada eleştirmiştir.³⁶

Müslüman ilim adamların Kur'an'ın metinleşme süreci hakkında özellikle Kur'an'ın tertibi, cem edilmesinin sebebi, hangi dönemde cem edildiği, resmi olup olmaması, istinsahın hangi dönemde yapıldığı, Hafsa nüshasının esas alınıp alınmadığı ve yedi harf meselesi gibi ihtilaf edilen konularda ittifak halinde olmaması sonucu müsteşrikler her bir soruyla ilgili kendi bakış açısını geliştirmişlerdir.³⁷ Yukarıda verilen bilgilerden anlaşıldığı üzere de Kur'an'ın metinleşmesine dair yapılan çalışmalar artarak devam etmektedir. İngiliz oryantalistlerin bu konuda günümüze kadar yaptıkları çalışmalar arasında özellikle üç farklı bakış açısı tespit edilmiştir. Konunun daha iyi anlaşılması amacıyla daha önce de belirtildiği üzere bu bakış açılarını anlamaya yardımcı üç örnek isim üzerinde durulacaktır. Çalışmada, bu üç ismin Kur'an'ın metinleşme tarihine farklı bakış açılarıyla bakıp bakmadığı ortaya konacak, bu hususta Türkiye'de ve Batı'da yapılan eleştiri ve değerlendirmelere yer verilecek ve bu isimlerin herhangi bir ekolün takipçisi olup olmadığı konusu tartışılacaktır. Ayrıca Muir (1819-1905), Burton (1929-) ve Rippin (1950-2016)'den yola çıkarak İngiliz oryantalistlerin Kur'an'ın metinleşmesi konusunda yaptıkları

³¹ J. Wansbrough ve onun öncülük ettiği ekolün Müslümanların ve Batı'nın yaklaşımından farklı bir yaklaşım ortaya koyduğu söylenmektedir. Ayrıntı için Bkz. Necmettin Gökkır, "Anglo-Sakson ve Amerikan Geleneklerinde Revizyonizm", **Kur'an'ı Anlama Yolunda: Kuramer Konferansları -II**, 2017, s. 291.

³² Andrew Rippin, Norman Calder, Gerald R. Hawting, Judith Koren, Yehuda D. Nevo, Herbert Berg ve Ibn Warraq bu revizyonist yaklaşımı sergileyenler arasındadır.

³³ Bilgi için Bkz. Gözütok, Oryantalistlerin Kur'an Tarihine Bakışları, s. 44-45; İsmail Albayrak, "John Wansbrough'nun Kur'an Tarihi Teorisi ve Batı'da Doğurduğu Tartışmalar", **İslamiyat**, C.4, No:1, 2004, s. 165-66.

³⁴ Bilal Gökkır, "Oryantalist Literatürde Kur'an'ın Kaynağı Tartışmalarının Kaynağı Disiplinlerarası Bir Yaklaşım", **Bilimname**, C.2004, No:2, 2004, s. 63.

³⁵ Gözütok, Oryantalistlerin Kur'an Tarihine Bakışları, s. 65.

³⁶ **A.e.**, s. 58.

³⁷ Aydın, Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi, s. 157-58.

çalışmanın bilimsel bir değere sahip olup olmadığı, kullandıkları kaynaklar, iddialar ve onlara yöneltilen eleştiriler çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Bu isimlerin seçilmesinin sebebi ise İngiliz oryantalistlerin metinleşme süreci iddialarını bütüncül bir şekilde anlatmaya yardımcı isimler olmalarıdır. Yapılacak çalışmada ayrıca İngiliz oryantalistlerin bilimsellikten uzak bir şekilde önyargılı-polemikçi bir tavır sergileyip sergilemedikleri, rivayetleri delil olarak kullanırken objektif yaklaşım yaklaşmadıkları ve herhangi bir ekolün takipçisi olup olmadıkları da ortaya konacaktır.

Yapılacak araştırmada polemikçi kabul edilen Muir'in,³⁸ revizyonist ekolden kabul edilmesine rağmen aralarından kritik bir ses olarak yükseldiği söylenen Burton'un³⁹ ve revizyonist Wansbrough'nun takipçisi kabul edilen Rippin'in⁴⁰ vahyin mahiyeti, Kur'an'ın nazil olması, yazılması, ezberlenmesi, Mushaf haline getirilmesi, istinsahı ve muhafazası konusundaki iddialarına yer verilecek ve yaklaşım biçimleri olumlu-olumsuz eleştirilerle birlikte değerlendirilecektir. Ayrıca iddia edildiği gibi art niyetli ve sübjektif çalışmalar sergileyen oryantalistlere dahil olup olmadıkları belirlenecektir.⁴¹

II. Araştırmanın Amacı ve Hedefleri

Araştırmada amaç, İngiliz oryantalistlerin Kur'an'ın metinleşme süreci konusundaki iddialarını ortaya koymak ve bunları mukayese etmektir. Bu amaca ulaşmak için ismi geçen oryantalistlerden yola çıkarak İngiliz oryantalistlerin Kur'an'ın metinleşme tarihi hakkındaki fikirleri tanıtılacak ve bu iddiaları temellendirirken kullandıkları yöntem ve ulaştıkları sonuçlar mukayese edilecektir.

Yapılacak çalışma şu soruları cevaplamayı hedeflemektedir:

1. İngiliz Oryantalistler, Kur'an'ın kitaplaşma ve muhafaza edilme sürecine İslâmî rivayetlerden farklı olarak hangi yaklaşımları öne sürmüşlerdir?

³⁸ Gökkır, "Western Attitudes To The Origin Of The Qur'an", s. 63.

³⁹ Songur, "John Burton (1929 -): The Collection of the Qur'an Adlı Eseri Özelinde", s. 204.

⁴⁰ Gözütok, "Oryantalistlerin Kur'an Tarihine Bakışları", s. 64.

⁴¹ Mesela; Aydın, "Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi", s. 122.

2. Yaklaşımlarını öne sürdükleri sırada kullandıkları temel dayanaklar ve ulaştıkları sonuçlar nelerdir?
3. Kur'an'ın metinleşme süreci hakkında yapmış oldukları çalışmalar, bilimsel ve nesnel midir?
4. Ulaşılan sonuçlarda herhangi bir ekol takip edilmiş midir?
5. Yapılan çalışmalarda İslâmî rivayetler mi esas alınmış, yeni bir metot mu geliştirilmiştir?
6. Kur'an vahyi nasıl ele alınmıştır?
7. İngiliz oryantalistlere göre Kur'an'ın muhafazası konusunda neshin ve kıraatin etkisi nedir?
8. İddialarına göre günümüzdeki Kur'an'la cem' edilmiş Kur'an aynı mıdır?
9. Kur'an'ın metinleşme sürecine dair İslâmî rivayetleri kabul etmeyen oryantalistlerin gerekçeleri nelerdir?

III. Literatür Değerlendirmesi

İngiltere'de Kur'an'ın metinleşme süreci hakkında farklı iddialar ortaya atan birçok çalışma yapılmıştır. Bunlar arasında başta W. Muir, Richard Bell, W. M. Watt, A. Jeffery, A. Mingana, J. Wansbrough, J. Burton, P. Crone, M. Cook ve A. Rippin gibi isimleri saymak mümkündür. Batı'da yapılan çalışmalarda bu isimler, genel olarak Kur'an'ın metinleşmesine dair oryantalist çalışmalar yürüten Nöldeke, Bergstrasser, Blachère gibi diğer isimlerle beraber ele alınmıştır.⁴² Batıda, sadece İngiliz Oryantalistler üzerine yapılan çalışmalar da vardır.⁴³ Ancak bu çalışmayı yapanlardan biri olan Bosworth eserinde İngiliz Oryantalistleri ele alsa da Kur'an'ın metinleşme sürecinden ve bu konudaki iddialarından bahsetmemiştir. Bunun haricindeki çalışmalar ise ya Kur'an'ın metinleşmesi sürecine yer vermeme ya da sadece İngiliz oryantalistlerin bir kısmını anlatıp bütüncül bir sonuca varamama noktasında eksiktir.

⁴² Mesela; Harald Motzki, "The Collection of the Qur'ân. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments", **Der Islam**, C.78, No:1, 2001, s. 1-34.

⁴³ Bosworth, "The Study of Islam in British Scholarship".

İslam dünyasında da hem İngilizler dahil birçok oryantalistin yer aldığı çalışmalar⁴⁴ hem de sadece İngiliz oryantalistlere yer veren çalışmalar⁴⁵ yapılmıştır. İlk kısma giren çalışmalar, İngiliz oryantalistlerin metinleşmeye dair yaklaşımlarını derin ve derli toplu bir şekilde ele almama ikinci kısma girenlerse bu oryantalistlerin Kur'an'ın metinleşme tarihine dair iddialarına bütüncül bir şekilde yaklaşamama yönünden eleştirilebilir. Kur'an'ın metinleşme sürecine dair çalışma yapanlardan biri olan Zeynel Abidin Aydın, tezinde müsteşriklerin iddialarını Kur'an'ın metinleşme süreci bağlamında yeri geldikçe açıklamış ancak derli toplu bir şekilde İngiliz oryantalistlerin iddialarından bahsetmemiştir. Daha çok yanlış düşünceleri tenkit etmiş ve bazı iddiaları sadece kaynak olarak kullanılmıştır. Tezin bazı kısımlarında Watt, Burton, Wansbrough ve Jeffery gibi oryantalistlerin bulguları değerlendirilse de daha çok genellemeci bir yaklaşım sergilendiği söylenebilir.⁴⁶ M. Sami Çöllüoğlu ise tezinde⁴⁷ Watt, Jeffery, Bell gibi oryantalistlerin Kur'an'ın cem'i ve istinsahı konusundaki görüşlerine yer verse de revizyonist ekolün görüşlerini belirtmediği için eksiktir. Bu ekolden sayılan isimler arasında özellikle Wansbrough'nun hem Batıda⁴⁸ hem İslam dünyasında⁴⁹ bakış açısını tanıtan veya eleştiren çalışmalar yapılmış,

⁴⁴ Mahmut Sami Çöllüoğlu, "Kur'an-ı Kerim'in Cem'i ve Çoğaltılmasında Müsteşriklerin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Eleştirileri", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi Tezi, Ankara, 2001; Muhammad Mohar Ali, **The Qur'an and the Orientalists: An Examination of Their Main Theories and Assumptions**, Ipswich, Suffolk England, Jam'iyat Ihya' Minhaaj Al-Sunnah, 2004; Gözütok, "Oryantalistlerin Kur'an Tarihine Bakışları"; Naif Yaşar, "The Comparison of the Orientalistic Views in the Context of the Textualization", **The Journal of Academic Social Science Studies**, C.10, No: 51, 2016, s. 347-347; Yaşar, **Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi**.

⁴⁵ Yaşar Çolak, "Batı'da İslam Tarihinin Erken Dönemine İlişkin Farklı Metodolojik Yaklaşımlar: John Wansbrough, Michael Cook-Patricia Crone ve Lawrence I. Conrad Örneği", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi Tezi, İzmir, 2006; Atay, "İlk Dönem İngiliz Oryantalistlerin Kur'an Çalışmaları W. Muir ve D.S.Margoliuth Örneği".

⁴⁶ Aydın, "Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi".

⁴⁷ Çöllüoğlu, "Kur'an-ı Kerim'in Cem'i ve Çoğaltılmasında Müsteşriklerin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Eleştirileri".

⁴⁸ Estelle Whelan, "Forgotten Witness: Evidence for the Early Codification of the Qur'an", **Journal of the American Oriental Society**, C.118, No:1, 1998, s. 1-14; Chibli Mallat, "Readings of the Qur'an in London and Najaf: John Wansbrough and Muḥammad Bāqir al-Ṣadr", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.57, No:1, 1994, s. 159-73; Herbert Berg, "The implications of, and opposition to, the methods and theories of John Wansbrough", **Method & Theory in the Study of Religion**, C.9, No:1, 1997, s. 3-22; Norman Calder, "History and nostalgia: Reflections on John Wansbrough's 'The Sectarian Milieu'", **Method & Theory in the Study of Religion**, C.9, No:1, 1997, s. 47-73.

⁴⁹ Ahmad Sanusi Azmi, "Crystallization of The Quran: An Analysis of John Wansbrough's Theory", **Wawasan: Jurnal Ilmiah Agama dan Sosial Budaya**, C.2, No:2, 2017, s. 237-44.; Şenol Çakmak,

anlaşılmaya çalışılmıştır. M. Emin Maşalı ise eserinde⁵⁰ Theodor Nöldeke (1836-1930), Ignác Goldziher (1850-1921), Joseph Schacht (1902-1969) gibi klasik oryantalistlerle John Wansbrough (1928-2002), Patrichia Crone (1945-2015), Michael Cook (1940-), Andrew Rippin (1950-2016) gibi çağdaş oryantalistlerin temel yöntemlerini tespit etmeye çalışmıştır. Eserin sadece küçük bir bölümünde oryantalistlerin bir kısmının Kur'an tarihi üzerindeki iddialarına yer verilmiştir. Bu kitap, İngiliz oryantalistlerin Kur'an'ın metinleşme sürecine yaklaşımını ele almayı amaçlamamış, Kur'an'ın yazımı, cem'i ve istinsahı konularında sadece birkaç oryantalistin görüşüne kısaca yer vermiştir. Buradan yola çıkarak konu hakkında detaylı bilgi vermeme ve bazı isimlerden bahsetse de İngiliz oryantalistlerin değil de Batı'nın bu konudaki görüşlerine yer vermeyi amaçlama bakımından eleştirilebilir.

Yukarıda da geçtiği üzere Kur'an'ın metinleşme süreci hakkında İngiltere'de birçok araştırma yapılmış ve eserler yazılmıştır. Kur'an'ın metinleşme tarihine ilgi duymasının sebebinin de aslında ihtilaflı rivayetler olduğu daha önce belirtilmişti. Bu konuda yazılmış Türkçe kaynaklar ise daha çok metinleşme sürecinde söz konusu ihtilaflı rivayetleri değerlendirmeye yöneliktir.⁵¹ Yapılan tezlerde genel olarak konu hakkında araştırmalar yapılmış, ihtilaflı rivayetlere yer verilmiş ve bunlar değerlendirilmiştir. Bunların arasında oryantalistlerin görüşlerinden genellemeci bir yaklaşımla bahsedenler bulunmaktadır.⁵² Bunlar haricinde örnek olarak incelenecek Muir hakkında ise yapılmış birçok çalışmaya rastlansa da Burton ve Rippin hakkında oldukça az çalışma yapılmıştır. İslam araştırmalarında Batı nezdinde yazılmış kaynaklar git gide artsa da sadece İngilizlerin bu konudaki düşüncelerine yer veren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

“Kur'an'a Oryantalist Yaklaşımlar: John Wansbrough Örneği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2016; Albayrak, “John Wansbrough'nun Kur'an Tarihi Teorisi ve Batı'da Doğurduğu Tartışmalar”; İsmail Albayrak, “John Wansbrough ve Ahkâm Tefsiri”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, C.2, No:4, 2004.

⁵⁰ Maşalı, **Kur'an'ın Metin Yapısı**.

⁵¹ Muhitdin Patteyev, Kur'an'ın Metinleşme Süreci ve Ana Konular, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, Ankara, 2002; Ziya Şen, “Kur'an'ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Problemler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İzmir, 2006; Necati Akbaş, “Hz. Peygamber Dönemi Kur'an'ın Yazım Tarihi”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005; Aydın, “Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi”.

⁵² Mesela; Aydın, “Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi”; Şen, “Kur'an'ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Problemler”.

Çalışmada üç isim ele alınacaktır. Bu isimler üzerine yapılmış çalışmalar hakkında da bilgi vermek yerinde olacaktır.

İlk bölümde ele alınacak Sir William Muir hakkında yazılmış birçok tez ve bu ismin iddialarını içeren çalışmalar mevcuttur.⁵³ Bunlardan konuyla alakalı Esmâ Atay'ın "İlk Dönem İngiliz Oryantalistlerin Kur'an Çalışmaları W. Muir ve D. S. Margoliouth Örneği" isimli yüksek lisans tezi çalışmasında zayıf kaynak kullanımı, konu hakkında yeterince bilgi vermeme gibi noktalardan, Gülbahar Özân (Abir)'a ait "Sir William Muir'in Kur'an'a Bakışı" adlı yüksek lisans çalışması da kaynağı belirtilmemiş bilgilere yer verme ve savunmacı bir yaklaşım sergileme açısından eleştirilebilir. Ayrıca söz konusu iki tez de yazarın **The Coran It's Composition and Teaching** isimli eserini esas almışlardır. Bilal Gökkır'ın "İngiliz Oryantalist-Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber" isimli makalesi ise Muir hakkında olup yazarın "Western Attitudes to the Origins of The Qur'an" isimli doktora çalışmasının bu konuda yazılmış kısımlarının bir özeti mesabesinde. Yazar, makalede Muir'in kişiliği ve iddiaları hakkında genel bir şablon çizmektedir. Bu açıdan araştırma, Kur'an'ın metinleşme süreci konusunda Muir hakkında detaylı bir bilgi vermemektedir.

İkinci bölümde yer alacak John Burton'un özellikle Kur'an'a yaklaşım biçimi eleştiri konusu olmuştur.⁵⁴ Türkçe olarak yazılmış sadece iki makale bulunmaktadır. Mehmet Akif Koç'un "John Burton'un Kur'ân'da Gramer Hataları Adlı Makalesinin Tenkidi"⁵⁵ isimli makalesinde sadece Burton'un söz konusu makalesi eleştirilmiş, Kur'ân'ın metinleşmesi konusundaki iddialarına yer verilmemiştir. Haluk Songur'un "John Burton (1929-) -The Collection of The Qur'ân Adlı Eseri Özelinde-" adlı

⁵³ Abdurrahman Bedevi, **Mevsuatü'l-müteserrikin**, Beyrut, Dâru'l-İlm li'l-Melayin, 1984; Gökkır, "Western Attitudes To The Origin Of The Qur'an"; Abdülhamit Birişik, **Oryantalist Misyonerler ve Kur'an**, İnsan Yayınları, 2004; Atay, "İlk Dönem İngiliz Oryantalistlerin Kur'an Çalışmaları"; Gülbahar Abir Özân, "Sir William Muir'in Kur'an'a bakışı", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

⁵⁴ Motzki, "The Collection of the Qur'ân. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments", s. 1-34; Ali, **The Qur'an and the Orientalists**; Gregor Schoeler, "The Codification Of The Qur'an: A Comment On The Hypotheses Of Burton And Wansbrough", **The Qur'an in Context**, Ed. by. A. Neuwirth, N. Sinai, Marx, Leiden, Boston, Brill, C.6, 2009, s. 779-94.

⁵⁵ Mehmet Akif Koç, "John Burton'un -Kur'an'da Gramer Hataları- Adlı Makalesinin Tenkidi", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.35, No:1, 1996.

makale⁵⁶ ise yazarın diğer çalışmaları hakkında bilgi verdikten sonra söz konusu eserin bir özeti niteliğinde yazılmıştır. Makalede, Kur'an'ın metinleşme süreci hususunda Burton'un iddiaları sistematik bir biçimde ele alınmamış, neredeyse sadece eserdeki iddiaların tanıtımından oluşmuştur. Bunun haricinde Burton ile alakalı Rahman Oshriyeh, Ali Mohammad Mir Jalili ve Sayyed Mahdi Mirzababayi'ye ait "An Evaluation of John Burton's Research on the Collection of the Qur'ân in the Encyclopedia of the Qur'ân" isimli makalede, metinleşme sürecinden bahsetmek amaçlanmamakta sadece yazarın «The Collection of the Qur'an» isimli makalesinde belirttiği iddialar değerlendirilmektedir. Bu çalışma birtakım bilimsel olmayan iddialar içermektedir.

Üçüncü bölümde ele alınacak Andrew Rippin ise yapılan çalışmalarda genel olarak ekolü tanıtırken isim olarak geçmekte ya da kısaca görüşlerine yer verilmektedir.⁵⁷ Rippin'in bazı makaleleri çevrilmiş,⁵⁸ revizyonist ekolün günümüzdeki önde gelen temsilcilerinden biri olarak görülmüş,⁵⁹ İslâmî birçok çalışmada kendisine atıf yapılmıştır.⁶⁰ Ancak Kur'an'ın metinleşmesi sürecine yaklaşımına yönelik spesifik bir İslâmî çalışmaya rastlanamamıştır.

IV. Araştırmanın Yöntem ve Kaynakları

Araştırmada kronolojik olarak Muir, Burton ve Rippin'in Kur'an'ın metinleşme tarihine dair iddiaları mukayeseli bir biçimde ele alınacaktır. Bu şekilde

⁵⁶ Songur, "John Burton (1929 -): The Collection of the Qur'an Adlı Eseri Özelinde".

⁵⁷ Çolak, "Batı'da İslam Tarihinin Erken Dönemine İlişkin Farklı Metodolojik Yaklaşımlar"; Çakmak, "Kur'an'a Oryantalist Yaklaşımlar: John Wansbrough Örneği"; Muhammad Mustafa Al-Azami, **The History of The Qur'anic Text: From Revelation to Compilation: A Comparative Study with the Old and New Testaments**, First Edition edition Leicester, UK Islamic Academy, 2003; Majid Daneshgar, Waled Saleh, **Islamic Studies Today in Honor of Andrew Rippin**, t.y.

⁵⁸ Mesela; Andrew Rippin, "Tefsir Çalışmalarının Bugünkü Durumu", **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, çev. İsmail Albayrak, C.5, No:8, 2003; Andrew Rippin, "Kur'an 7/40: Deve İğnenin Deliğinden Geçinceye Kadar", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, çev. Ömer Kara, Mehmet Dağ, C.2, No:4, 2002.

⁵⁹ Gözütok, "Oryantalistlerin Kur'an Tarihine Bakışları", s. 65.

⁶⁰ A.e.; Osman Kara, "Kur'an'da 'Cemel' Kelimesinin Okunuş ve Anlamı Üzerine", **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.13, No:24, 2011, s. 85-103; Gökçır, "Oryantalist Literatürde Kur'an'ın Kaynağı Tartışmalarının Kaynağı Disiplinlerarası Bir Yaklaşım"; Mesut Okumuş, "Arthur Jeffery ve Kur'an Çalışmaları Üzerine", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.XLIII, No:2, 2002.

yapılacak çalışmaya uygulanacak tümevarım yöntemiyle İngiliz oryantalistlerin bu konudaki iddia ve görüşleri ortaya çıkacaktır. Her başlıkta ele alınacak ismin özellikle diğer başlıktaki isimlerden farklı iddialar içermesine dikkat edilmiştir. Bu sayede İngiliz oryantalistlerin konuya yaklaşımı daha iyi anlaşılacaktır. Çalışmada ayrıca metin analizi yöntemiyle iddialar irdelenecek, tanımlayıcı/descriptive bir yol izlenecektir. Bundan kasıt isimlerin tanıtılması, yöntem ve iddiaların açıklanmasıdır.

Yapılacak çalışmada üç örnek isimden yola çıkılması sebebiyle bu isimlerle ilgili asıl kaynaklara başvurulacaktır. Bu doğrultuda üç yazarın da bu husustaki iddialarını barındıran çalışmaları esas alınacak, olabildiğince birincil kaynaklar kullanılacaktır. Çalışmada William Muir, John Burton ve Andrew Rippin'in iddiaları tasnif edilmiş bir biçimde ele alınacak, ulaştıkları sonuçlar ve bu sonuçlara ulaşırken kullandıkları deliller açıklanmaya çalışılacaktır. Bu noktada özellikle konuyla doğrudan bağlantılı hem Türkçe hem yabancı kaynaklar olabildiğince göz önünde bulundurulacak ve iddialar açıklanacaktır. Bu konuda yazılmış tez ve makalelerden yola çıkılarak kaynak taraması yapılacak, bu üç oryantalistin Kur'an'ın metinleşme sürecine yaklaşım biçimleriyle alakalı eksik bilgiler varsa bunlar giderilmeye çalışılacaktır. Tezde özellikle taraflı ve savunmacı bir yaklaşım sergilememeye özen gösterilecektir.

Tezin birinci bölümünde William Muir (1819-1905)'in hayatı ve eserlerinden kısaca bahsedildikten sonra Kur'an'ın bir araya getirilmesi meselesine yaklaşımı ele alınacaktır. Kullandığı kaynaklar çerçevesinde vahye yaklaşımı, Kur'an'ın yazımı ve sonrasında herhangi bir değişime uğrayıp uğramadığı hakkındaki fikirleri açıklanacaktır.

İkinci bölümünde John Burton (1929-2014)'un hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilecek, sonrasında Kur'an'ın metinleşme tarihine yaklaşımı açıklanacaktır. Bu kapsamda yazarın nesh düşüncesi, Kur'an'ın tedvin ve istinsah meselesine yaklaşımı ve Kur'an-Mushaf ayrımı iddiasından bahsedilecektir.

Üçüncü bölümünde ise Rippin (1950-2016)'in hayatı ve yapmış olduğu çalışmalar hakkında bilgi verildikten sonra Kur'an'ın kısa bir zaman diliminde

yazılması, çoğaltılması ve günümüze kadar gelmesi konularına yaklaşım biçimi ve bu konudaki Batı yaklaşımlarına yaptığı eleştirilere yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SIR WILLIAM MUIR (1819-1905) VE KUR'AN'IN METİNLEŞMESİ

A. William Muir'in Hayatı ve Çalışmaları

1. Hayatı ve Eserleri

Aslen İskoç olan⁶¹ Muir, 27 Nisan 1819'da Glasgow'da tüccar William Muir (1783-1820) ve eşi Helen Macfie (1784-1866)'nin sekiz çocuğunun en küçüğü olarak doğmuştur. 1820'de Muir'in dul kalan annesi hayatta kalan dört oğlu ve dört kızıyla İngiltere'deki Kilmarnock kasabasına taşınmıştır. Muir'in buradaki Kilmarnock Academy (Kilmarnock Akademisi)'de iyi bir eğitim aldığı söylenmektedir. Sonrasında kısa bir süre Edinburgh ve Glasgow Üniversitelerinde okumuş, mezun olamadan İngiltere'de bulunan East Indian College (Doğu Hindistan Koleji)'a⁶² girmiştir. Muir'in diğer kardeşleri de bu koleje gitmişlerdir. Hatta aldıkları eğitimden sonra Hindistan'ın Kuzey Batı illerine giden James ve Mungo isimli iki kardeşi

Resim 1.1: Sir William Muir

⁶¹ Bilal Gökkır, “İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber”, **VII. Kutlu Doğum Sempozyumu: Tebliğler**, 19 Nisan 2004 [Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi], Isparta, 2006, s. 239; Belkıs Demiray Özsoy, “İngiliz Müsteşrik William Muir'in Siyer Kaynaklarına Yaklaşımı”, **İstem**, No:30, 2017, s. 394; Necib El-Akiki, **El-Müsteşrikun**, Kahire, Dâru'l-Maarif, 1980, c.2, s. 59.

⁶² Muir'in bu kolejdeki eğitiminin ona çok fazla ırksal ve kültürel üstünlük fikri aşıladığı söylenmektedir. Ayrıntı için Bkz. Alan M Guenther, “The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India, 1857-1888”, **McGill University**, Yüksek Lisans Tezi, Ottawa: National Library of Canada, Bibliothèque nationale du Canada, 2000, s. 45.

burada vefat etmişlerdir.⁶³ Muir, 1840'ta Elizabeth Huntly ile evlenmiş,⁶⁴ beş oğlu ve altı kızı olmuştur.⁶⁵

Muir, 16 Aralık 1837'de Hindistan'a varışından sonra otuz dokuz yıl boyunca İngiliz Doğu Hindistan şirketinin birçok yönetim kademesinde görev yapmıştır.⁶⁶ Şirketin siyasi statüsü iptal edilince de Hindistan Genel Valiliği hükümetinin Dışişleri Bakanlığını ve koloninin Kuzeybatı başkan yardımcılığını yürütmüştür. 1857'de Sipahi ayaklanması sırasında önemli görevler üstlenmiş, *Agra Correspondence During the Mutiny* isimli eserinde de bu ayaklanmayla ilgili anılarına yer vermiştir.⁶⁷ 1867'de asaleti ifade eden SIR unvanına layık görülmüş,⁶⁸ ilmi çalışmalarından dolayı birçok ödül almış,⁶⁹ birçok üniversite tarafından kendisine fahri doktora payesi verilmiştir.⁷⁰ 1868'den 1874'e kadar ise Hindistan'daki Kuzey Batı eyaletlerinin vali yardımcılığını yapmıştır. Bu görevi sırasında askeri, sosyal, dinsel ve eğitsel alanda bulunduğu alana birçok fayda sağladığı söylenmektedir. Buna örnek olarak ayaklanmanın etkisini yok etmesi, toprak vergisini hafifletmesi, kız çocuklarının bebekken öldürülmesi şeklindeki Hindu inancını ortadan kaldırması, ilköğretim ve üniversite eğitimini desteklemesi gibi faaliyetleri gösterilebilir.⁷¹ Eğitime bilhassa önem verdiği söylenen Muir, Allahabad'da kendi adıyla Muir College&University (Muir Koleji ve Üniversitesi)'i kurmuştur.⁷² Hindistan'ın birçok yerinde de Hristiyan eğitimi veren misyoner okulları açtığı,⁷³ kendi elyazması kaynaklarını Hindistan'da

⁶³ Avril A. Powell, "Muir, Sir William (1819-1905)", **The Oxford Dictionary of National Biography**, 23.09.2004, (Çevrimiçi)

<https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-35144>, 28 Ocak 2019; George Smith, "Muir, Sir William", **Dictionary of National Biography Supplement II** (1901-11), New York, 1912, s. 659.

⁶⁴ Smith, "Muir, Sir William", s. 661.

⁶⁵ "William Muir", **New World Encyclopedia**, 14.06.2020, (Çevrimiçi) https://www.newworldencyclopedia.org/p/index.php?title=William_Muir&oldid=985644, 7 Nisan 2019.

⁶⁶ Smith, "Muir, Sir William", s. 659.

⁶⁷ Christine Woodhead, "Muir, Sir William", **DIA**, C.31, 2006, s. 94.

⁶⁸ William Benton, "Muir, Sir William", **Encyclopedia Britannica**, C.15, 1961, s. 918.

⁶⁹ Meryem Beyza Aykaç, "Sir William Muir Örneğinde 10. Yüzyıl Oryantalizminin Hz. Muhammed'in Hayatına Bakışı", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 11.

⁷⁰ Woodhead, "Muir, Sir William", s. 94.

⁷¹ Smith, "Muir, Sir William", s. 660.

⁷² Gökkır, "İngiliz Oryentalist Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber", s. 240.

⁷³ Woodhead, "Muir, Sir William", s. 94.

bulunan India Office Library (Hindistan Merkez Kütüphanesi)'e bağışladığı⁷⁴ ve Allahabad'daki Sunday School (Pazar Okulu)'da Papazın olmadığı durumlarda onun yerine dersler verdiği de bilinmektedir.⁷⁵ Muir'in bu misyonerlik faaliyetlerine hizmet etmek maksadıyla Allahabad isminden esinlenerek Muirabad isimli bir yerleşim birimi kurduğu söylenmektedir.⁷⁶ Hindistan'daki görevi sırasında otoriter bir tavır sergilediği söylenen Muir'in buna rağmen hiçbir zaman sömürme ve mal biriktirme hevesinde olmadığı; daha çok Hindistan'a faydalı olmaya çalıştığı, bir devlet memuru olarak da İngiliz sömürge imparatorluğunun perspektiflerini paylaşmada ve şekillendirmede, her daim önemli görevler üstlenerek bunun önemli bir parçası olduğu belirtilmektedir.⁷⁷

Muir, 1876'da emekli olduktan sonra ise İngiliz hükümetinin Hindistan İşleri Bakanı Lord Salisbury'nin davetini kabul ederek belirtilen senenin sonunda İngiltere'ye dönmüş,⁷⁸ burada Hindistan konsey üyeliğine seçilmiş, yıl sonuna kadar bu görevi ifa etmiştir. Sonra bu görevinden istifa edip 1885-1903 yılları arasında Edinburgh Üniversitesinde principal ve vice-chancellor (yönetici ve rektör yardımcısı) olmuştur.⁷⁹ Muir, 1884'te Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland (Büyük Britanya ve İrlanda Kraliyet Asya Cemiyeti)'in başkanı seçilmiş,⁸⁰ 11 Temmuz 1905'te Edinburgh'ta 86 yaşında ölmüştür.⁸¹

İngiliz politikacı ve akademisyen Muir'in daha çok İslam tarihçisi olarak bilindiği söylenmektedir.⁸² Muir, Sanskrit dilinde uzman olan en büyük abisi John Muir⁸³ ile birlikte Edinburgh üniversitesinde Sanskrit dili ve edebiyatı kürsüsünü kurmuştur. Kraliçe Victoria'ya Hintçe dersleri veren Muir'in Arap ve İslam araştırmalarındaki çalışmalarının başarısıyla asıl ününü kazandığı söylenmektedir.

⁷⁴ “William Muir”, **New World Encyclopedia**, 14.06.2020, (Çevrimiçi) https://www.newworldencyclopedia.org/p/index.php?title=William_Muir&oldid=985644, 7 Nisan 2019.

⁷⁵ Guenther, “The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India, 1857-1888”, s. 51.

⁷⁶ İbrahim Sarıçam, Mehmet Özdemir, Seyfettin Erşahin, **İngiliz ve Alman oryantalistlerin Hz. Muhammed tasavvuru**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2011, s. 491.

⁷⁷ Guenther, “The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India, 1857-1888”, s. 45.

⁷⁸ Woodhead, “Muir, Sir William”, s. 94.

⁷⁹ C. J. Lyall, “Sir William Muir”, **Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland**, 1905, s. 875.

⁸⁰ Smith, “Muir, Sir William”, s. 660.

⁸¹ Benton, “Muir, Sir William”, s. 918.

⁸² a.y.

⁸³ Smith, “Muir, Sir William”, s. 659.

Nitekim, Edinburgh Üniversitesi'nde onun adına "Institute of Arab and Islamic Studies" (Arap ve İslam Araştırmaları Enstitüsü) ismiyle bir enstitü dahi açılmıştır.⁸⁴

Muir'in ilim, yönetim ve misyonlar olmak üzere üç farklı dünyayı bir araya getirdiği,⁸⁵ yönetim şekli olarak 'tarafsızlık' ilkesini benimsediği, bir Hristiyan hükümetinin Hinduizm'i veya İslam'ı teşvik etmesini uygunsuz gördüğü, ancak Hristiyanlığı aşılamanın da tercih edilmemesi gerektiğini düşündüğü söylenmekte, bunun yanında şahısların misyonerlik faaliyetlerini desteklemekte özgür olmaları gerektiğini düşündüğü de belirtilmektedir.⁸⁶

İslam'a dair çalışmalarıyla öne çıktığı bilinen Muir, erken dönem bazı İslam kaynaklarını eserlerinde kullanmıştır. Özellikle kronolojik olarak İslam tarihi ve Hz. Muhammed'in hayatına dair yaptığı çalışmalarla katkı sağlamıştır.⁸⁷ Muir'in söz konusu eserleri arasında şunları sıralamak mümkündür:

- **The Sources of Islam, A Persian Treatise (1901)**
- **The Mohammedan Controversy- Biographies of Mohammed-Sprenger on Tradition-The Indian Liturgy and the Psalter (London 1897)**
- **The Mameluke or Slave Dynasty of Egypt 1260-1517 (London 1896)**
- **Agra Correspondence During the Mutiny (1896)**
- **Two Old Faiths: Essays on the Religions of the Hindus and the Mohammedans (1891)**
- **Rede Lectures at University of Cambridge (1888)**
- **Mahomet and Islam: A Sketch of the Prophet's life from original sources and a brief outline of his religion (London 1887)**
- **The Apology of Al-Kindy in Defence of Christianity Against Islam (London, 1882-1887)**

⁸⁴ Gökkır, "İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber", s. 240. Woodhead, Muir'in Arap ve İslam araştırmalarına yönelmesinin sebepleri arasında etkin rol oynadığı misyonerlik faaliyetlerine yardım etmek, Kur'an'ın ve tefsir kaynaklarının aslında Hristiyan vahyini teyit ettiğini ispatlamak, İslam'ı ve peygamberini ilmî tarafsızlıktan uzak bir biçimde eleştirmeye çalışmak olduğunu ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Woodhead, "Muir, Sir William", s. 94.

⁸⁵ Norman Daniel, **Islam, Europe and Empire**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1966, s. 279.

⁸⁶ Guenther, "The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India, 1857-1888", s. 46.

⁸⁷ "William Muir", **New World Encyclopedia**, 14.06.2020, (Çevrimiçi) https://www.newworldencyclopedia.org/p/index.php?title=William_Muir&oldid=985644, 7 Nisan 2019.

- **Annals of The Early Caliphate (London 1883)**
- **Addresses Made in the North-West Provinces (1876)**
- **Records of the Intelligence Department of the North-West Provinces of India During the Mutiny of 1857 (1902)**
- **The Aborigines and Early Commerce of Arabia (1853)**

2. Kur'an ile ilgili Çalışmaları

a. **The Coran: its Composition and Teaching; and the Testimony it Bears to the Holy Scriptures**

Eser, Society for Promoting Christian Knowledge (Hristiyan Bilgisini Teşvik Topluluğu) tarafından 1878'de basılmıştır.⁸⁸

Muir'in Hindistan'da yaptığı misyonerlik faaliyetleri sonrasında Hristiyan olan yerli halkın refahı için uğraştığı, bir Hristiyan polemikçisi olarak misyoner literatüre katkıda bulunduğu, **The Testimony Borne by the Coran to the Jewish and Christian Scriptures (Agra 1855)** adlı eserinin de bu çabanın bir ürünü olduğu belirtilmektedir.⁸⁹ Seyyid Ahmed Han (1817-1898), **The Prophecies Respecting Mohammed as Contained in both the Old and New Testament** eseriyle Muir'in bu eserindeki iddialarına cevap vermeye çalışmıştır.⁹⁰

Sonrasında Muir'in söz konusu eseri **The Coran: its composition and teaching and the testimony it bears to the holy scriptures (1878)** adlı eserin bir bölümünü oluşturmuştur. Bu sebeple **The Coran** isimli eseri iki farklı çalışmanın ürünüdür. Eserini tarafsız yazdığını iddia eden Muir'in⁹¹ ilk kısmının Batılı okuru Kur'an'a dair aydınlatma, fikir sahibi etme amacıyla yazıldığı, ikinci kısmının ise Müslümanlara hitap ettiği, onlara Kitab-ı Mukaddes'in Hz. Peygamber döneminde var olanla aynı olduğunu ispatlamak, bu şekilde onları bu kitabın tahrif olmadığına ikna

⁸⁸ Lyall, "Sir William Muir", s. 878.

⁸⁹ Gökkır, "İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber", s. 240.

⁹⁰ Guenther, "The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India, 1857-1888", s. 75.

⁹¹ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching and the Testimony It Bears to the Holy Scriptures**, s. 218.

etmek amacıyla yazıldığı belirtilmektedir.⁹² Eserinin sonunda İncil ve Tevrat'ı okumaya ve gerçeği bulmaya çağırması da bunu göstermektedir.⁹³

Muir çalışmasının önsözünde belirttiğine göre Muir, bazı görüşlerine muhalif olsa da Alman oryantalist Gustav Weil'den çokça istifade etmektedir.⁹⁴ Eserinde ayrıca Suyuti, Beydavi, Sale ve Nöldeke'den de istifade ettiği görülür.⁹⁵

b. The Life Of Mahomet (I-IV)

Eser dört ciltten oluşur. İlk iki cilt 1858'de, son iki cilt de 1861'de yayımlanmış, 1876'da bir ciltte özetlenmiştir.⁹⁶ Muir'in bu eseri o yüzyılda yazılmış en geniş çaplı eser olmakla beraber orijinal kaynaklara dayanılarak İngilizce yazılan ilk eserlerden biridir.⁹⁷ Bu eserle Muir ilk defa oryantalist olarak adını duyurmuş ve "oryantalist ilim adamı" vasfını almıştır.⁹⁸ Ayrıca, bu eserle Hz. Peygamberin Batıdaki ilk biyografilerinden birini yazmış olmaktadır.⁹⁹

Muir eserinin birinci cildinde, Kur'an ve sünnet, Hz. Muhammed'in doğumuna kadar Mekke'nin tarihi gibi konulardan bahsetmektedir. İkinci cildinde, Hz. Peygamberin doğumu, çocukluğu, gençliğinden kırklı yaşlarına kadar olan durumu, vahyi [ilhamı], Medine'ye hicrete kadar İslam'a davet süreci gibi konuları ele almaktadır. Üçüncü ciltte, Medine'ye hicretten sonra yaşanan olaylar, Mescidin kuruluşu, Bedir Savaşı, Uhud Savaşı, Beni Nadir ve Beni Kurayza kavimleriyle

⁹² Gökkır, "İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber", s. 240.

⁹³ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching and the Testimony It Bears to the Holy Scriptures**, s. 239.

⁹⁴ **A.e.**, s. 3.

⁹⁵ Eserinin özellikle ikinci kısımdaki ayetlerin tefsirinde Beyzavi ve Suyutiden çokça istifade etmiştir. Ayrıntı için bkz. **a.e.**, s. 72-215.

⁹⁶ Lyall, "Sir William Muir", s. 875. Daha sonra da birçok kez yeniden düzenlenmiş ve revize edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. "William Muir", **New World Encyclopedia**, 14.06.2020, (Çevrimiçi) https://www.newworldencyclopedia.org/p/index.php?title=William_Muir&oldid=985644, 10 Nisan 2019.

⁹⁷ Jabal Muhammad Buaben, **Image of the Prophet Muhammad in the West: A Study of Muir, Margoliouth and Watt**, Islamic Foundation, 1996, s. 21. Bazı çalışmalarda, bu eserin orijinal kaynaklara dayanılarak yazılan İngilizce ilk eser olduğu söylenmektedir. Düzeltmekte fayda vardır. Ayrıntı için; Abir Özcan, "Sir William Muir'in Kur'an'a bakışı", s. 1; Woodhead, "Muir, Sir William", s. 94.

⁹⁸ Gökkır, "İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber", s. 240.

⁹⁹ Gökkır, "Western Attitudes To The Origin Of The Qur'an", s. 57.

yaşananları anlatmakta, dördüncü ciltte ise Hudeybiye antlaşması, Hayber'in fethi, Mute savaşı, Huneyn savaşı, Taif kuşatması, Tebuk savaşı, Medine'de heyetlerin kabulü, Veda Haccı, sahte peygamberler, Hz. Muhammed'in ölümü, Hz. Muhammed'in kişiliği ve karakteri gibi konular üzerinde durmaktadır.¹⁰⁰

Muir, eserinde Gustav Weil ve Caussin de Perceval'dan faydalanmıştır.¹⁰¹ Yazarın eseri yazarken Aloys Sprenger'in **Life of Muhammad** isimli eserinin etkisinde kaldığı iddia edilmiştir. Eserini ayrıca İbn Hişam (218/833), Vakıdi (207/822) ve Taberi (310/923) gibi kaynaklara dayandırmıştır. Yazar'ın eserde Hz. Peygamber hakkında yer yer saldırgan bir dil kullanmaktan çekinmediği söylenmektedir. Woodhead, Muir'in eserinde Hz. Muhammed'in peygamberliğinin uydurma olduğunu, vahyin ise bilinç altından gelen şeyler olduğunu savunduğunu belirtmektedir. Muir'in **Sources for the Biography of Mahomet- The Coran and Tradition** isimli çalışması da kitapla birlikte yayımlanmıştır.¹⁰²

Avrupalı oryantalistler arasında Muir, Weil ve Sprenger'in çalışmalarından istifade ederek ayrıntılı bir hadis kritiği hazırlayan ve hadislerin sahliliğini gösteren yeni bir sistem düzenleyen ilk oryantalistlerden biri kabul edilmektedir. Hatta, **Life of Mahomet** isimli eserinin ilk cildinin neredeyse tamamının bu konuya hasredildiğı belirtilmektedir.¹⁰³ Muir, eserinde İslam'ı Kur'an'a ve özellikle hadis rivayetlerine dayalı olarak incelemektedir.¹⁰⁴

Jabal M. Buaben, Norman Daniel'in görüşünü takip ederek Muir'in İslam'a ve Hz. Muhammed'e karşıt Orta Çağ'a ait eski söylemleri desteklediğini belirtmektedir. Clinton Bennett da Muir'in orijinal kaynakları kullandığını kabul etmekle beraber düşmanca bir yaklaşıma sahip olduğunu düşündüğü Muir ile daha uzlaştırmacı olduğunu düşündüğü R. Bosworth Smith gibi bazı İngiliz yazarları karşılaştırmıştır.¹⁰⁵ İngiliz oryantalist William Montgomery Watt, bu eserin eleştirel bir biçimde Müslümanların

¹⁰⁰ Sarıçam, Özdemir, Erşahin, **İngiliz ve Alman oryantalistlerin Hz. Muhammed tasavvuru**, s. 19-20.

¹⁰¹ Lyall, "Sir William Muir", s. 876.

¹⁰² Woodhead, "Muir, Sir William", s. 94.

¹⁰³ Guenther, "The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India", 1857-1888., s. 12.

¹⁰⁴ A.e., s. 52.

¹⁰⁵ A.e., s. 30.

rivayetlerini detaylıca incelediğini belirtmekte,¹⁰⁶ Charles James Lyall ise bu çalışmanın İslam İmparatorluğu tarihinin bir özetinden ileri bir çalışma olmadığını söylemektedir.¹⁰⁷

Muir'in yakın arkadaşlarından kabul edilen Seyyid Ahmed Khan,¹⁰⁸ 1870'te yazdığı **A Series of Essays on the Life of Muhammad** isimli eseriyle Muir'in yazdığı **Life of Mahomet** isimli eserine cevap vermeye çalışmış, onun hadis kritiğini eleştirmiştir.¹⁰⁹ Ahmed Khan, rivayetleri zikretse de bunların sahlilik derecelerinden bahsetmemesi bakımından onun çalışmasını eleştirmekte,¹¹⁰ buna rağmen onu yabancı yazarlar arasında Hz. Peygamberin hayatını en iyi şekilde yazan kişi olarak değerlendirmektedir.¹¹¹ Bunun haricinde Emir Ali (1849-1928)'nin, **A Critical Examination of the Life and Teachings of Mohammad** isimli eserini Muir ve onun Hz. Peygamberin hayatını anlattığı eseri başta olmak üzere Avrupalı oryantalistlerin İslam algısını düzeltmek amacıyla yazdığı söylenmektedir.¹¹²

Türkiye'de de eser hakkında incelemeler yapılmakta, bazı çalışmalarda Muir'in "siyer"inde Orta Çağ Avrupası'na nazaran daha olumlu yaklaşımlar olmasına rağmen çoğunlukla önceki iftiraları tekrarlattığı, Hz. Muhammed'in emin ve adaletli oluşu, putperestlikle mücadele etmesi gibi taraflarının zikredilmesine rağmen özellikle Medine dönemi için ağır suçlamalarda bulunduğı söylenmektedir.¹¹³

Muir'in **Annals of The Early Caliphate** isimli eseri **The Life of Mahomet** eserinin devamı niteliğindedir. Eser, dört halife ve Kerbela vakasına kadar olan Emevi dönemlerinden bahseder.¹¹⁴ Eser, özellikle Ibn Esir'in **Kâmil** isimli kitabına dayanmaktadır. Ayrıca Belazuri ve Weil'den de istifade etmektedir.¹¹⁵ Eser, **The Caliphate its rise, decline and fall: from original sources** adıyla bütün Emevi ve

¹⁰⁶ W. Montgomery Watt, **Muhammad: Prophet and Statesman**, unknown edition London, New York, Oxford University Press, 1961, s. 244.

¹⁰⁷ Lyall, "Sir William Muir", s. 878.

¹⁰⁸ Guenther, "The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India, 1857-1888", s. 44.

¹⁰⁹ A.e., s. 16.

¹¹⁰ Sayyid Ahmad Khan, **A Series of Essays on the Life of Muhammad and Subjects Subsidiary Thereto**, London, Trübner&Co, C.1, 1870, s. XIV.

¹¹¹ A.e., c. 1, s. XVII.

¹¹² Guenther, "The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India, 1857-1888", s. 19.

¹¹³ Sarıçam, Özdemir, Erşahin, **İngiliz ve Alman oryantalistlerin Hz. Muhammed tasavvuru**, s. 20.

¹¹⁴ Woodhead, "Muir, Sir William", s. 94.

¹¹⁵ Lyall, "Sir William Muir", s. 878.

Abbasi dönemini de içerecek şekilde ikinci kez yeniden basılmıştır. Her iki eserde de kullanılan ana kaynaklar arasında Taberi, İbnü'l-Esir ile Gustav Weil bulunmaktadır. Müellifin bu eserinde İslam'ın Hristiyanlık gibi değişime açık, gelişime uyum sağlayacak kadar esnek ve toplumu yüceltip sosyal hayatı yönlendirecek bir özelliği olmadığını savunduğu söylenmektedir.¹¹⁶

c. Extracts from the Coran In The Original With English Rendering

Muir, “İslam inancının daha iyi kısımları” olarak addettiği birtakım ayetlerin Hindu ya da Hristiyanlarca da öğrenilmesi gerektiğini düşünmüş ve bir okul kitabı hazırlamaya karar vermiştir. Bu amaçla topladığı ayetleri Arapça, İngilizce ve Urduca dilinde yayımlamayı düşündüğünü, eserin sonuna yaklaştığı esnada bazı Müslüman arkadaşlarına durumu danıştığını ve Müslümanların bu kitapçığı hoş karşılamayacağına kani olduğunu, çağdaş yurttaşlarından bile bu hususta olumsuz tepki alınca eseri yazmaktan vazgeçtiğini söylemiştir.¹¹⁷

Sonrasında ise eseri tekrar kaleme almasını şu şekilde açıklamaktadır:

Onu şimdi tekrar ele alıyorum. Bu [ayetlerden] alıntılar yayımlanmasının hala faydalı olacağını düşünüyorum. [Bu alıntılar], Muhammed'in kendi içinde tutarlı ve çoğunlukla eğitici öğretisindeki ayetlerin bilgisini bize tanıtabilir, ayrıca Müslüman dünyayla iletişim halinde olanlar için belli bir uzlaşma ve ortak düşünce temeli bulabilmek için yararlı olabilir.¹¹⁸

Muir, bu eserde İslam'ın inanç kaidelerinden bahsetmediğini, kronolojik olarak da Kur'an'daki sıralamayı tercih ettiğini söylemektedir.¹¹⁹

Yapılmış bazı çalışmalarda, Muir'in eserlerinde misyoner, akademik-ilmî ve kolonyal hedeflerin bir araya geldiği iddia edilmektedir. Bu sonuca muhtemelen onun hem bir misyoner hem İngiliz devlet adamı hem de oryantalist olması sebebiyle

¹¹⁶ Woodhead, “Muir, Sir William”, s. 94.

¹¹⁷ William Muir, **Extracts From the Coran in the Original: With English Rendering**, London, Stephen Austin and Sons, 1885, s. V-VI.

¹¹⁸ A.e., s. VI.

¹¹⁹ A.e., s. VII.

ulaşılmıştır. Muir'in kendisinden sonra birçok bilim insanını etkilediği, St. Clair Tisdall ve Arthur Jeffery gibi oryantalistlerce de benimsendiği belirtilmektedir.¹²⁰

B. Kur'an'ın Metinleşmesi İlgili Görüşleri

1. Kur'an'ın Mahiyeti

a. Kur'an'ın Tanımı

Muir, Kur'an'ı "Muhammed'in kendi fikirlerinin yansıması daha doğrusu onun başkalarının düşüncelerine etki etmesini istediği öğretisi" şeklinde tanımlamaktadır.¹²¹ Kur'an için ayrıca "medeniyetin, özgürlüğün ve dünyanın yeni öğrendiği gerçeğin en katı düşmanı" tabirini kullanmakta,¹²² başka yerlerde de daha ılımlı bir dil kullanmayı tercih ederek onda "ahirette yapılan iyilik ve kötülüğün karşılığı, Allah'a ibadet eden kulların yaşayacağı saadet, iyiliği emredip kötülükten sakınma" gibi konuların güzel bir dille açıklandığını, ancak onun çoğunlukla "gerçek şiirle dolu" olduğunu ileri sürmektedir. Muir, Kur'an'da kıyametin makullüğünün "birçok zorlayıcı etmen" ile açıklandığını, bu tür ayetlerin çoğunun başka inançtaki akademisyenlerce hoş görülmesi gerektiğini, küçük bir kısmının "uygunsuz" olarak görülebileceğini söylemektedir.¹²³

Kur'an'ın kutsal kitapların en zoru olduğunu söyleyen Muir, onun Hz. Peygamber tarafından yazıldığını düşünmekte, bu durumda da onun hayatının ana hatlarıyla bilinmesine rağmen kitabın çok karışık olduğunu, kronolojik bir düzene sahip olmadığını, sıklıkla konu veya zaman gözetilmeden birleştirilmiş bölümlerden oluştuğunu ifade etmektedir.¹²⁴ İngiliz Oryantalistlerden Margoliouth,¹²⁵ Bell ve Watt

¹²⁰Gökkır, "İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber", s. 240-41; Gökkır, "Western Attitudes To The Origin Of The Qur'an", s. 57; Sarıçam, Özdemir, Erşahin, **İngiliz ve Alman oryantalistlerin Hz. Muhammed tasavvuru**, s. 490. Benzer bir yorum için ayrıca Bkz. "William Muir", **New World Encyclopedia**, 14.06.2020, (Çevrimiçi) https://www.newworldencyclopedia.org/p/index.php?title=William_Muir&oldid=985644, 7 Nisan 2019.

¹²¹ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 50.

¹²² Al-Azami, **The History of The Qur'anic Text**, s. 339.

¹²³ Muir, **Extracts From the Coran**, s. V.

¹²⁴ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 8.

¹²⁵ Ali, **The Qur'an and the Orientalists**, s. 101.

da bu konuda Muir'i takip etmekte ve Kur'an'ın Hz. Muhammed'in yazdığı bir eser olduğu sonucuna ulaşmaktadır.¹²⁶

Muir'e göre Kur'an hem İslam'ın temeli hem de dini, siyasi, ahlaki ve bilimsel olarak otoriter bir eserdir. Muir, Müslümanların kendilerini yoğun bir biçimde Kur'an'a adanmalarına dikkat çekmekte, onun Müslümanlar açısından yüce bir kitap olmasının yanı sıra öğretilerinin çoğunun sorgusuz kabul edildiğini söylemekte¹²⁷ ve İslam dünyasıyla ilgili olan herkesin bu kitabı bilmek zorunda olduğunu belirtmektedir.¹²⁸

Kur'an'ın Araplara iniş sebebinin önceki kitapların tahrif edilmiş olması inancına karşı çıkan Muir'in iddiasına göre Kur'an, aslında Arapların "Yahudilere ve Hristiyanlara kitap indi, bize inmedi, onların dilini okuyamıyoruz"¹²⁹ şeklindeki bahanelerini yok etmek için inmiştir. Buradan yola çıkarak da Tevrat ve İncilin aslında tahrif olmadığını, onların yabancı dilde olmaları sebebiyle Kur'an'ın yazıldığını iddia etmektedir. Bu husustaki iddiaları aşağıda detaylıca açıklanacaktır.¹³⁰

Muir'in Hz. Peygamberin hayatı ve İslam'ın ortaya çıkışı konusunda Kur'an'ı ana kaynak, hadisleri de ikinci ana kaynak olarak gördüğü söylenmektedir. Yine de Kur'an'ı güvenilir bulduğu belirtilen Muir'in hadisler konusunda aynı kanaatte olmadığı iddia edilmektedir. Nitekim iddiaya göre Muir, hadisleri Hz. Peygamber'in arkadaşları ve takipçilerinin söylemleri olarak görmekte,¹³¹ bu konuda kabul ettiği hadislerin de Kur'an'a ters düşmemesine dikkat ettiği söylenmektedir.¹³²

b. Kur'an'ın Kökeni

Muir, Hz. Peygamberin Kur'an'ı kendi kendine çevresindeki bilgilerle destekleyerek uydurduğunu iddia etmekte, buna delil olarak Ali İmran suresinin 93-4. ayetlerini göstererek şöyle demektedir:

¹²⁶ A.e., s. 2.

¹²⁷ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 7. Ayrıca Bkz. Gökkır, "Western Attitudes To The Origin Of The Qur'an", s. 57-58.

¹²⁸ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 8.

¹²⁹ Kur'an vi. 156.

¹³⁰ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 110-11.

¹³¹ Guenther, "The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India", s. 55.

¹³² A.e., s. 73.

...Musa'nın kanunu öncesindeki tüm zamanlar boyunca Yakup'un kendi kendine yasakladığı aynı zamanda İsrailoğullarının da bu sebeple yemediği et hariç tamamen yasaklanmış et yoktu. (Yaratılış 32: 32) Bu yüzden Muhammed, benim takip ettiğim Semavi (ya da Katolik) inançtaki etin haram olmaması sonucunu çıkardı. Sonra kendi mevkiini kanıtlamak için metnin kelimeleri Allah'ın Muhammed'e Yahudilere şunu söylemeleri gerektiği şeklinde devam eder: "Doğru söylüyorsanız (doğru mu yanlış mı söylüyorum diye) Tevrat'ı getirip okuyun"¹³³

Kur'an'da Yahudi etkileri bulunduğunu belirten Muir, Kur'an'ın yine de ondan türemediğini,¹³⁴ İncilin de bu ortamda biliniyor olduğunu söylemektedir.¹³⁵

Kur'an'da düşmanca bir tavrın olmadığını söylemesine rağmen Yahudilerin Hz. Muhammed'in peygamberliğini reddetmesi üzerine onun hayal kırıklığına uğradığını, Hz. Peygamber'in onlara düşman olup Kur'an'da öncesinde şahitler olarak başvurulmuş Yahudileri, sonrasında "kör, yoldan çıkmış ve kendi peygamberlerini öldürmüş kişiler" olarak tasvir ettiğini söylemektedir. Ayrıca, Hz. Peygamberin Tevrat'ın ilk beş kitabıyla İncil'e o zamana kadar başvurduğunu, sonrasında bunu sadece kendi görevi olarak gördüğünü,¹³⁶ hatta Hz. Muhammed'in yaşamının son zamanlarına doğru, Yahudi ve Hristiyanların desteğine ihtiyacı kalmayınca onlara dostça davranmamaya başladığını ileri sürmektedir. İddiasına göre Hz. Muhammed, Necran Hristiyanlarından gönderilen heyetle mübahele (lanetleşme)¹³⁷ olayından

¹³³ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 191-92.

¹³⁴ **A.e.**, s. 16. Başka bir çalışmasında Muir, İslam'a asıl rengini veren dinin Yahudilik olduğunu söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Bilal Gökçır, "Batı İslam Araştırmalarına Göre Kur'an'ın Oluşumunda Hz. Peygamber'in Rolü Meselesi", **VI. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)**, 2006, s. 98.

¹³⁵ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 10.

¹³⁶ **A.e.**, s. 21-22. Ayrıca Bkz. Yaşar, **Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi**, s. 47-49. Buna örnek olarak Cuma namazını vermektedir. Muir'in iddiasına göre Kur'an'da Cuma'dan aslında hiç bahsedilmemekte, sadece Müslümanların camideyken peygamberi minberde bırakmalarından söz edilmektedir. Hz. Muhammed'in başta Yahudilerin bazı oruç ve bayramlarına uyduğunu, Kudüs'e dönerek namaz kıldığını söyleyen Muir, Hz. Peygamber'in onlara olan kininin ayrı bir kurum kurmasına sebep olduğunu iddia etmektedir. Bu şekilde Peygamber Efendimizin kibleyi Kabe'ye doğru çevirdiğini ve Ramazan orucunu emrettiğini belirtmektedir. Ona göre Yahudilerle olan bu farklılıklar artmış, Kurban Bayramı'nda kurban kesilmesi örneğinde olduğu gibi Mekkelilerin ibadetlerine yaklaşılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 23.

¹³⁷ Rivayetlerde, mübahele ayetinin de içinde bulunduğu Ali İmran suresinin ilk seksen ayetinin nüzul sebebi olarak Necran Hristiyanlarından bir heyetle Hz. Peygamberin yaptığı tartışma gösterilmiştir.

sonra Ehli kitaba düşman olmuş, ancak yine de bir şekilde tebliğinin başından sonuna kadar Tevrat ve İncil'e derin bir saygıyla yaklaşmıştır.¹³⁸ Muir'in Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e karşı bu değişken tavrı muhtemelen Medeni dönemde ahkam ayetlerin ağırlık kazanmasından ve önyargılı yaklaşımından kaynaklıdır. Bazen sert bir dil kullanırken bazen ılımlı bir dile yer vermesi de misyoner kimliğiyle örtüşmektedir. Nitekim, Kur'an'ın Kitab-ı Mukaddesten daha iyi düzenlenmiş olmadığını, onu Hz. Muhammed'in kendi görüş ve öğretilerinin yansıması olarak gördüğünü söylemesi bunu desteklemektedir.¹³⁹

Muir'in çalışmalarında Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i tasdik ettiğini söyleyerek onların tahrif edildiğini reddetmesi, bu hususta birçok ayeti delil olarak göstermeye çalışmak suretiyle iki kitabın da Hz. Peygamber döneminde sahih olduğu sonucuna ulaşması aslında hep olumlu nokta bulmaya çalıştığına hatta bir kısım ayetlerde zorlama yorumlar yaptığına delildir. Nitekim, Kur'an'ın birçok ayetinde teslis inancı reddedildiği halde¹⁴⁰ onun "Kur'an'ın teslise karşı çıkmaması"nı delil kullanarak İncilin tahrif olmadığını ispatlamaya çalışması¹⁴¹ çalışmalarında misyonerlik faaliyetleri doğrultusunda hareket ettiğini, yani kendi dinini merkeze alarak bunun etrafında ona uyumlu olacak şekilde yorumlar yapmaya çalıştığını gösterir. Muir'in Tevrat ve İncilin tahrif olmadığını ispat etmeye çalışırken savunmacı bir yaklaşım içinde olduğu görülmektedir.¹⁴²

Buna göre, Hz. Peygamber bunları Müslümanlığa davet etmiş, grubun reisi Ebû Hârise ise "Biz senden önce Müslüman olduk" şeklinde karşılık vermiştir. Hz. Peygamber de domuz eti yemeleri, haça tapmaları ve İsa'yı Allah'ın oğlu olarak görmeleri sebebiyle İslam'ı kabul etmiş sayılmadıklarını belirtmiştir. Sonrasında heyet mensupları İsa'nın babasının kim olduğunu sormuşlardır. Hz. Peygamber bir süre cevap vermemiş, o sırada Ali İmran suresinin ilk seksen ayeti inmiştir. Bu ayetler arasında 61. ayet olan mübâhele ayeti de bulunmaktadır: "Artık bu bilgilerden sonra İsa'nın şahsiyeti ve gerçeğin mahiyeti hakkında sizinle tartışmaya kalkışacak olanlara de ki: Gelin, sizler ve bizler dahil olmak üzere siz kendi çocuklarınızı, biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lanet dileyelim." Bu ayetin nazil olmasından sonra Hz. Muhammed (sav) Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Fatma ve Hz. Ali ile Necran heyetinin yanına gitmiş, bu ayetleri okuyarak onları mübâheleye davet etmiştir. Ancak heyet, Hz. Muhammed'in peygamber olma ihtimalinden dolayı buna cesaret edememiştir. Cizye ödeme şartıyla anlaşma yapıp ülkelerine geri dönmüşlerdir. Ayrıntı için Bkz. Mustafa Fayda, "Mübâhele", *DİA*, C.31, 2006, s. 425.

¹³⁸ Muir, *The Quran, Its Composition and Teaching*, s. 35-36.

¹³⁹ Gökkır, "İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber", s. 241-42.

¹⁴⁰ Kur'an iv. 171-2; iii. 50-1; xix. 30.

¹⁴¹ Muir, *The Quran, Its Composition and Teaching*, s. 237.

¹⁴² Gökkır, "Western Attitudes To The Origin Of The Qur'an", s. 64.

2. Kur'an'ın Yazılması

a. Kur'an Vahyi

(1) Vahyin Gelişi ve Mahiyeti

Muir, vahyi “Hz. Muhammed’in ilhamının canlı bir kanıtı”,¹⁴³ “farklı zaman ve durumlarda derin düşünceler sonucunda oluşan hayaller ve zihinsel veya fiziksel olarak marazi aşırı heyecandan oluşan bayılma halleri” olarak tanımlamaktadır. Muir’in bu vahiy anlayışı bazı akademisyenlerce tamamen yanlış, savunulamaz, mantıksız ve uyumsuz bulunmakta, onun vahiyyle alakalı durumları korkunç bir şekilde bozmaya çalıştığı söylenmektedir.¹⁴⁴ Watt da Muirle benzer şekilde vahyin Hz. Peygamberin bilinçaltından geldiğini düşünmektedir.¹⁴⁵

Yazar, vahiy gelmeden önce Arap toplumunda bir sorgulama ortamının hâkim olduğunu düşünmektedir. Ona göre Hz. Muhammed (sav) evlilikten sonraki on beş yılını ailesinin yanında diğer insanlardan farksız, sessiz ve kendi halinde geçirmiş, sonrasında yaklaşık kırk yaşındayken bu sorgulama ortamının etkisiyle veyahut başka bir sebepten ötürü kendini farklı hissetmeye başlamıştır. Muir, Yahudilik ve Hristiyanlığın bu Yarımada’da hâkim olmaması ve kader olgusunun bu toplumda yerleşmemiş olması sebebiyle Hz. Peygamber’in karışık duygular içinde olduğunu, hatta vecd halinde dalgınlıklar yaşadığını belirtmektedir. Bu süre zarfında Hz. Peygamber’in Hira mağarasında inzivaya çekilmeye başladığını belirten Muir, Hz. Peygamber’in bir süre sonra kendisinin “insanları doğru yola ileten bir vaiz” ve “halkının müceddidi” olduğuna inandığını söylemektedir.¹⁴⁶ Verilen bilgiler, Muir’in Arap toplumunda zayıf bir Yahudilik-Hristiyanlık inancı olduğuna inandığını göstermektedir. Muir’in bu ortamda bulunan Haniflerden bahsetmemesi dikkat çekici olmakla birlikte, verilen bilgilerden onun vahyi ilham gibi gördüğü anlaşılmaktadır.

¹⁴³ Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 16; Yaşar, *Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi*, s. 48.

¹⁴⁴ Ali, *The Qur'an and the Orientalists*, s. 94.

¹⁴⁵ Aydın, “Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi”, s. 45-47.

¹⁴⁶ Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 11.

Muir, bir başka eserinde vahiy gelmeden önce Hz. Peygamber'in yaşadığı durumu şu cümlelerle açıklamaktadır:¹⁴⁷

“Muhammed, kırk yaşına yaklaşıyordu. Her zaman dalgın, son zamanlarda daha düşünceli ve içine kapanıktı. Zihni tefekkür etmekle meşguldü. Halkının zelil olması ona ağır gelmiş, Yahudilik ve Hristiyanlığın eksik gölgesi onları tatmin etmeden şüphelere sürüklemiş, onun ruhu ise hangi dinin gerçek olduğu sorusuyla karmakarışık olmuştu. Bu şekilde sıkıntı çekmiş, sık sık Mekke'ye yakın ıssız vadiler ve kayalıklar arasında rahatlamaya çalışmıştır. Bu yerler arasında en çok sevdiği mevki Mekke'nin iki-üç mil kuzeyinde büyük bir dikmen olan Hira dağının eteğindeki bir mağaraydı.”

Muir, işte tam da bu inziva halinde olduğu durumlardan birinde Hz. Peygamberin kendine gelen vahyin ilahi olduğuna kendini ikna ettiğini söylemektedir.¹⁴⁸ Yapılan araştırmalar, siyer ve diğer İslam kaynaklarında Hz. Peygamber'e dair böyle bir bilginin bulunmadığını göstermektedir.¹⁴⁹ Bu durumda Muir'in İslâmî rivayetleri tamamen kullanmayıp bazen mesnetsiz bir şekilde kendi görüşlerini tercih ettiği, ulaştığı sonuç göz önünde bulundurulduğunda da taraflı ve önyargılı bir bakış açısı sergilediği söylenebilir. Muir'in Hz. Peygamber'in “kendi ilhamı”nı vahiy zannettiğini söylemek yerine onun kendisini buna inandırdığı şeklinde bir söylemde bulunması da ayrıca araştırılmaya değer bir husustur.

Muir, sonrasında Hz. Muhammed (sav)'in sözü geçen Hira dağının zirvesinde oturuyor ya da geziniyorken¹⁵⁰ kendisine “Alak suresinin ilk beş ayetini okuması” şeklinde emir veren bir melek görüntüsü gördüğünü belirtmekte, sorgulama sürecinden sonra vahyin gelmesiyle Hz. Peygamber'in şüpheden arındığını, mesajının Allah'tan geldiğine inandığını ve onun adıyla konuştuğunu belirtmektedir. Muir, “Hz. Peygamber'in kendi ürünü” olduğuna inandığı ayetlerin hepsinde “قل” veya “قال” olmasına ya da en azından bunu ifade etmesine dikkat ettiğini söylemektedir.¹⁵¹

¹⁴⁷ William Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, Ed. by. T. H. Weir, B. D., M. R. A. S., Edinburgh, Oliver and Boyd, 1923, s. 37.

¹⁴⁸ A.e., s. 46.

¹⁴⁹ Hayrettin Öztürk, **Ebedi Mucize Kur'an Yazılması ve Toplanması**, 3. bs., İstanbul, Ensar Neşriyat, 2005, s. 92.

¹⁵⁰ Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, s. 46.

¹⁵¹ A.e., s. 46-48; Ali, **The Qur'an and the Orientalists**, s. 93-94.

Muir, Hz. Peygamber'in fetret dönemine kadar bu görüntüyü görmeye devam ettiğini, bazı emirler aldığını, bu döneme girilince de derin üzüntü yaşadığını, hatta intihar etmeyi düşündüğünü,¹⁵² bu bunalım döneminde elbiselerine sarınmış haldeyken Hz. Peygamber'in aynı görüntüyü gördüğünü, Müddessir suresinin ilk ayetlerinin inmesiyle bu düşüncelerinden kurtulduğunu söylemektedir. Muir'e göre bundan sonra Hz. Peygamber insanları uyarmaya başlamış ve vahiyler daha sık gelmiştir.¹⁵³ Mekkeli müşriklerin onunla “şair, büyücü veya şeytanın ele geçirildiği kimse” şeklinde alay edilmesine dikkat çeken Muir, bu fetret-i vahiy döneminin Hz. Peygamberin derin zihinsel problemler yaşadığı zamanlara denk geldiğini düşünmektedir. Yapılan araştırmalar, Hz. Peygamberin bu dönemde endişeli olmasına rağmen, kaynaklarda zihinsel problemler yaşadığının belirtilmediğini göstermektedir.¹⁵⁴

Muir, aslında Hz. Muhammed'e ilk vahyin gelişini ve Fetret devrini “onun zihnindeki ilhamın ilk başlarına ilişkin bir inanç” olarak değerlendirmektedir. O'na göre Kur'an'ın tamamen Allah'ın kelamı olduğu söylene de Kur'an'daki bazı coşkulu [rhapsodical] bölümler, muhtemelen Kur'an'ın başından sonuna kadar “Allah'tan sudur ettiğine inanan Hz. Muhammed'e daha ilk vahiy gelmeden önce yazılmıştır.”¹⁵⁵ Hz. Peygamber'in söz konusu coşkulu bölümlerde endişesini sık sık “manasız yeminlere” uyguladığını savunan Muir,¹⁵⁶ Hz. Peygamberin zihninde bu zamanlarda Allah'ın tek yaratıcı olması, putperestliğin kötü oluşu, yeniden diriliş, ahiret, iyilik ve kötülüğün karşılığı gibi bazı önemli düşüncelerin şekil aldığını, bu sıralarda üslubunun sabırsız ve heyecanlı olduğunu belirtmektedir.¹⁵⁷ Buna göre Muir'in özellikle itikâdî konuların vahiyle Hz. Peygamberin zihninde oluştuğuna değil de Hz. Peygamber'in zihninde oluşan inanç sisteminin vahye yani “ilhamına” yansıdığına inandığı söylenebilir. Muir, söz konusu heyecanlı üsluptaki ayetlerin bazen Karia suresinde olduğu gibi “insanlığın arayışını ve durumunu gösteren bir monolog” bazen Asr ve

¹⁵² Muir, Hz. Muhammed'in intihar etmeyi düşündüğünde görünmez bir etkinin ona beklemesi gerektiğini söylediğini iddia etmiştir. Ancak bu etki şeytani mi ilahi mi bilinmemektedir. Ayrıntı için Bkz. Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. 44-45.

¹⁵³ Muir, *The Quran, Its Composition and Teaching*, s. 11-12.

¹⁵⁴ Ali, *The Qur'an and the Orientalists*, s. 97.

¹⁵⁵ Muir, *The Quran, Its Composition and Teaching*, s. 11-13.

¹⁵⁶ A.e., s. 12-13.

¹⁵⁷ Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. 39.

Adiyat surelerindeki gibi “insanları uyaran uyarı dolu heyecanlı cümleler” bazen de Fatiha suresinde olduğu gibi “Yaratıcısına giderek güven ve rahatlık aramayı gösteren ayetler” halinde olduğunu söylemektedir. Muir, bu “ilhamların” Hz. Muhammed’e zihinsel ağırlarla geçen uzun bir zamandan sonra geldiğini iddia etmektedir.¹⁵⁸ Ayrıca, Tin, Hümeze, Fecr, Kureyş, Şems, Duha ve İnşirah surelerinin de bu üslupla indiğini,¹⁵⁹ bu dönemde on sekiz veya daha fazla sure indiğini,¹⁶⁰ Hz. Muhammed’in bu “ilham”larına rağmen onun gerçeği aradığını söylemektedir.¹⁶¹ Muir’in bu iddiası muhtemelen misyonerlik faaliyetleri gereği ılımlı durma çabasından kaynaklıdır.

Yukarıda kısaca bahsedildiği üzere Muir, vahiy konusunda Hz. Muhammed’in bazı ayetleri muhtemelen tamamen nesnel bir vahiy fikri oluşmadan kendisine ait olarak tertip ettiğini düşünmekte,¹⁶² vahiyden önceki ayetlerle sonrasındaki ayetler arasında birtakım farklılıklar olduğunu düşünmektedir. Bunları kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür:

- i. **Vahiy Öncesi Ayetler:** Bu dönemdeki yazılar dağınık bir yapıya sahiptir. “Yazar”ın kontrolden çıkmış his, duygu ve coşkusunu yansıtır ve bu, metnin şekillenmesinde etkilidir.
- ii. **Vahiy Sonrası Ayetler:** Vahiy geldikten sonra ise ayetler öncekine oranla daha iyi bir yapıya sahiptir. His ve coşku etkisi daha azdır. Metnin formu “yazar”ın hislerinden daha az etkilenmiştir.¹⁶³ Hicretten önceki boykot yıllarında sureler, daha uzun olmaya başlamış, hala ilk dönemdeki gibi heyecan izleri olsa da yapı daha heyecansız ve düz yazı şeklinde olmuştur.¹⁶⁴

Onun bu şekildeki vahiy anlayışı, bir şairin şairliğinin ilk aşamasındaki deneyimiyle sonrasında bu işte uzmanlaşmasını anımsatır niteliktedir. Onun Kur’an’a bakış açısından yola çıkarak onun Kur’an sanki edebi bir esermiş gibi yaklaştığı, ona edebi eleştiri metodunu uyguladığı ve yazar merkezli bir metot uygulamaya çalıştığı

¹⁵⁸ A.e., s. 99; Ali, *The Qur’an and the Orientalists*, s. 92-93.

¹⁵⁹ Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. 40-44.

¹⁶⁰ Ali, *The Qur’an and the Orientalists*, s. 99.

¹⁶¹ A.e., s. 93.

¹⁶² Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. 13.

¹⁶³ Gökür, “İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur’an ve Peygamber”, s. 242.

¹⁶⁴ Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. 15.

söylenir.¹⁶⁵ Nitekim, Kur'an'ın yazarı olarak düşündüğü Hz. Peygamber'in hayatından yola çıkarak Kur'an'ı yorumlamaya çalışması bunu göstermektedir. Uyguladığı sistem Müslümanların uyguladığına benzer olsa da hem vahye hem Hz. Peygamber'in kendisine olan önyargılı yaklaşımı onu Müslümanlarda olduğundan çok daha farklı sonuçlara ulaştırmıştır.

(2) Vahyin Yazılışı ve Düzenlenmesi

Muir, Hz. Muhammed'in aslında Kur'an'ı "oluşturmak" için erken zamanlardan itibaren dilbilimsel yeteneğini geliştirmeye çalıştığını iddia etmektedir. Hatta, Ukaz panayırındaki yarışmaların onu heyecanlandığını, ona büyük şairlerden öğrenme imkânı verdiğini belirtmektedir.¹⁶⁶ Muir, bu durumda aslında Hz. Peygamber'in vahiyden önce Kur'an'ı oluşturmak gibi bir niyetinin olduğunu düşünmektedir. Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmediğini kabul eden Muir'e¹⁶⁷ göre Hz. Muhammed (sav), peygamber olduğunu iddia etmeden önce birkaç yıl boyunca da hayallerini şiirlerde göstermiştir. Bu zamanda Varaka, Hz. Ali, Hz. Hatice ve Hz. Ebu Bekir dahil küçük bir grubun onun takipçileri arasında yer aldığını ileri sürmüş ve ilk üç kişinin bunları yazıya geçirdiğini, Hz. Muhammed'in kendisinin bir şey yazmadığını belirtmiştir. Ona göre bu küçük grup haricinde onun vahyine ya ilgisiz kalmış ya da ona karşı çıkmıştır. Böyle bir aşamadayken halkı arasında böyle bir peygambere ihtiyaç olduğunun söylenmesi sonucunda Hz. Muhammed'in aklının başına geldiğini belirten Muir, sonrasında Hz. Muhammed'in kendi cevaplama gücünün farkına vardığını ve kendini "düşüncelerinin oluşturduğu şiirlerin" hepsinin ilahi olduğuna kendisini ikna ettiğini söylemektedir.¹⁶⁸ İsmi sayılan kişilerin Mekki dönemde okuma yazma bildiği İslâmî rivayetlerde geçse de¹⁶⁹ Varaka b. Nevfel'in Müslüman olamadan vefat ettiği bilinmekte,¹⁷⁰ üstelik yapılan araştırmalar böyle bir durumun gerçekleşmesi durumunda akli çalışan hiçbir bireyin bunu kabul etmesinin

¹⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Necmettin Gökçir, "Kur'an Araştırmalarında Kullanılan Yeni Metot ve Teoriler", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, No:12, 2012, s. 82-83.

¹⁶⁶ Ali, *The Qur'an and the Orientalists*, s. 14.

¹⁶⁷ A.e., s. 15.

¹⁶⁸ Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. 42-46; Ali, *The Qur'an and the Orientalists*, s. 93.

¹⁶⁹ Hadiye Ünsal, Mustafa Öztürk, *Kur'an Tarihi*, Ankara Okulu Yayınları, 2016, s. 31.

¹⁷⁰ Aydın, "Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi", s. 80.

mümkün olmadığını,¹⁷¹ Hz. Peygamber'in gerçekten peygamberlik için planlar yapan biri olması durumunda planı olgunlaşıp gerçekleşebilecek seviyeye gelene kadar herhangi bir girişimde bulunmayacağını göstermektedir. Ayrıca, kendi durumu kesin olmayan birinin kendi öğretilerine insanların uymasını beklemesi, insanların onun peygamberliğinden emin olmadan önce bunu kabul etmesi ve iddialarının ciddiyetine kani olmadan Kureyşlilerin ona karşı çıkması makul değildir. Aslında Muir'in çelişkisi onun bir "vahiy öncesi" olduğu düşüncesinde yatmaktadır.¹⁷² Onun vahyin öncesinde ve sonrasında yazılmasına dair bu iddiaları hem mesnetsiz hem de bilimsellikten uzak senaryo niteliğindeki söylemlerden oluşmaktadır.

Muir, Hz. Muhammed (sav) hayattayken vahiylerin toplanıp iki kapak arasına alınması için herhangi bir teşebbüste bulunulmadığını, bazı kısımların onun söylemesiyle bazı arkadaşları veya katipleri tarafından yazıldığını ya da sahabilerin önce ezberlediklerini daha sonra yazdıklarını belirtmektedir. Bu amaç için ise hurma dalı yaprakları, deri, taş tabletler, keçi ve deve kürek kemikleri gibi ilkel malzemeler kullanıldığını, bunlar yazılırken üzerine yazılan malzemelerde herhangi bir sıra gözetilmediğini söylemektedir. Muir'in iddiasına göre, Hz. Muhammed hayattayken ayetler olmasa da surelerin büyük bir kısmı düzenlenmiştir. Muir, bu surelerin bazılarının kısa ve bağımsız iken bazılarının uzun olmasına dikkat çekmekte, bunların ibadetlerde veya şahsi okumalarda kullanıldığını belirtmektedir. Hz. Muhammed'in emriyle de bazen uzun surelere yeni vahiylerin eklendiğini söylemektedir.¹⁷³ Verilen bilgilerden de anlaşıldığı üzere Muir, İslâmî rivayetlerde Kur'an ayetlerinin tevkifi olduğu konusunda ciddi bir ihtilaf olmasa da¹⁷⁴ bu düşünceye karşı çıkmakta, ayetlerin düzenli olmadığına inandığı için aksini savunmaktadır.

Muir, Kur'an'ın bazı bölüm kopyalarının veya neredeyse tamamının Hz. Peygamber hayattayken onun takipçileri tarafından yazılmış olmasının mümkün olduğunu düşünmektedir. Hz. Muhammed'in daha peygamberliğini ilan etmeden çok

¹⁷¹ Ali, **The Qur'an and the Orientalists**, s. 96.

¹⁷² A.e., ss. 94-96.

¹⁷³ Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, s. 37-38.

¹⁷⁴ Celalettin es-Suyuti, **el-İtkân fî Ulûm'il-Kur'ân**, Beyrut, Müessesetü'r Risâleti Nâşirûn, 2008, s. 134; Muhsin Demirci, **Kur'an Tarihi**, 7. bs., M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015, s. 178. Günümüz akademisyenlerinden Mustafa Öztürk, ayetlerin sırasının tevkifi değil içtihadî olduğunu öne sürmektedir. Ayrıntı için Bkz. Ünsal, Öztürk, **Kur'an Tarihi**, s. 173.

zaman önce genel olarak yazma bilenlerin varlığını da buna delil göstermekte, Medine’de de takipçilerinin çoğunun onun mektup ve gönderilerini yazdığını belirtmektedir.¹⁷⁵ Yine de Hz. Peygamberin hayatı boyunca Kur’an’ın sistematik bir biçimde hiç düzenlenmemiş, hatta bir araya getirilmemiş olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiası muhtemelen daha önce açıklandığı üzere ayetlerin sistematik bir biçimde düzenlenmediği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Muir’in bu iddiasını açıklarken namazlarda okunan surelerde bir düzenin olmasını ve günümüze kadar bu düzen hususunda bir ihtilafın görülmemiş olmasını göz önünde bulundurmadığı görülmektedir. Nitekim rivayetlere göre Hz. Peygamber bazen Cuma vaazında tüm sureleri okumaktaydı.¹⁷⁶ Muir’in ayrıca iddiasını açıklarken arza’ya hiç yer vermemesi de vahyi ilham olarak görmesinden dolayı olabilir.

İslâmî kaynaklarda Kur’an’ın nasıl muhafaza edildiği konusu ihtilaflıdır. Bir kısmı vahyin Hz. Peygamber’in evinde muhafaza edildiğini iddia ederken bir kısmı sahabiler tarafından muhafaza edildiğini söylemektedir.¹⁷⁷ Muir de orijinal nüshaların nasıl muhafaza edildiği hakkında kesin bir bilgi bulunmadığını belirtmekte ve Hz. Muhammed’in vefatından sonra bazı bölümlerin aranılmasını delil göstererek bu iş için özel bir muhafaza alanının olmadığı sonucuna ulaşmaktadır.¹⁷⁸ Çünkü ona göre eğer Hz. Muhammed inen ayetleri bir sıraya koymuş olsaydı ashabı tarafından bu, sorgusuzca muhafaza edilirdi. Muir, aslında surelerin sayılarını onun belirleyip belirlemediği hususunu bile şüpheli bulmakta,¹⁷⁹ Kur’an metninin Hz. Peygamber döneminde aslında sadece basit bir sadelikle yerleştirilmiş olduğunu, yazılanların çok kutsal kabul edilmesi sebebiyle de insan eliyle de düzeltilmediğini iddia etmektedir. Ona göre bu sebeple Kur’an, karışık bir yığın olarak bırakılmıştır. Sonuç olarak Muir, “sık bozulan ve anlaşılmaz” bir yapıya sahip olduğunu düşündüğü Kur’an’ı, bölümleri “kabaca ve tesadüfen bir araya getirilmiş bir mozaîge” benzetmektedir.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. XIX.

¹⁷⁶ Al-Azami, *The History of The Qur’anic Text*, s. 22.

¹⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Şen, “Kur’an’ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Problemler”, s. 94-97.

¹⁷⁸ Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. XV.

¹⁷⁹ A.e., s. XVII.

¹⁸⁰ Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 40.

(3) Vahiylerin Uydurulduğu İddiası

Muir, hicretin ikinci yılına kadar Hz. Muhammed'in "basit bir vaiz" olduğunu, o sırada dinde herhangi bir baskının olmadığını belirtmektedir. Sonrasında ise Hz. Muhammed'in kendisini dini bir yönetici konumunda gördüğünü ve Kur'an'ı, emirlerini halka açıklamak için "özgürce" kullandığını iddia etmektedir. Bu dönemden itibaren vahyin git gide Hz. Muhammed'in yönetiminin bir parçası olduğunu, ganimetlerin dağıtımı, mahpuslara nasıl davranılacağı,¹⁸¹ kölelik ve boşanma gibi genel hükümler ile Hz. Muhammed'in kendi önceliklerinin ayırt edilmeksizin Kur'an sayfalarındaki dini öğretiyle karıştığını ileri sürmektedir.¹⁸² Yani Muir, Hz. Peygamber'in en başta "hoşgörülü" bir vaizken sonrasında dini yönetici kimliğini ayet uydurmak suretiyle kendi çıkarları doğrultusunda kullandığını iddia etmektedir. Bu iddiası muhtemelen Mekki dönem ayetlerin daha çok Allah'ın birliği konularındayken Medeni ayetlerin hukuk kuralları içermesinden kaynaklıdır.¹⁸³

Muir, Hz. Muhammed'in kendi istekleri uğruna ayet uydurmaktan çekinmediğini savunmaktadır. Mesela, o sırada beş eşi olmasına rağmen evlatlık oğlu Zeyd b. Hârise'nin karısı Hz. Zeyneb'in "cazibesine kapıldığını" iddia etmekte, bu tür bir evlilik Arap geleneğinde yasak olduğu için önce tereddüt etse de tutkusu karşı konulamaz olunca bunu yapmasına izin veren bir ayet uydurduğunu söylemektedir.¹⁸⁴ Bunun haricinde eşlerini kışkandığı için onların kendisinin vefatından sonra tekrar evlenmelerini engelleyen ayetleri,¹⁸⁵ Maria ile evlendikten sonra kendisine helal olan bir şeyi haram kılmaması ve Allah'ın ona isterse daha güzel eşler vereceği belirtilen Tevbe Suresi 66. ayeti de kendi çıkarları doğrultusunda uydurduğunu belirtmektedir.¹⁸⁶ Yazar, bu iddialarını dile getirirken sert ve aşağılayıcı bir dil kullanmaktan çekinmemiştir. Özellikle, cariyelik, kölelik ve çok eşlilik gibi konuları

¹⁸¹ Sarıçam, Muir'in esirlerden söz edilen Enfal Suresi 67-70. ayetlerin haklarında ölüm emri verilen altı esirin ölümünü haklı göstermek ve merhamet konusunda hassas davranıldığı intibahını uyandırmak için uydurulduğunu iddia ettiğini belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Sarıçam, Özdemir, Erşahin, **İngiliz ve Alman oryantalistlerin Hz. Muhammad tasavvuru**, s. 258.

¹⁸² Muir, **The Quran, Its Composition and Teaching**, s. 24.

¹⁸³ Mesut Okumuş, "Kur'an'ın Tedrici Nüzül Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine", **Eskiye**, No:27, 2013, s. 15-16.

¹⁸⁴ Muir, **The Quran, Its Composition and Teaching**, s. 27. Benzer bilgi için ayrıca Bkz. Sarıçam, Özdemir, Erşahin, **İngiliz ve Alman oryantalistlerin Hz. Muhammad tasavvuru**, s. 313.

¹⁸⁵ Muir, **The Quran, Its Composition and Teaching**, s. 28.

¹⁸⁶ A.e., s. 31.

“barbarca” bulunduğunu söylemektedir.¹⁸⁷ Buradan hareketle Muir’in vahyi ilhamdan da öte Hz. Peygamber’in kendi çıkarları için kullandığı bir araç olarak gördüğü söylenebilir. Bu da Muir’in kaynaklara Batı eleştiri metoduyla yaklaştığını göstermektedir. Muir’in bu ayetleri değerlendirirken Hz. Peygamber’in Abdullah b. Umri Mektum’a karşı yüzünü ekşitmesine dair ayetleri, Cebrail’in henüz okumayı tamamlamadan Hz. Peygamber’in acele etmesini uyaran ayetleri, Bedir Savaşında esir alınan müşrikler hakkında yaptığı içtihadın hatalı bulunmasına dair ayetleri değerlendirmeye tabi tutmamış olması dikkate değerdir. Ayrıca Muir’in hem bu husustaki iddiaları hem de genel olarak yaptığı çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda savunmacı bir yaklaşım sergilemesi göze çarpar. Nitekim yukarıda bahsedildiği üzere Enam Suresi 156. ayeti delil kullanarak Kur’an’ın sadece Araplara indiğini söylemesi hem bu noktadaki yaklaşımını hem de aslında onun ayetleri kendi çıkarı için kullandığına delildir. Çünkü Araf Suresinde bulunan “Ey Muhammed de ki: Ey insanlar, doğrusu ben Allah’ın hepiniz için gönderdiği peygamberiyim” ayeti de¹⁸⁸ durumun aksini göstermektedir.

b. Kur’an Vahyinin Muhafazası

(1) Hz. Peygamber Döneminde

Yazılanların Korunması

Muir’e göre Hz. Peygamber döneminde yazılı materyalleri saklayacak belirli bir yer olmasa da çoğunluğun ya da en azından en önemli kısımların ya Peygamberin eşlerinden birine ya katiplerin veya onu ilk kaydeden yazmanların himayesine bırakıldığı bilinmektedir.¹⁸⁹ İslâmî rivayetlerde bu yazı malzemelerinin Peygamber’in manevi himayesinde korunduğu söylenmekte,¹⁹⁰ hicretten birkaç sene önce Rafi b.

¹⁸⁷ Ayrıntı için Bkz. A.e., s. 58-61.

¹⁸⁸ Kur’an vii. 158.

¹⁸⁹ Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 37.

¹⁹⁰ Tayyar Altıkulaç, “Kitabımız Kur’ân”, *Kutlu Doğum Haftası 12-17 Ekim 1989*, 1990, s. 130.

Malik'in Hz. Peygamberden yazılı bir nüsha almış olması rivayeti de bunu doğrulamaktadır.¹⁹¹

İnsanların hafızalarında olan metnin bazı bölümlerinin git gide arttığını,¹⁹² hatta bazı sure veya bölümlerin nüshalarının ise birçok insanın elinde bulunduğunu söyleyen Muir, bunların dini ve hatta batıl bir bakımla korunduğunu savunmaktadır. İslam'ın yayılmasıyla da birçok kabileye öğretmenler gönderildiğini, bunların yanlarında ya yazılı metnin bir kısmını götürdüklerini ya da ayetleri ezberlediklerini söylemektedir.¹⁹³

Kur'an'ın çoğunun "geçici" bir ilgiye sahip olduğunu belirten Muir, indikten bir süre sonra önemlerini kaybettiklerini iddia etmektedir. Hz. Muhammed'in bu tarz ayetleri şahsi ibadetlerine mi sakladığı halk için kullanmaya mı niyetlendiği veya bunların tamamen geçerli olmaya devam edip etmediği hususunu ise şüpheli bulmaktadır.¹⁹⁴ Onun bu konudaki şüphesi muhtemelen neshedilen ayetlere bakış açısıyla alakalıdır.

Muir, Hz. Muhammed'in ayetleri kendinin muhafaza ettiğine dair bir delil olmadığını, yine de muhtemelen önceki kopyaları sonradan inen ayetlerde olduğu gibi güvenilir bir yerde sakladığını, bu ayetlerin Arapların sağlam hafızasında da korunduğunu söylemektedir. Sonrasında inen ayetlerin ise katiplere bırakılmış veya Peygamberin bazı eşlerinin meskenlerinde biriktirilmiş olduğunu söylemektedir. Ancak Hz. Muhammed vefat ettiğinde tamamının muhafaza edildiği bir yer olmadığını kesin olduğunu söylemekte,¹⁹⁵ bazı surelerin muhafazasının sadece hafızalarda olduğunu savunmaktadır.¹⁹⁶ Muir, Kur'an'ın korunması hususunda arza meselesinden bahsetmemektedir. Ancak bir eserinin dipnotunda "Cebrail" olarak isimlendirilen meleğin en başlarda olmasa da sonralarda Hz. Muhammed tarafından

¹⁹¹ Rivayetlere göre hicretten birkaç yıl önce, Rafi b. Malik Akabe'de Hz. Peygamber ile karşılaşmış ve ondan o zamana kadar vahyedilmiş bütün ayet ve surelerden oluşan bir Kur'an nüshası almıştır. Bu nüshayı Rafi b. Malik'in Medine'deki kendi mahalle mescidinde okumayı adet edindiği söylenmektedir. Ayrıntı için Bkz. Muhammed Hamidullah, **Kur'an Kerim Tarihi**, İstanbul, 2013, s. 41-45.

¹⁹² Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, s. XX.

¹⁹³ Muir, **The Quran, Its Composition and Teaching**, s. 38.

¹⁹⁴ Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, s. XV.

¹⁹⁵ A.y.

¹⁹⁶ A.e., s. XVI.

Hristiyanlık inancındaki Kutsal Ruhla karıştırıldığını iddia etmektedir.¹⁹⁷ Muir'in bu iddiası onun Hz. Peygamber'in bir şekilde Hristiyanlık dinini taklit ettiğine inandığını göstermektedir.

(2) Garanik Olayı

Muir, Hz. Muhammed'in öğretisinin ilerleme kaydetmesi ve putları kesin bir şekilde reddetmesi sonucunda Mekkelilerin bu duruma şiddetle karşı çıktığını, Ebu Talip'in koruması altında olan Hz. Muhammed'in bundan zarar görmese de takipçilerinin yerlerini terk etmek zorunda kaldıklarını, Müslümanların Habeşistan'a hicretinden birkaç ay sonra da Hz. Muhammed'in Mekke müşriklerle onların Tanrılarını Allah'ın şefaathçileri olarak kendi sistemine dahil etmek için anlaşmaya vardığını belirtmektedir. Muir'in bu iddiası Hz. Peygamberin tevhid inancını çok önemsemediğine inandığını göstermektedir. Muir, "garanik olayı"¹⁹⁸ olarak bilinen bu olayın Kabe'nin altında oturan Kureyş'e Necm Suresinin aşağıdaki ayetlerinin okunmasıyla başladığını söylemektedir:

"Gördünüz mü Lat ve Uzza'yı
Ve üçüncüleri olan Menat'ı?
İşte bunlar yüce turnalardır,
Şefaathleri de elbette ki umulur."

Müşriklerin tümünün bunu kabul ettiği ve Hz. Muhammed'in Tanrısına boyun eğdikleri şeklindeki rivayetleri destekleyen Muir, kısa bir süre sonra Cebrail'in, ayetin "İşte bunlar yüce turnalardır, şefaathleri de elbette ki umulur" kısmının şeytandan geldiğini bildirmiş olduğunu ve bunun yerine putları kınayan "Erkekler size de dişiler O'na mı? Öyleyse bu çok insafsız bir paylaştırmadır. Onlar, ancak sizin ve atalarınızın (ilâh edindiğiniz şeylere) taktığınız isimlerdir" şeklindeki ayetlerin¹⁹⁹ indiğini belirtmektedir. Muir'e göre bu olaydan sonra müşriklerin zulmü artmıştır.²⁰⁰

¹⁹⁷ A.e., s. 46.

¹⁹⁸ Rivâyetlere göre Hz. Muhammed (sav), müşriklerin gönlünü İslam'a ısındırmayı çok istediği bir zamanda şeytanın telkiniyle vahiylerle Allah kelâmı olmayan bazı sözler karıştırmış, sonra Cebrail'in uyarmasıyla bundan vazgeçmiştir. Bu rivâyetler, Necm Sûresi 19-20. ayetleri ve Hac Sûresi 52-54. ayetlerinin inmesiyle ilgili tartışmalarda söz konusu edilmiştir. Ayrıntı için Bkz. İsmail Cerrahoğlu, "Garanik", *DİA*, C.13, 1996, s. 361.

¹⁹⁹ Kur'an liii. 21-23.

²⁰⁰ Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 13-14.

Cerrahoğlu, Muir'in Kur'an'ın vahiy ürünü olması ve Hz. Muhammed'in nübüvveti konularında kendi iddiasını pekiştirmek için bu konuya bilhassa önem verdiğini belirtmekte, bu hadisenin doğruluğunu ise Habeşistan'a hicret eden Müslümanların üç ay sonra geri dönmesine dayandığını savunmakta,²⁰¹ asırlarca bu konuda karışık rivayetlerin bulunulmasından dolayı menfaat sağlamak amacıyla bu konudaki rivayetlerin çokça kullanıldığını, aslında yapılan araştırmalar sonucunda böyle bir meselenin gerçekleşmiş olamayacağını söylemektedir.²⁰² Yapılan araştırmalar da garanik meselesinde günümüze gelen rivayetlerin senedinde ciddi sorunlar olduğunu göstermektedir.²⁰³ İtalyan oryantalist Leone Ceatani²⁰⁴ de Muir'in olayı tetkik etmeden kabul ettiğini, bu meselenin aslında Hz. Muhammed hakkında bilinen her şeye tezat teşkil ettiğini düşünmektedir.²⁰⁵ Nöldeke ve Watt²⁰⁶ ise Muir'in bu konudaki görüşünü benimsemeyi tercih etmektedir.²⁰⁷

Hz. Peygamber'in gösterdiği mucizelerle alakalı rivayetleri "akıl" çerçevesinde reddettiği bilinen Muir'in²⁰⁸ garanik olayının gerçekleşmesi rivayetlerine karşı çıkmamış olması dikkat çekicidir. Muir'in açıklamalarından anlaşıldığı kadarıyla o, olayın akıl dışı olmasından ziyade Hz. Peygamber'in dininde samimi olmayıp, müşriklerle anlaşmaya vardığını vurgulamaya çalışmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in

²⁰¹ Cerrahoğlu, "Garanik", s. 364; İsmail Cerrahoğlu, "Garanik Meselesinin İstismarcıları", **AÜİFD**, C.XXIV, 1990, s. 74-75.

²⁰² Cerrahoğlu, "Garanik Meselesinin İstismarcıları", s. 69.

²⁰³ Mesela bu konuyla alakalı birinci rivayetin senedinde 146 senesinde vefat eden Muhammed b. Saib b. Kelbi hakkında "Kufe'de iki yalancı vardır. Bunlardan birisi Kelbi'dir", "Hiçbir değeri yoktur", "Onun hadisi yazılmaz" şeklinde eleştirilerin bulunduğu, ikinci rivayetin senedinde ise Ebu Ma'ser Necih b. Abdır Rahman "Yerde, gökte olanların en yalancısı" gibi birçok eleştirinin bulunduğu bildirilmektedir. Ayrıntı için Bkz. Altıkulaç, "Kitabımız Kur'an", s. 132-33.

²⁰⁴ 1869'da Roma'da doğmuştur. Roma Üniversitesinde edebiyat tahsili yaptığı sırada İslam dünyasına ilgi duymuş ve birçok dil öğrenmiştir. Tahsilinden sonra tamamen İslam tarihine yönelmiş, birçok dilde yazılmış yazmalar üzerinde çalışmıştır. Siyasetle de uğraşan İtalyan oryantalist, 1924'te Müslümanların tarih, din ve kültürlerini araştırmak için "Fondazione per gli Studi Musulmani" adlı vakfı kurmuştur. Yazar, *Annali dell'Islam* isimli eserini bitirdikten sonra siyasi sebeplerden dolayı Kanada'ya gitmiş ve 1935'te ölmüştür. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "Caetani, Leone", **DİA**, C.6, 1992, s. 544-45.

²⁰⁵ Leone Caetani, **İslam Tarihi**, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul, Tanin Matbaası, 1925, s. 260-65; Cerrahoğlu, "Garanik Meselesinin İstismarcıları", s. 77-78.

²⁰⁶ J. Burton, "Those Are The Highflying Cranes", **Journal of Semitic Studies**, C.15, No:2, 1970, s. 249.

²⁰⁷ Cerrahoğlu, "Garanik Meselesinin İstismarcıları", s. 78.

²⁰⁸ Muir'in özellikle miraç mucizesini bedeni bir yolculuk olmaktan ziyade bir görüntüden ibaret olarak düşündüğü söylenmektedir. Guenther, "The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India", s. 72-74.

bu durumdan neden vazgeçtiğini anlatmayıp sadece rivayetlere yer vermeyi tercih etmektedir.

3. Kur'an'ın Cem Edilmesi

a. Kur'an Cem'inin Gerçekleşmesi

Muir, İslam topraklarının genişlemesi sonucu çeşitli kabilelere bu yeni dini bilgilendirmek için öğretmenler gönderildiğini, bu öğretmenlerin Kur'an'ı yazılı veya zihinlerine kaydetmiş olarak insanlara tebliğ ettiklerini belirtmektedir.²⁰⁹ Kur'an'ın bu şekildeki durumunun Hz. Muhammed'in vefatından sonra bir yıl kadar devam ettiğini, Yemame savaşından sonra hafızların büyük çoğunluğunun katledildiğini belirten Muir, Hz. Ömer'in Kur'an'ı hafızalarında tutan bu insanların hepsinin vefatından sonra Kur'an'a ne olacağını kestiremeyince endişelendiğini ve durumu Ebu Bekir'e başka bir savaştan sonra tekrar hafızların katledilmesinden korktuğunu, bu sebeple Kur'an'ın iki kapak arasına alınması gerektiğini bildirdiğini söylemiştir. Muir, Hz. Ebu Bekir'in bunu kabul ettiğini ve Hz. Muhammed'in başkatibi Zeyd b. Sâbit'e bu isteğini bildirdiğini söylemektedir. Onun ise daha önce yapılmamış olan bu girişimi yapmaktan en başta çekindiğini, Hz. Muhammed'in yapmadığı ve emretmediği bir şeyi yapmakta tereddüt ettiğini belirtmektedir. Muir'e göre sonunda Zeyd b. Sâbit, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in ısrarıyla katılmayı kabul etmiş, her taraftaki sure ve ayetleri aramaya koyulmuş ve onları bir araya getirmiştir. Muir, Zeyd (r.a.)'in uğraşları sonucu iki üç sene içinde bu dağınık ve karışık materyallerin şu an bulunan düzendeki halini aldığını, böylece Kur'an'ın cem' edilmiş olduğunu, hazırlanan orijinal nüshanın Hz. Ömer tarafından kızı Hafsa 'ya muhafaza etmesi için verilmiş olduğunu, Ömer'in halifeliği boyunca da "standart ve otorite metin" olarak kaldığını söylemektedir. Muir, bu görevin samimiyetle yapılmasına rağmen Kur'an'ın "rastgele" düzenlendiğini savunmuştur.²¹⁰ Bu da onun muhtemelen Kur'an'a edebi bir eser gibi yaklaşmasından dolayıdır. Yine de görüldüğü üzere Muir, İslâmî anlayıştaki cem' meselesinde genel

²⁰⁹ Atay, "İlk Dönem İngiliz Oryantalistlerin Kur'an Çalışmaları W. Muir ve D.S.Margoliuth Örneği", s. 46.

²¹⁰ Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, s. XXX-XXI; Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 38-39; William Muir, **The Caliphate Its Rise, Decline and Fall From Original Sources**, London, Darf Publishers Ltd., 1984, s. 161; William Muir, **Annals of the Early Caliphate**, Amsterdam, Oriental Press, 1968, s. 231.

olarak kabul edilen görüşü kabul etmektedir.²¹¹ Onun bu anlayışı Müslümanların kendi kutsal kitaplarının bir kısmının tahrif olması durumunda buna şiddetle karşı çıkacağına inanması ve odak noktasının misyonerlik faaliyetleri olmasından kaynaklı olabilir.

b. Mensuh Ayetler Meselesi

Muir, İslam'ın ilk zamanlarında “geçici olarak inmiş” bazı ayetlerin (mensuh ayetlerin) Hz. Peygamber vefat etmeden önce kaldırılmış olabileceğini söylemektedir. Hz. Muhammed'in vefatı sonrasında ise neshedilmiş ayetlerin muhtemelen cem' edilen nüshaya alındığını belirterek bazı Müslüman alimlerin “mensuh ayetlerin toplanan nüshaya dahil edilmediği”²¹² şeklindeki iddialarına karşı çıkmaktadır. Muir, Müslümanların ayetlerin Allah'ın kelamı olduğuna inandıkları için gösterdikleri saygıyı, onu hıfzetalemeleriyle gösterdikleri teslimiyeti ve İslam'ın ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri nüshaların varlığını delil göstererek Zeyd (r.a)'in nüshasının “hazır ve sorgusuz” olarak ortaya çıktığını söylemektedir. Aslında, Kur'an'da hâlâ bulunan bu ayetlerin onun Hz. Muhammed'den geldiğini ispatladığını, ama bunun aynı zamanda bağlamından asla emin olunamayacak bir eksikliğe sahip olduğunu da gösterdiğini belirtmektedir. Muir'e göre yine de özellikle daha kısa olan sureler, şiirsel anlatımlar ve kıssalar neredeyse tamdır.²¹³

Muir, yine de diğer ihtimali de göz önünde bulundurarak içinde bulunan çelişkili ayetler sebebiyle²¹⁴ Kuran'ın değişip değişmediğinden asla emin olunamayacağını, daha önce inmiş ve bir süre sonra kaldırılmış bazı kısımları içermeyebileceğini savunmaktadır. Zaten “Biz bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak, mutlaka daha hayırlısını veya benzerini getiririz”²¹⁵ ayetinde olduğu gibi bazı ayetlerin de bu durumu teyit ettiğini söylemektedir.²¹⁶ Ona göre yine de geçerliğini yitirmiş, yürürlükten kalkmış ya da Hz. Muhammed tarafından

²¹¹ İslami anlayıştaki cem' meselesi için Bkz. Çöllüoğlu, “Kur'ân-ı Kerim'in Cem'i ve Çoğaltılmasında Müsteşriklerin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Eleştirileri”, s. 24-29.

²¹² Ayrıntı için Bkz. a.e., s. 29; Patteyev, “Kur'an'ın Metinleşme Süreci ve Ana Konular”, s. 60.

²¹³ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 40.

²¹⁴ Atay, “İlk Dönem İngiliz Oryantalistlerin Kur'an Çalışmaları W. Muir ve D.S.Margoliuth Örneği”, s. 48.

²¹⁵ Kur'an ii. 106.

²¹⁶ Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, s. XXVIII.

kaldırılmış ayetlerin tamamen sadık takipçileri tarafından Allah'ın kelamı olduğuna inanılmış ve Zeyd (r.a)'in toplattığı nüshaya hürmeten girmiş olabilir.²¹⁷ Bu durumda Muir'in nesih meselesine temkinli yaklaştığı, Kur'an'daki müşkil ayetleri çelişki olarak değerlendirip Kur'an'ın muhafazasından şüphe duyduğu söylenebilir.

c. Toplanan Nüshanın Sahihliği Meselesi

Muir, “Zeyd b. Sâbit'in nüshasında Hz. Muhammed'in vahiylerini sahih ve eksiksiz bir şekilde bir araya getirebilmiş midir?” sorusuna aşağıdaki durumlar göz önünde bulundurulduğunda zamanın imkân verdiği ölçüde sahih bir şekilde yazılmış olduğunun anlaşıldığı cevabını vermektedir. Söz konusu durumlar şu şekildedir:

1. Hz. Ebu Bekir'in inanç ve samimiyeti Kur'an'ın tamamlanmış ve sahih bir nüsha oluşturulmasının ilk amacı olmasını sağlamıştır. Hz. Ömer döneminde de aynı ihtimam devam etmiştir. Zeyd (r.a) ve diğer sahabiler de Kur'an'a olan ünsiyetleri dolayısıyla onu tahrif etmeye çalışamazlar.
2. Kur'an, Hz. Muhammed'in vefatından iki ya da üç sene sonra toplanmıştır. Dolayısıyla bazı sahabiler, hükmü muhtemelen kalkmış kısımlar dışında tüm vahyi ezbere biliyordu.
3. Bu nüsha, günlük kullanılan birçok kopyaya uymak zorundadır. Zeyd (ra)'in cem' ettiği Kur'an, ani ve sorgusuz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu nüshanın o zamandaki tüm kopya metinlerle uyduğuna söylemek makuldür. Kur'an'ı cem' edenlerin metinde herhangi bir bölümü, ayeti veya kelimeyi unuttuğuna denk gelinmemiştir.
4. Kur'an'ın içeriği ve dizilişi onun sahihliğine kuvvetli bir biçimde delalet eder. Tüm bölümler basit bir yalınlıkla bir araya getirilmiştir. Kur'an'a herhangi bir şekil verilmemiş olması onu toplayanın inançlı olduğunu, bu kutsal kısımları bir araya getirmekten başka amacı olmadığını gösterir. Nitekim, müşkil ve nesh edilmiş ayetleri bile almıştır.²¹⁸

²¹⁷ A.y.

²¹⁸ A.e., s. XXV-XXVI.

Müslümanların, hatta Yahudi ve Hristiyanların Kur'an metninin tarafsız bir şekilde toplandığını ve bu metnin Tevrat ve İncil'e şahitlik ettiğini kabul etmeleri gerektiğini belirten²¹⁹ Muir'in Zeyd (r.a)'in cem' ettiği nüshanın sahil olduđunu savunması bu sırada Kur'an'ın deđiřmiř olabileceđini dűřűnmediđini yine de műřkil ayetleri řeliřki olarak gűrmesi sebebiyle bu konuda tam bir sonuca ulařamadıđını gűsterir.

4. Kur'an'ın çoğaltılması

a. Mushafların oğaltılma Sebepleri

Muir, Müslűman askerlerin İslam topraklarını geniřletmesi sonucu İslam'a yeni giren insanlar arasında Kur'an metninin okuyuřunda diyalektik řeřitlilik sebebiyle farklılıklar olduđunu belirtmektedir.²²⁰ Bu řekilde oluřan kıraat farklılıklarının da ya daha űnceki hıfz řekilleri ve yazıların hala kullanılıyor olmasından ya da Zeyd (r.a)'in cem' ettiđi nüshadan yapılan kopyalarda hata yapılmasından dolayı ortaya çıktıđını ileri sürmektedir. Bu durumun Müslűman dűnyasını kűtű yűnde etkilediđini sűyleyen Muir, bunun sebebinin ise "semadan tek bir vahyin geldiđine inanıldıđı halde birliđin ortadan kalkması" olarak deđerlendirmektedir.²²¹

Muir'e gűre bu dűnemlerde, Basra'da Ebu Musa'nın, Kufe'de Ibn Mesud'un kıraati takip edilmekteydi. Muir, bu ikisinin metninin řam'da geçerli olan metinden bile farklı olduđunu iddia etmekte, Huzeyfe'nin İran'a sefere çıktıđı sırada řeřitli bűlgelerdeki farklı okuyuřlara řahit olduđunu²²² ve bunun dűzeltilmesi gerektiđini dűřűnerek Kufe'ye geldiđini sűylemektedir.²²³

Gűrűldűđű űzere Muir, Kur'an'ın çođaltılma gerekçelerini İslamű rivayetleri esas alarak deđerlendirmektedir. Ulařtıđı sonuca bakıldıđında da cem' edilen nüshada

²¹⁹ Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 217.

²²⁰ Muir, *Annals of the Early Caliphate*, s. 307.

²²¹ Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. XXI.

²²² Bir başka eserinde ise; Ermenistan ve Azerbaycan'a savaşmaya giden Huzeyfe Suriyelilerin ve Iraklıların farklı Kur'an okuyuşlarına şahit olduğunu sűylemiřtir. Ayrıntı için Bkz. *A.e.*, s. XXI-XXII.

²²³ Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 39.

hata yapılmasını muhtemel bulmasına rağmen gerekçelerinde rivayetlerin²²⁴ dışına çıkmadığı söylenebilir.

b. Kur'an İstinsahının Gerçekleşmesi

Muir, İbnü'l-Esîr'in **el-Kâmil fi't-Tarih** isimli eserinde bulunan istinsah hakkındaki rivayeti²²⁵ göz önünde bulundurarak Huzeyfenin Kufe'ye dönmesinden sonra kıraatlerdeki ihmale çok kızan İbn Mesud'un kendi metninin otoritesini savunduğunu, Huzeyfe'nin bu hususta kendi düşüncelerinin arkasında durduğunu, Yahudiler ve Hristiyanlarda olduğu gibi metinde ayrılığa düşmemek için durumu Hz. Osman'a bildirdiğini söylemektedir. Haberi alan Hz. Osman'ın ise Zeyd b. Sâbit ile beraber Medine'nin önde gelen sahabilerine durumu danıştığını,²²⁶ bunun sonucunda da bölgelerdeki tüm metinleri istettiğini ve sonrasında Kureyşlilerden otorite bir grubu Hafsa'nın metniyle tüm kopya nüshaları toplamaları için seçtiğini belirtmektedir. Muir'e göre onların nezaretinde farklılıklar giderilmiş, Kureyş lehçesi esas alınmış, otorite nüshanın tamamı yazılmış ve çoğaltılıp Mekke, Medine, Kufe ve Şam'a gönderilmiştir.²²⁷ Standart metin hariç önceki tüm nüshalar da toplanıp yakılmış, böylece birlik sağlanmıştır.²²⁸ Muir, görüldüğü üzere istinsah konusunda mevcut İslâmî rivayetleri kabul etmektedir.²²⁹

Muir, Hz. Osman'ın hak ettiği gibi Kufe haricinde genel olarak onay aldığını, ancak İbn Mesud'un kendi okuyuşunu kusursuz bulması sebebiyle durumdan memnun kalmadığını, önceki kutsal metin nüshalarının yakılmasını da saygısızlık addettiğini ve bu durumun fitneci kişiler tarafından da desteklendiğini söylemektedir. Nitekim zamanla suçlama durumu dışarıya yayılmış, Hz. Osman'ın düşmanlarının da duruma

²²⁴ Söz konusu rivayetler için Bkz. Şen, "Kur'an'ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Problemler", s. 187-90.

²²⁵ Rivayet için Bkz. **a.e.**, s. 189.

²²⁶ Muir, başka eserlerinde Osman'ın bu görev için üç otorite kişi seçtiğini belirtmiştir. Ayrıntı için Bkz. Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, s. XXII.

²²⁷ Bazı kaynaklarında da başlıca şehirlere gönderildiğini söylemiştir. Ayrıntı için Bkz. Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 39. Bazı rivayetlerde 5, 6 veya 7 nüsha olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıntı için Bkz. Altıkulaç, "Kitabımız Kur'an", s. 131.

²²⁸ Muir, **Annals of the Early Caliphate**, s. 307.

²²⁹ Söz konusu rivayetler için Bkz. Demirci, **Kur'an Tarihi**, s. 165; Şen, "Kur'an'ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Problemler", s. 188-89; Muhammed Mustafa Azami, **Vahyedilişinden derlenişine Kur'an tarihi: eski ve yeni ahit ile karşılaştırmalı bir araştırma**, çev. Fatih Serenli, Ömer Türker, İstanbul, İz Yayıncılık, 2014, s. 134.

katılmasına sebep olmuştur. Yapılan bu suçlamanın dayanaksız olduğunu düşünen Muir'e göre Hz. Ali de Hz. Osman'ın kararını desteklemiş, hatta halifeliği sırasında Kufe'ye gittiği bir zamanda Hz. Osman'ı suçlayan halka Hz. Osman'ın danıştığı önde gelen sahabilerin dediğini yaptığını, o zamanda halife olsaydı kendisinin de aynısını yapacağını söylemiştir.²³⁰ Muir, bu hususta da İslâmî rivayetlerin dışına çıkmamış, anlaşıldığı kadarıyla istinsah hareketini Hz. Osman'ın yapmak zorunda olduğu bir adım olarak görmüş ve tepkileri yersiz bulmuştur.

c. Kıraat Farklılıklarının Sebepleri

Kıraatlerin sıhhati üzerine Müslümanlar ittifak etmiş,²³¹ mütevatir bir rivayette Hz. Peygamber döneminde Kur'an'ın yedi kıraat üzere nazil olduğu belirtilmiştir.²³² Bazı Şii alimler ise Ehli sünnet gibi düşünürken bazıları da bunu içtihat olarak kabul etmektedir.²³³ Kur'an'ın cem'inden sonra istinsah faaliyetleri esnasında kıraatlerin akıbeti konusunda ise Müslümanlar iki farklı görüş öne sürmüşlerdir. Buna göre ya Hz. Osman'ın çoğalttığı Mushaflar tüm kıraatleri içermiş ya da bu Mushaflarda Kureyş lehçesi dışındaki kıraatler ortadan kaldırılmıştır.²³⁴

Zeyd b. Sâbit'in toplattığı nüshanın sahih olması durumunda neden kıraat farklılıklarının ortaya çıktığı ve geniş çaplı bir tashih işlemi yapıldığı sorusuna Muir, rivayetlerde bu farklılıkların sebebi hakkında yeterli bilgi olmadığını, Kur'an nüshalarına sahip insanların farklı okuyuşlarından veya Arapların çeşitli lehçe farklılıklarından dolayı kıraat farklılıklarının ortaya çıkmasının muhtemel olduğu cevabını vermektedir. Muir, Hz. Osman'ın tashih işleminde ilk cem' edilmiş nüshaya bağlı kaldığını belirtmekte, kıraat farklılıklarının İslam topraklarında katı bir hakimiyet olmaması sebebiyle doğal olarak da ortaya çıkmış olabileceğini

²³⁰ Muir, *Annals of the Early Caliphate*, s. 307-8. Benzer bilgiler için ayrıca Bkz. Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. XXI-XXIII; Sir William Muir 1819-1905., Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 39.

²³¹ Patteyev, "Kur'an'ın Metinleşme Süreci ve Ana Konular", s. 52.

²³² Demirci, *Kur'an Tarihi*, s. 224; Aydın, *Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme târihi*, s. 207.

²³³ Demirci, *Kur'an Tarihi*, s. 224.

²³⁴ Aydın, "Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi", s. 207.

söylemektedir.²³⁵ Bu durumda Muir'in kıraat farklılıkları konusuna ihtilaflı rivayetler sebebiyle temkinli yaklaştığı söylenebilir. Ancak aşağıda da açıklanacağı üzere bu farklılıkların daha sonraki dönemlerde çıkmış olması ihtimalini daha güçlü bulmaktadır. Muir'in bu farklılıkların Hz. Peygamber döneminde olmasını ihtimal dahilinde görmemesi dikkat çekicidir.

d. Kur'an'ın İstinsahından Günümüze Kadar Korunması

Muir'e göre Hz. Osman'ın yaptığı düzeltmeler günümüze değişmeden gelmiş, dikkatlice korunmuştur. Hatta Kur'an için "dünyada bu şekilde değişime uğramadan gelmiş başka bir çalışma muhtemelen yoktur" demiştir. Bu iddiasına rağmen Muir, Kur'an'daki kıraat farklılıklarının aslında çok az olduğunu, bunların hareke ve nokta farklılıkları olduklarını ve muhtemelen daha sonraki tarihlerde ortaya çıktıklarını belirtmektedir. Muir, bu farklılıkların Hz. Osman'ın metnini etkilemesini güç bulmaktadır.²³⁶ Muir'e göre bu metin o kadar dikkatlice takip edilmiştir ki tek ve aynı Kur'an, İslam dünyasının geniş sınırlarında hüküm sürmüştür, çok az farklılık kalması sebebiyle de farklı kıraatler neredeyse bilinmemektedir. Muir, bunların da birkaç hareke değişikliği ve lehçe farklılıklarından ibaret olduklarını, bunların ne orijinal nüshada ne de Zeyd b. Sâbit'in düzeltmesi sırasında bulunmadıklarını, daha sonradan ortaya çıktıklarını savunmaktadır.²³⁷ Bu durumda Muir, kıraat farklılıklarının kuvvetle muhtemel Kur'an'ın cem'i ve istinsahı esnasında olmadığı, çok daha sonralarda ortaya çıktığını düşünmektedir.

Muir, bir önceki görüşleriyle çelişecek biçimde Kur'an'ın metinleşme sürecinde ihtivasının değişip değişmediğine yine de asla emin olunamayacağını

²³⁵ Muir, *The Life Of Mohammad From Original Sources*, s. XXVII.

²³⁶ *A.e.*, s. XXVII-XXVIII.

²³⁷ Muir, *The Coran, Its Composition and Teaching*, s. 39.

belirtmekte, bunun sebebini kısa olan bazı surelerin, şiirsel anlatım ve kıssaların daha bütün ya da eksik olmasına bağlamaktadır.²³⁸

Muir'e göre yapılan düzeltmelerde Zeyd (r.a) 'in dürüst bir çalışma sergilediğini, bazı önemsiz farklılıkları giderdiğini söylemek mümkün olmakla beraber Şiilerin sonraki zamanlarda Hz. Osman'ın bazı sure ve kısımları metinden çıkardığı iddiasına²³⁹ inanmak ise mümkün değildir. Nitekim, bu nüsha bittikten sonra Hz. Ali ve taraftarları ile Muaviye ve taraftarları arasında zıt yönde herhangi bir sorun olmamıştır.²⁴⁰

Muir, İslam'ı tahrif edenlerin Hz. Muhammed'e sorumlu olmadığı birtakım şeyler yüklediklerini savunmaktadır. Onların Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğunu iddia etmeleri sebebiyle içindeki çelişkili ayetleri uzlaştırmaya çalıştıklarını, bunu yapmak için gerekli temeli Hz. Muhammed'e isnat edip bunu şerh ettiklerini söylemektedir. Çünkü iddiasına göre Hz. Muhammed'in vefatından sonra ashabı, Yahudi ve Mecusi öğretilerini benimsemişler ve bu öğretileri İslam'ın önceki materyalleriyle özdeşleştirmişler, bu öğretilerin kaynağını da Hz. Peygamberin kendisinden gelmiş gibi göstermişlerdir.²⁴¹ Anlaşıldığı kadarıyla Muir, beşer ürünü olarak düşündüğü Kur'an'ın içinde "çelişkiler olmasını" normal bulup bunu ilahi kabul eden Müslümanları uzlaştırma çabasına girmeleri sebebiyle eleştirmektedir. Çünkü ona göre Müslümanlar başka öğretileri benimsedikten sonra bunu Kur'an'danmış gibi açıklamışlardır. Buradan Muir'in aslında Kur'an'ın değişmediğini düşündüğü ama İslâmî ilimlerin temelinde farklı öğretilerin olduğuna inandığı sonucuna ulaşılabilir. Bu durumda Muir, Müslümanların art niyetle Hz. Peygamber'in döneminde olmayan olayları olmuş gibi göstererek bu ilimleri o döneme

²³⁸ A.e., s. 38-39. Ayrıca Bkz. Esra Gözeler, "Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi Sorunu ve Kur'an'a kronolojik-olgusal bir yaklaşım (1 Rebiu'l-Evvel-4 Rebiu'l-Evvel arası)", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, Ankara, 2009, s. 138.

²³⁹ Yapılan araştırmalara göre Şia içinde bulunan Rafiziler Kur'an'da eksiklikler bulunduğunu, ama kesinlikle ilaveler yapılmadığına inanmaktadırlar. Onlardan başka bir fırka ise bu görüşü tamamen reddedip Kur'an'dan hiçbir şeyin eksilmemiş ve ona hiçbir şeyin ilave edilmemiş olduğuna inanmaktadır. Ayrıntı için Bkz. Tayyar Altıkulaç, "Hz. Ali ve İlk Mushaf Nüshaları", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No:21, 2012, s. 14.

²⁴⁰ Muir, **The Life Of Mohammad From Original Sources**, s. XXIII-XXIX; Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 30-40.

²⁴¹ Muir, **The Coran, Its Composition and Teaching**, s. 39.

dayandırdıklarını düşünmektedir. Muir'in bu iddiası mesnetsiz olsa da kendisi ihtilafı rivayetler sebebiyle bu sonuca ulaşmış olabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

JOHN BURTON (1929-2014) VE KUR'AN'IN METİNLEŞMESİ

A. Burton'un Hayatı ve Çalışmaları

1. Hayatı

Kaynaklarda hayatı hakkında oldukça kısıtlı bilgi bulunan Burton, 1929'da doğmuştur. İngiliz akademisyen Wansbrough'nun öğrencisi²⁴² ve çağdaşı olduğu söylenmektedir.²⁴³ Burton'un Wansbrough'nun öncülüğünü ettiği revizyonist ekole mensup olduğu kabul edilse de içlerinden kritik bir ses olarak yükseldiği belirtilmektedir.²⁴⁴ Yazar, İskoçya'nın en eski üniversitelerinden biri olan St. Andrews Üniversitesinde Arap dili çalışmaları alanında başkanlık ve baş-okutmanlık yapmış,²⁴⁵ sonrasında aynı üniversitenin Modern Diller Fakültesinde profesör olmuştur.²⁴⁶

Batı'da klasik İslâmî kaynaklara aşina biri olmaya hayatını adanmış bir akademisyen olduğu belirtilen Burton,²⁴⁷ 5 Şubat 2014'te ölmüştür.²⁴⁸

2. Eserleri

a. Kitapları

(1) An Introduction to Hadith

Dokuz bölümden oluşan eserin ilk iki bölümünde Hz. Peygamber dönemi ve hadis kaynakları hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü bölümden beşinci bölüme kadar muta nikahı, siyaset, mucizeler gibi birçok konuyla alakalı hadis kitaplarından

²⁴² Gökkır, "Oryantalist Literatürde Kur'an'ın Kaynağı Tartışmalarının Kaynağı Disiplinlerarası Bir Yaklaşım", s. 63.

²⁴³ Songur, "John Burton (1929 -): The Collection of the Qur'an Adlı Eseri Özelinde", s. 204.

²⁴⁴ A.y.

²⁴⁵ John Burton, "University of St. Andrews", **British Society for Middle Eastern Studies**, C.1, No:2, 1975, s. 93.

²⁴⁶ "John Burton", t.y. (Çevrimiçi), [https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/persons/john-burton\(7630aa4a-f0dd-48f3-859f-005ca7e6413b\).html](https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/persons/john-burton(7630aa4a-f0dd-48f3-859f-005ca7e6413b).html), 18.04.2019.

²⁴⁷ Muhammed Haron, "Contemporary Studies of the Science of Hadith", **Digest of Middle East Studies**, C.5, No:4, 1996, s. 36.

²⁴⁸ "Burton", Eylül 2016, (Çevrimiçi), <http://announcements.telegraph.co.uk/deaths/173427/burton>, 19.04.2019.

pasajlar yer almakta, altıncı ve yedinci bölümlerde, erken-klasik dönem hadis ilimleri ve orta çağ Müslüman alimlerinin bu hadisleri nasıl doğrulamaya çalıştıklarından bahsedilmektedir. Bir sonraki bölümde, hadis ilmi, Batılı akademisyenlerin bakış açısıyla kısaca özetlenmekte, dokuzuncu bölümde ise hadise ne kadar önem verilmesi gerektiği ışığında Şafinin ‘icma’ kavramına girişinin değerlendirmesi yapılmaktadır.²⁴⁹ Burton’un eserde Goldziher²⁵⁰ ve Schacht’in²⁵¹ hadis çalışmalarına yaptığı katkıyı ortaya koyduktan sonra özellikle hadisin kökeni olmak üzere hadisle ilgili bazı hususlardaki tereddütlerini dile getirdiği görülmektedir.²⁵²

Esere birçok değerlendirme yazısı yazılmakta ve eser, birçok açıdan eleştirilmektedir. Mesela, John A. Nawas yazdığı değerlendirme yazısında eseri “zor bir giriş” olarak nitelendirmekte ve genel okuyucu kitlesine hitap etmemesi yönünden eseri eleştirmektedir.²⁵³ Nawas, Burton’un bazı hadis örnekleri sunduğu kısımlarda ise okuyucuya hadislerin verdiği mesajlar, muhaddislerin çalışmaları, bazı dini kavramların oluşu gibi konularda sağlam bir zemin vermeyi başardığını, ancak yine de

²⁴⁹ John Abdallah Nawas, “An Introduction to the Hadith by John Burton”, *Journal of Semitic Studies*, C.XLII, 1997, s. 439.

²⁵⁰ 22 Haziran 1850’de Sigetvar’da doğan Goldziher’in koyu Yahudi bir dini çevrede büyüdüğü söylenmiştir. Küçük yaşta İbranice eğitimi almış, Budapeşte Üniversitesinde Türkçe, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Sonrasında Berlin ve Leipzig’de Arap ve Filoloji dersleri almıştır. 1872-1873 yılları arasında Budapeşte Islahatçı Kalvenist Teoloji Fakültesi’nde İbrânice dersleri vermiş, 1873-1874 yılları arasında da Macaristan Eğitim Bakanlığı aracılığıyla Yakındoğu gezisine çıkmıştır. Bu gezisi sırasında Kahire’de Ezher Üniversitesi hocalarının derslerini takip etmiş, Ezher talebesi cübbesini giyen ilk gayrimüslim Avrupalı olmuştur. 1892’de Macar Akademisi üyeliğine seçilmiştir. 1904 yılında Budapeşte Üniversitesi Sami Dilleri Kürsüsü’ne ordinaryüs profesör olarak tayin edilmiş, 1910’da Macar Krallığı saray müşaviri olmuştur. 1914-1915 yılları arasında Hukuk ve Siyasi İlimler Fakültesine İslam kurumları ve hukuku üzerine dersler verdiği belirtilen Goldziher dönem sonunda Felsefe Fakültesi dekanı olmuştur. Goldziher’in çeşitli dillerde yayımladığı kitap ve makalelerinin toplam sayısının 700’ü aştığı söylenmektedir. 13 Kasım 1921’de vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mehmet S. Hatipoğlu, “Goldziher, Ignaz”, *DİA*, C.14, 1996, s. 102-4.

²⁵¹ 1902’de Almanya’da doğmuştur. Lisans eğitimini Breslau Üniversitesinde almış, burada Sami dilleri üzerine birçok çalışma yapmıştır. Hocalarından Gotthelf Bergsträsser’in teşvikiyle İslam araştırmalarına ve özellikle İslam hukuku alanına yönelen Schacht, Suriye, Mısır ve Türkiye gibi birçok ülkede araştırma yapmıştır. 1932’de Königsberg Üniversitesinde göreve başlayan Schacht’ın özellikle İslam hukukunun mahiyeti ve kökleriyle ilgili görüşlerinin akademik çevrelerde etkili olduğu söylenmiştir. 1934’te Almanya’dan ayrıldıktan sonra Mısır Üniversitesinde dersler vermiş, sonrasında Mısır’daki savaş sebebiyle İngiliz Enformasyon Bakanlığı için Doğu uzmanı olarak çalışmıştır. Schacht, 1946-1954 yılları arasında Oxford Üniversitesinde çalışmış, 1954’te Leiden Üniversitesindeki Arapça kürsüsünde J. H. Kramers’in halefi olarak görev yapmıştır. 1959’da ise Colombia Üniversitesine profesör olarak tayin olmuş, 1 Ağustos 1969’da New Jersey’de vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Murteza Bedir, “Schacht, Joseph”, *DİA*, C.36, 2009, s. 223-24.

²⁵² Ayrıntı için Bkz. David Waines, “An Introduction to the Hadith by John Burton”, *British Journal of Middle Eastern Studies*, Ed. by. John Burton, C.23, No:2, 1996, s. 203.

²⁵³ Nawas, “An Introduction to the Hadith by John Burton”, s. 439.

bunlar yerine onun okuyucuya bir hadis kaynağına nasıl çalışmaya başlayacağını örneklerle açıklamasının ve bu eserlerde meydana gelmiş değişimlerden bahsetmesinin daha iyi sonuçlar doğuracağını söylemektedir.²⁵⁴

Daniel Brown ise eseri modern hadis çalışmalarına büyük katkı sağlayan birinin ilmî görüşlerine yer vermesi bakımından “önemli” bulmakta, ancak Burton’un kendi eseri için “hadis alanına anlaşılır bir giriş kitabı” tabirini kullanmasına rağmen eserin öyle olmaması sebebiyle de eseri bir “hayal kırıklığı” olarak nitelendirmektedir.²⁵⁵ Brown, eserde -Goldziher, Schacht ve birçok araştırmacının hadisin ardında “tarihi gerçeklik” olmak zorunda olduğunu, bunun Hz. Peygamberin fiillerinde olmaması durumunda başka yerde olduğu şeklindeki iddialarının aksine- Burton’un hadisin “tarihi gerçeklik” ile bir bağının olması durumunu mesnetsiz bulduğunu, hadisin kökenini en iyi açıklayan gerçekliğin “tarihi” değil “edebi” olduğunu iddia ettiğini söylemektedir. Brown, Burton’un bu ana iddiasına rağmen eserinin çoğunun bu konuyla alakalı olmadığını söyleyip onu eleştirmektedir.²⁵⁶ Brown’a göre Burton, eserinde hem anlaşılır bir “Hadise giriş” kitabı yazmaya çalışmakta hem de kendi düşüncelerini sistematik bir şekilde sunmaya çalışmaktadır. Bu ikisini bir arada vermeye çalışması da ilk amacını yerine getirememesine ikincisinde de bu başarıyı sağlayamamasına sebep olmaktadır. Yazar, ayrıca Burton’u hadislerin kökenine eleştirel bakmaya teşvik etmesine rağmen eserin başında eleştirel olmadan Hz. Peygamberin hayatını anlattığı için de eleştirmektedir.²⁵⁷

Birçok çalışmada da eser, Hz. Peygamber’in görevinin anlatıldığı ilk bölüm itibariyle tamamen gereksiz bulunmakta,²⁵⁸ uzmanlar için mi yeni başlayanlar için mi yazılmış bir çalışma olduğunun belli olmaması yönüyle eleştirilmektedir.²⁵⁹

²⁵⁴ A.e., s. 439-40.

²⁵⁵ Daniel Brown, “An Introduction to the Hadith by John Burton”, **International Journal of Middle East Studies**, Ed. by. John Burton, C.31, No:2, 1999, s. 275.

²⁵⁶ A.y.

²⁵⁷ A.e., s. 276.

²⁵⁸ Uri Rubin, “An Introduction to the Hadith by John Burton”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, Ed. by. John Burton, University of London, C.59, No:2, 1996, s. 341.

²⁵⁹ Eerik Dickinson, “An Introduction to the Hadith by John Burton”, **Journal of the American Oriental Society**, Ed. by. John Burton, C.116, No:4, 1996, s. 789.

Esere olumlu yaklaşıp onu değerli bulduğunu ve İslâmî çalışmalarda önemli bir yeri olduğunu söyleyen birtakım akademisyenler de mevcuttur.²⁶⁰ Hatta Burton'un bu hadis çalışmasının içerik ve analizini Sıddıki ve Muhammed Mustafa el-Azami gibi çağdaşlarıyla kıyaslayan Muhammed Haron onun çalışmasında her bölümün hadis çalışmalarında bulunan farklı bir konuyu ele almakta olduğunu, kitabın girişinde Goldziher ve Schacht'in çalışmalarından bahsettiğini belirtmekte ve olumlu-olumsuz eleştirilere yer vermektedir.²⁶¹ Haron genel manada eseri "iyi-basit yapıda yazılmış, kolay anlaşılır" bulmaktadır.²⁶²

(2) The Source of Islamic Law-Islamic Theories of Abrogation

Batıda nesih konusunun tüm yönüyle tartışıldığı ilk eser olduğunu söyleyen Burton'un²⁶³ bu çalışması dokuz bölümden oluşmaktadır. Burton, eserin ilk bölümünde özellikle Schacht'a dayanarak ve Şafinin önemine odaklanarak İslâmî kaynak teorisinin gelişiminden, ikinci ve üçüncü bölümde nesihle ilgili çeşitli teorilerden bahsetmektedir. Dördüncü bölümde ilk nesih çeşidi olan "hükmün ve tilavetin neshi" konusunu, beşinci bölümde "hükmü mensuh metni baki" nesih çeşidini anlatmaktadır. Bu bölümde Bakara 240 ve 234. ayetler ile başka benzer ayetler hakkında fakihlerin karışık yorumlarına odaklanmaktadır. Altıncı bölümde ise yine ikinci çeşit nesih olan "hükmü mensuh metni baki" nesih çeşidi hakkında fakihlerin delil olarak kullandığı ayetleri incelemekte ve bu bölümde Kur'an'ın nesih için sağlam bir temel sağlamadığı sonucuna ulaştığı söylenmektedir. Yedinci bölümde, "metni mensuh hükmü baki" nesih çeşidinin neden ortaya çıktığını açıklamaktadır. Burada Kur'an'da bulunan celde ayetine²⁶⁴ rağmen fıkhıta zinaya verilen cezayla ilgili fakihlerin evli-bekar ayırımından bahsetmektedir. Sekizinci bölümde Kur'an'da nesih

²⁶⁰ Waines, "An Introduction to the Hadith by John Burton", s. 204.

²⁶¹ Haron, "Contemporary Studies of the Science of Hadith", s. 36.

²⁶² A.e., s. 37.

²⁶³ Andrew Rippin, "The sources of Islamic law: Islamic Theories of abrogation by John Burton", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, Ed. by. John Burton, University of London, C.54, No:2, 1991, s. IX; Yasin Dutton, "The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation By John Burton", **Journal of Islamic Studies**, Ed. by. John Burton, C.4, No:2, 1993, s. 237.

²⁶⁴ Kur'an xxiv. 2.

mesalesinde sadece İslam dininin bir önceki dinleri neshettiği sonucunun çıktığı hususunu tartışan Burton, dokuzuncu bölümde ise İslam’da fıkhen neshin kullanımı konusunu incelemektedir.²⁶⁵

Eser hakkında araştırmacılar tarafından birçok olumlu-olumsuz eleştiri yapılmaktadır. Mesela, Weiss eseri “özenle ve ustaca hazırlanmış” bulunduğunu belirtmekte,²⁶⁶ Melchert ise eserin “Kur’an ve hadis açısından neshi inceleyen güzel bir çalışma olduğunu, ancak kaynakların nadiren tarihi sıraya göre düzenlendiğini” söylemektedir.²⁶⁷ Rippin, Burton’un eserdeki iddialarının genel olarak mantıklı olduğunu ve bu iddialarının İslam hukukunun ortaya çıkışına dair “iyi bir kanıt ölçüsü” olabileceğini belirtmekte, ancak Burton’un iddialarından ziyade onun yazılarındaki tavırlarını “tuhaf” bulunduğunu söylemektedir. Çünkü ona göre Burton, hararetli yazılarının hiçbirinde ayırım gözetmeyip okuyucunun “fakihlerin hileye başvurup Kur’an’a ve İslam’a ihanet ettiklerini hissettiğini” bilmesini istemektedir.²⁶⁸ Son olarak Dutton, eserde birçok noktalama hatası bulunduğunu, yazımda çelişkilerin yer aldığını ve çeviri hatalarının bulunduğunu söylemektedir.²⁶⁹

(3) Abu Ubaid al-Qasim b. Sallam, Al-nasikh wa’l-mansukh= en-Nâsih ve’l-mensûh fi’l-Kur’âni’l-aziz, Ed. with a commentary of John Burton

Ebu Ubeyd’in nesihle ilgili kitabının sadece bu konuda yazılmış en erken dönemli eser olduğu, Burton’un da bunun ilk edisyonunu yaptığı söylenmektedir. Tek yazmaya dayanan bu edisyonun genel olarak “dikkatli ve doğru” bir şekilde yapıldığı,

²⁶⁵ Bernard Weiss, “The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation by John Burton”, **Journal of the American Oriental Society**, Ed. by. John Burton, C.113, No:2, 1993, s. 305.

²⁶⁶ A.e., s. 304.

²⁶⁷ Cristopher Melchert, “IX. [III.] Yüzyıl Boyunca Nesih: Şafii, Ebû Ubeyd, Muhâsibi ve İbn Kuteybe”, **MÜİFD**, çev. Nail Okuyucu, C.1, 2011, s. 201.

²⁶⁸ Rippin, “The sources of Islamic law: Islamic Theories of abrogation by John Burton”, s. 364.

²⁶⁹ Dutton, “The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation By John Burton”, s. 240.

Ebu Ubeyd'in söz konusu eserinde ise birtakım hatalar bulunduğu ve yazdığı girişin bir yaprağının kayıp olduğu belirtilmektedir.²⁷⁰

Söylenildiğine göre Ebu Ubeyd'in söz konusu metni, muhtemelen Burton'un edisyonu baskıdayken 1985 yılında Fuat Sezgin tarafından bir yazma eser kopyası olarak yayımlanmıştır.²⁷¹ Rippin'e göre Burton'un edisyonuyla esere yaptığı katkı ona yazdığı şerhtir. Çünkü yazdığı bu şerhte sadece metni değil, Ebu Ubeyd'in tartıştığı fıkhi konuları ve onun bu konularda başka kaynaklara olan yaklaşımını da göz önünde bulundurmaktadır.²⁷² Onun yazdığı giriş ve şerhte ayrıca tefsirin tarihsel dayanağına aşırı derecede olumsuz yaklaştığı söylenmektedir.²⁷³

Eserin kendisi için de neshin tüm açılarıyla ele alınmadığı, örneklerin sadece “metni baki hükmü mensuh” çeşidiyle sınırlı kaldığı belirtilmektedir.²⁷⁴ Burton'un bu eseri bazı araştırmacılar tarafından ise “uzman bir okuyucu için bile bir hayal kırıklığı” olduğu, çünkü nesih teorisine Ebu Ubeyd'in çalışmasıyla çok az bağlantı kurmak suretiyle “tarafıl” yaklaşıldığı, yine de kusurlarına rağmen eserin edisyonu ve şerhinin İslam hukukunun gelişimi konusuna ilgi duyan akademisyenler için “standart bir kaynak” olduğu belirtilmektedir.²⁷⁵

(4) The Collection of The Qur'ân

Burton'un ilk ve temel kitabı kabul edilen bu eser,²⁷⁶ Müslümanların bakış açısıyla Kur'ân'ın cem'i meselesini yeniden açmayı amaçlamakta, Goldziher ve Schacht ışığında kaynakları yeniden incelemeyi hedeflediğini belirtmektedir.²⁷⁷ Bazı araştırmacılar eserin yazılış amacına rağmen daha fazla içeriğe sahip olduğunu

²⁷⁰ W. Madelung, “Abû Ubaid al- Qasim b. Sallam's K. al-nâsikh wa-l-mansûkh”, **Journal of Near Eastern Studies**, Ed. by. John Burton, C.50, No:3, 1991, s. 228.

²⁷¹ Andrew Rippin, “Abû 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm's K. Al-nâsikh wa-l-mansukh”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.52, No:2, 1989, s. 346.

²⁷² A.e., s. 347.

²⁷³ Madelung, “Abû Ubaid al- Qasim b. Sallam's K. al-nâsikh wa-l-mansûkh”, s. 229.

²⁷⁴ G. R. Hawting, “Abû 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm's K. Al-nâsikh wa-l-mansukh”, **The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland**, Ed. by. John Burton, No:1, 1990, s. 148.

²⁷⁵ David Powers, “Abû 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm's K. Al-nâsikh wa-l-mansukh”, **A Journal of Medieval Studies**, C.65, 1990, s. 934.

²⁷⁶ Songur, “John Burton (1929 -): The Collection of the Qur'an Adlı Eseri Özelinde”, s. 204.

²⁷⁷ John Burton, **The Collection of the Qur'ân**, Cambridge, New York, Cambridge University Press, 1977, s. 5.

belirtmekte ve kayıtsız kalınmaması gereken bir çalışma olduğunu düşünmektedirler.²⁷⁸ Eser, iki bölümden oluşmaktadır;

İlk Bölüm: Kur'an ve İslam Hukuk Bilimleri

1. Giriş,
2. İslam hukuk bilimleri,
3. Neshin alt bilimleri,
4. Üçüncü çeşit neshin ortaya çıkış arka planı,
5. Mushaf: Kur'an'ın tamamlanmamış bir kaydı.

İkinci bölüm: Kur'an Metninin Tedvin Tarihi,

6. İlk tedvin,
7. Osman tedvini,
8. Kur'an tedvinleri: Bir inceleme,
9. Kur'an'ın isnadı, Mushaf'ın mütevatirliği,
10. Genel sonuçlar.²⁷⁹

Burton Collection eserinin önemini şu şekilde dile getirmiştir:

Bu çalışmanın cezbedici noktası sonraki neslin nasıl – kendisine ulaşan hadisin bir kısmının aslında sonradan [gerçekleşen] skolastik tartışmalardan ortaya çıktığının farkında olmadan- ciddiyeyle ekli materyalleri fıkhnın bir parçası olarak gözlemlediklerini, ona ait yeni analizlerin inşasını nasıl ilerlettiklerini ve böylece nasıl bilinçsizce genel hadis kaynağına daha fazla eklemeler yaptıklarını gözlemlememizde yatar.²⁸⁰

Belirtildiğine göre Burton'un bu eserinde Hz. Muhammed'in vefatından sonra Kur'an'ın cem'i ve redaksiyonu hakkında bize ulaşan rivayetlerin gerçek olmadığı ve

²⁷⁸ A. H. Johns, "The Collection of the Qur'an by John Burton", **The Muslim World**, C.69, 1979, s. 272.

²⁷⁹ J. Wansbrough, "The collection of the Qur'an by John Burton", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.41, No:2, 1978, s. 370.

²⁸⁰ Burton, **The Collection of the Qur'an**, s. 67.

günümüzde kullanılan kitabın Hz. Muhammed'in Mushaf'ı olduğu tartışılmaktadır.²⁸¹ Burton, çalışmasında İslâmî kaynaklar arasında özellikle Şafii, Suyuti, İbn Hacer el-Askalani, Taberi, Zerkeşi gibi birçok alimin eserlerinden istifade etmiş, Batılı alimlerden ise Goldziher, Schacht, Nöldeke, Bell ve Jeffery, gibi isimlere yer vermiştir.²⁸²

Wansbrough, bu önemli çalışmanın uzun seneler yapılmış bir çalışma ve azmin ürünü olduğunu, eseri etkileyici bulduğunu söylemektedir.²⁸³ Rippin, Burton'un bu eserinin yüzeysel de olsa nesihle ve ahkam tefsirleriyle alakalı olduğunu, ancak teorileriyle kullandığı materyaller arasında derin bir mesafe olduğunu iddia etmekte,²⁸⁴ eserde Müslüman kaynaklardaki ihtilafların vurgulandığını, bu durumun ihtilafın nasıl gerçekleştiğiyle alakalı makbul bir açıklamayla birleştirildiğini belirtmektedir.²⁸⁵ Alan ise eserde hadise karşı aşırı bir şüpheli yaklaşım söz konusu olduğunu, bunun da Goldziher ve Shacht'in düşüncelerinin etkisi olduğunu söylerken, kendi düşüncelerinin de Burton'un Kur'anla ilgili görüşleriyle yakın olduğunu belirtmektedir.²⁸⁶ Aynı zamanda Kuran ve hadislerle ilgili problemlere ilgi duyanlar için bu eserin çok önemli olduğunu belirtmekte,²⁸⁷ çalışmasının başında ilk kaynakları ihmal etmesi bakımından eleştirilmektedir.²⁸⁸

Wansbrough, Burton'ın eserindeki ana iddialarının genel olarak şu şekilde sıralanabileceğini söylemektedir:

1. Fıkıh için "Kur'an ve Sünneti araştırmak için kullanılan hükümler" denilebilir.

²⁸¹ Alan Jones, "The collection of the Qur'ân by John Burton", **Journal of Semitic Studies**, C.25, 1980, s. 121. Benzer bir yorum için Bkz. Richard C. Martin, "The Collection of the Qur'an. By John Burton", **Journal of the American Academy of Religion**, Ed. by. John Burton, C.47, No:3, 1979, s. 460.

²⁸² Burton, **The Collection of the Qur'ân**.

²⁸³ Wansbrough, "The collection of the Qur'ân by John Burton", s. 370.

²⁸⁴ Andrew Rippin, "The Present Status of Tafsir Studies", **The Muslim World**, C. LXXII, 1982, s. 202.

²⁸⁵ Andrew Rippin, "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsîr: the Methodologies of John Wansbrough", **Approaches to Islam in Religious Studies**, Ed. by. Richard C. Martin, Tucson, 1985, s. 154.

²⁸⁶ **A.e.**, s. 122.

²⁸⁷ **A.e.**, s. 124.

²⁸⁸ **A.e.**, s. 123.

2. Sünnetin Kur'an ile ilişkisi tefsiridir. [exegetical]

3. Kaynak olan Kur'an, belge olan Kur'an'dan [Mushaf'tan] ayrılmalıdır.

4. Kur'an'ın nasıl düzenlendiği hakkındaki Müslüman rivayetleri kurgusal ama ortak bir kanaattir, bu kanaat Hz. Muhammed'i bu süreçten çıkarmak için oluşturulmuştur.

5. Bu kurgudan çıkarılabilecek sonuç, günümüzdeki metin aslında Hz. Muhammed'in metnidir.²⁸⁹

Eserle ilgili dikkat çekici noktalardan biri Burton'un Hz. Peygamber'in ayetleri söyleyerek yazdığını belirten rivayetinden bahsederken "You heard the Prophet recite this while he dictated it to you?"²⁹⁰ en önemli kısım sayılabilecek altı çizili kısma yer vermemesidir. Arthur Jeffery'nin "Kitab al-Masahif" edisyonunda bulunan bu rivayeti Burton'un eksik vermesini "art niyetli bir hata" olarak gören akademisyenler bulunmaktadır.²⁹¹

b. Makaleleri

1. John Burton, "Those are The Highflying Cranes", **Journal of Semitic Studies**, C.XV, 1970, s. 246-265.

2. John Burton, "The Meaning of Ihsan", **Journal of Semitic Studies**, C.XLX, 1974, s. 47-75.

3. Robin L. Bidwell, Howard Bowen-Jones, B.S.J. Isserlin, John Burton, "Middle Eastern Studies in British Universities", **British Society for Middle Eastern Studies**, C.1, No:2, 1975, s. 84-93.

²⁸⁹ Wansbrough, "The collection of the Qur'ân by John Burton", s. 370.

²⁹⁰ Sen Peygamberi sana yazdırırken bunu söylediğini duydun mu?

²⁹¹ Waqar Akbar Cheema, "Qur'an Preservation and Compilation during the Prophet's Lifetime", **Journal of Islamic Sciences**, C.1, 2013, s. 33.

4. Robin L. Bidwell, J. Derek Latham and John Burton, "Work in Progress in British Universities", **British Society for Middle Eastern Studies**, C.1, No:2, 1975, s. 94-102.
5. John Burton, "The Vowelling of Q. 65,1", **Journal of Semitic Studies**, C.XXIX, 1984, s. 267-283.
6. John Burton, "The Interpretation of Q. 87, 6-7", **Der Islam**, C.62, 1985, s. 5-19.
7. John Burton, "The exegesis of Q. 2:106 and The Islamic Theories of Nakh: Mâ Nansakh Min Âya Aw Nansahâ Na'ti Bi Khairin Minhâ Aw Mithlihâ", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.XLVIII, No:3, 1985, s. 452-469.
8. John Burton, "The Qur'ân and the Islamic Practice of Wudu", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.51, No:1, 1988, s. 21-58.
9. John Burton, "The Reading of Q 20, 63", **Zeitschrift für Arabische Linguistik**, No:19, 1988, s. 7-26.
10. John Burton, "Linguistic Errors In The Qur'an", **Journal of Semitic Studies**, C.XXXIII, No:2, 1988, s. 181-196.
11. John Burton, "Q 28:68", **Zeitschrift für Arabische Linguistik**, No:25, 1993, s. 132-138.
12. John Burton, "Qur'ân and Sunnah: A Case of Cultural Disjunction", **Method and Theory in the Study of Islamic Origins**, Ed. By. Herbert Berg, Brill, Leiden-Boston, 2003, s.137-158.
13. John Burton, "Notes Towards a Fresh Perspective on the Islamic Sunna", **British Society for Middle Eastern Studies**, Published online 25 Feb. 2007.
14. John Burton, "Nashk", **Encyclopedia of Islam**, Second Edition, Ed. By. P. Bearman, Th. Bianquis, C. E. Bosworth, E. Van Donzel, W. P. Heinrichs, ilk yayın 2012.

15. John Burton, “Abrogation”, **Encyclopedia of the Qur’ân**, General Ed. Jane Dammen McAuliffe, Georgetown University, Washington Dc.

16. John Burton, “The Collection of the Quran”, **Encyclopedia of the Qur’ân**, General Ed. Jane Dammen McAuliffe, Georgetown University, Washington Dc.

B. Kur’an’ın Metinleşmesiyle İlgili Görüşleri

1. Cem’ Rivayetlerine Yaklaşımı

a. Rivayetlerde Uyguladığı Metot

Burton’un Kur’an’ın²⁹² cem’i hakkındaki rivayetleri incelerken kullandığı metodun daha çok Kur’an’ı bir kaynak olarak görmek olduğu söylenmektedir.²⁹³ Bazı araştırmalar, Burton’un Kur’an’ın cemi hakkındaki rivayetler üzerine çalışmalarının genel olarak tarihi yaklaşımdan uzak olduğunu göstermekte, sadece tartışma çıkarmak için rivayetleri kullandığını, bazı rivayetleri diğerlerinin yansıması olarak gördüğünü ileri sürmektedir.²⁹⁴

Motzki, Burton ve çağdaşı Wansbrough’nun çalışmalarında Goldziher ve Schacht’ın²⁹⁵ Kur’an’ın cemiyle ilgili görüşlerini aksiyom (değişmez önerme) olarak temel aldıklarını, Kur’an’ın cemiyle alakalı rivayetlerin şüpheli olduğu, onların çoğunun hicri 2. asrın sonundan itibaren fıkhi veya dogmatik tartışmalardan çıkmış olabileceği sonucuna vardıklarını söylemektedir.²⁹⁶ Yazar, Burton’un Kur’an cemiyle

²⁹² Burton için Kur’an, Hz. Muhammed’in eseridir. Sünnet ise sonraki dönemlerde toplum tarafından oluşturulmuştur. Hadisin herkes tarafından kabul edilmesinde en büyük etki Şafii’ye aittir. Fıkıh ise biraz daha bağımsız bir şekilde gelişmiş ve asıl şeklini Kur’an ve sünneti kaynak olarak kullanmadan önce almıştır. Fıkıh usulü de fıkha yöntem üretmek için değil, zaten var olan fıkhi kuvvetlendirmek için oluşturulmuştur. Ayrıntı için Bkz. Weiss, “The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation by John Burton”, s. 304.

²⁹³ Rahman Oshriyeh, Ali Mohammad Mir Jalili, Sayyed Mahdi Mirzabayi, “An Evaluation of John Burton’s Research on the Collection of the Qur’ân in Encyclopedia of the Qur’ân”, **Adab-ı Kufah**, C.V, 2018, s. 145.

²⁹⁴ **A.e.**, s. 146.

²⁹⁵ Schacht, **The Origins of Muhammadan Jurisprudence** eserinde Goldziher’in “hadis rivayetlerinin çoğu tarihsel olarak güvenilir değildir” şeklindeki anlayışını kanıtlamaya çalışmıştır. Bu şüphecî yaklaşımı sadece hadislere değil diğer İslami kaynaklara uygulamış ve sonrasında Batı’nın erken dönem İslam çalışmalarında oldukça etkili olmuştur. Kur’an’ın toplanması hususu da bundan nasibini almıştır. Ayrıntı için Bkz. Motzki, “The Collection of the Qur’ân. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments”, s. 10.

²⁹⁶ **A.e.**, s. 11.

alakalı yaptığı çalışmasında tarihsel bakış açısının tamamen eksik olduğunu düşünmektedir. Çünkü yazara göre Burton, alimler arasında gerçekleştiğine inandığı “söylem”i oluşturmak için farklı rivayetleri düzenleyip daha sonra oluşturulduğuna inandığı bazı rivayetleri önceden oluştuğunu düşündüklerinin yansıması olarak görmektedir. Motzki, bunun “makul olmadığı denemese de oldukça yapay” olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu gelişim sürecinin tamamen hicri 3. asırda oluştuğunu söyleyen Burton, tarihsel açıdan bu iddiasını kaynaklarla kuvvetlendirmemektedir. Daha çok Suyuti’nin **el-İtkan** eseriyle İbn Hacer’in **Feth al-bari** eserleri gibi sonraki dönem kaynaklarını kullanmaktadır.²⁹⁷ Yazar ayrıca Burton ve hocası Wansbrough’nun Kur’an’ın cemi ve edisyonu ile ilgili rivayetlerin hicri 3. asırdan önce oluşmuş olamayacağını söylemelerinin sebebinin Kur’an metninin otorite olması ve usul teorisinin genel oluşumunun hicri 2. asrın sonundan önce olamayacağını savunmaları olduğunu iddia etmekte ve ikisinin varsayımlarını “savunulamaz” bulmaktadır.²⁹⁸

Bazı araştırmalarda da Burton’un metodu ve ulaştığı sonucun hocası Wansbrough’nunkinden çok farklı olduğu söylenmekte, Burton’un sonuçlarının Wansbrough’nunkinden daha çok Müslüman görüşe yakın olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca Burton’un Suyuti, Taberi ve Salebi gibi birçok alim hakkında eleştirel bir değerlendirmede bulunmadığı belirtilmekte, Burton’un metodunun edebi olmaktan ziyade hukuki (legalistic) olduğu söylenmektedir. Nitekim bu metotla Kur’an’ın oluşumu Hz. Peygamber’in kendisine dayandırılmakta, neshin karmaşık olmasından dolayı onunla başa çıkamayan fakihlerin anlaşması sonucu bunun aslında “gizli bir vak’a” olduğu söylenmektedir.²⁹⁹

b. Cem’ Rivayetleriyle İlgili İddiaları

Burton, Kur’an’ın tedviniyle ilgili rivayetlerin çelişkili ve ihtilaflı olduklarını belirtmekte, özleri gereği uzun bir oluşum, büyüme ve gelişim sürecinin ürünü olduklarını iddia etmektedir. Ona göre bu rivayetler birçok gelişen ihtiyaca cevap

²⁹⁷ A.e., s. 15.

²⁹⁸ A.e., s. 31.

²⁹⁹ Johns, “The Collection of the Qur’an by John Burton”, s. 271.

vermek için şekillendirilmişlerdir.³⁰⁰ Verilen bilgilerden de anlaşıldığı üzere Burton, Kur'an metninin oluşumuyla alakalı rivayetlerin "uydurma" olduğuna inanmaktadır. Schoeler, Burton'u eleştirmekte, tüm rivayetlerin olmasa da metnin oluşum süreciyle alakalı rivayetler göz önünde bulundurulduğunda aralarında muhakkak güvenilir rivayetlerin de olması gerektiğini söylemektedir.³⁰¹

Müslüman kaynaklarında Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in Kur'an'ı ilk tedvin edenler olarak açık bir şekilde ortaya konduğunu belirten Burton, bazı muhalif görüşlerin varlığından da bahsetmektedir. Bu rivayetlerin var olmasını da aslında Müslümanların bu konuda "kafalarının karışmış" olduğuna delil olarak göstermektedir.³⁰²

Burton iddialarına ulaşırken birçok ihtilaflı rivayeti göz önünde bulundurmaktadır. Mesela, Hz. Peygamber'in vefatından bir yıl sonra Zeyd b. Sâbit'in Kur'an'ı yazılı ve sözlü olarak aktarılan rivayetlerden tedvin ettiğini, Tevbe suresinin son ayetini bulamazken bunu Ebu Huzeyme'den aldığı şeklindeki rivayetleri değerlendiren Burton, Müslümanların ihtilafına dikkat çekmektedir. Bazı araştırmacılar da bu rivayette tek bir kişiden alınan ayetle ilgili rivayetin hem tehlikeli hem yanlış olduğunu söyleyerek Burton'un değerlendirmeye tabi tuttuğu bu rivayetin doğru olmadığını söylemektedirler.³⁰³ Nitekim, bu konudaki rivayetler Huzeyme'nin kimliğinin tam olarak tespit edilememesi ve hakkında ihtilaflı rivayetler olması açısından zaten kesinlik arz etmeyen bir husustur.³⁰⁴

Burton'a göre aslında Kur'an'ın cemi hakkındaki rivayetler birbiriyle uyumludur. Çünkü hepsi aslında Kur'an'ı toplayanın Hz. Peygamber olmadığını

³⁰⁰ Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 225.

³⁰¹ Schoeler, "The Codification Of The Qur'an", s. 778.

³⁰² Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 229-30.

³⁰³ Oshriyeh, Mir Jalili, Mirzabayi, "An Evaluation of John Burton's Research on the Collection of the Qur'ân in Encyclopedia of the Qur'ân", ss. 141-42.

³⁰⁴ Ünsal, Öztürk, Kur'an Tarihi, s. 86. Huzeyme'nin şahitliğiyle Tevbe 128-9. ve Ahzab 23. ayetlerin Kur'an metnine dahil edilmesi Şiiler tarafından da eleştirilmektedir. Kurtubi bu ayetlerin Zeyd b. Sâbit tarafından da ezbere bilindiğini onun "Tevbe Suresinin son iki ayetini bulamadım" cümlesinin bunu ifade ettiğini bu sebeple bu ayetlerin sadece Huzeyme'nin şahitliğiyle değil icmayla da sabit olduğunu söylemektedir. Ayrıntı için Bkz. **a.e.**, s. 119.

ispatlar. Nitekim rivayetler incelendiğinde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın faaliyetlerinin birbirini tamamladığı görülür.³⁰⁵

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşıldığı üzere Burton, rivayetlerin oluşum zamanını yaklaşık olarak hicri 3. asra dayandırmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar hicri 2. asırda da cem' hakkında rivayetlerin olduğunu göstermektedir.³⁰⁶

2. Neshin Tedvin Tarihindeki Rolü

Burton'a göre nesih, "utanç dürtüsüne karşı Müslümanların verdiği ustaca bir cevaptır".³⁰⁷ Burton, nesih için "Fıkhi bir hükmün iptal edilmesi" tanımlamasını yetersiz bulmakta, Kur'an'a uygulanan neshin aynı zamanda "unutma" ve "değiştirme" kelimelerini de içerdiğini söylemektedir.³⁰⁸

Burton, neshin Kur'an'a uygulanması durumunda iki özelliğin ortaya çıktığını belirtmektedir:

1. Kur'an'dan neshedildiği iddia edilenler

2. Osman Mushaf'ından neshedildiği iddia edilenler ki bu ikincisi Sahabe Mushaflarındaki farklı kıraatlerle alakalıdır.³⁰⁹ Bu durumda Burton'un farklı Mushaflarda bulunan farklılıkların Osman Mushaf'ında bulunmamasını da nesih olarak değerlendirdiği söylenebilir.

Burton'a göre Hz. Muhammed, ayetlerin bazılarını başkalarıyla değiştirmiş olabilir, ancak bu sonrasında o ayetlerin Mushaf'ta olmasını gerektirmez. Burton, Hz. Muhammed'in bu üç nesih çeşidini kabul etmediğini, hatta haberinin bile

³⁰⁵ Oshriyeh, Mir Jalili, Mirzabayi, "An Evaluation of John Burton's Research on the Collection of the Qur'ân in Encyclopedia of the Qur'ân", ss. 145-46.

³⁰⁶ A.e., s. 146.

³⁰⁷ John Burton, **The sources of Islamic law: Islamic theories of abrogation**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1990, s. 4.

³⁰⁸ John Burton, "Abrogation", **Encyclopaedia of the Qur'an**, Ed. by. Jane Dammen McAuliffe, Brill, 2001, s. 11.

³⁰⁹ John Burton, "Collection of the Qur'an", **Encyclopaedia of the Qur'an**, Ed. by. Jane Dammen McAuliffe, Brill, 2001, c. Index, s. 358.

olmadığını,³¹⁰ neshin aslında fıkıh alimlerinin bir icadı olduğunu,³¹¹ Kur'an'a dikkatlice bakıldığında da fakihlerin söylediği şekilde bir neshin örneklenmiş olmadığının anlaşıldığını iddia etmektedir.³¹² Onun bu iddiası bazı akademisyenler tarafından desteklenmektedir.³¹³ Burton'a göre alimler kendi nesih teorileri için Kur'an'dan delil aramışlar, sonunda Bakara Suresi 106. ayeti³¹⁴ seçmişlerdir. Ancak ona göre erken dönem alimleri aslında bu ayeti seçmekle akıllıca hareket etmemişler, zamanla bu seçimlerinin yanlışlığı ortaya çıkmış, ancak sonraki dönem alimleri, erken dönem alimlerinin hadis ve usul alanlarındaki çalışmaları sebebiyle bu hususta değişiklik yapamamışlardır. Onların mezhepler aracılığıyla miras bıraktığı bu çalışmaları değiştirmek de istememişlerdir. Bunun yerine bunları savunmayı tercih etmişler, bu hususta sorun oluştuğunda da bunları düzeltmeye çalışmışlardır. Onların bu çalışmaları da neshi daha karmaşık hale getirmiştir.³¹⁵ Görüldüğü üzere Burton, geleneksel bir biçimde ihtilaflı gördüğü rivayetler arasında doğruluk payı olabilecekler konusunda tercihte bulunarak bir çalışma sergilemek yerine daha farklı bir bakış açısıyla farazi hareket etmeyi tercih etmiştir. İslâmî araştırmalar içinde de neshin bir kısmının özellikle "metni mensuh hükmü baki ayet" çeşidinin fakihler tarafından oluşturulduğu söylenmektedir.³¹⁶ Ancak Burton'un tamamını bu şekilde senaryoya benzer şekilde mesnetsiz olarak ortaya atması iddiasının bilimsellik arz etmediğini gösterir.

Burton, neshin Kur'an'daki çelişkili ayet problemini yok etmek için tefsirlerde kullanıldığını, ancak söz konusu çelişkilerin daha çok tefsirlerden dolayı olduğunu söylemektedir. Çünkü ona göre fakihler hiçbir zaman doğrudan Kur'an'a bakmazlar, tefsir süzgecinden geçirirler. Yazar bu duruma Bakara 240 ve 234. ayetleri örnek verir. İlkinde iddet süresinin [hamilelikte] bir yıl olduğu ikincisinde dört ay olduğu

³¹⁰ Burton, **The sources of Islamic law**, s. 208.

³¹¹ Dutton'a göre Burton'un ana iddiası nesih teorilerinin gelişiminin İslam hukukunun gelişiminin merkezinde yer aldığıdır. Ayrıntı için Bkz. Dutton, "The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation By John Burton", s. 237.

³¹² Weiss, "The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation by John Burton", s. 304.

³¹³ Ayrıntı için Bkz. Patrick Madigan, "Abrogation in the Qur'an and Islamic Law: A Critical Study of the Concept of 'Naskh' and its Impact by Louay Fatoohi", **The Heythrop Journal**, C. LVII, 2016, s. 251.

³¹⁴ Burton'a göre bu ayet hüküm olarak yorumlanmalıdır. Ayrıntı için Bkz. Wansbrough, "The collection of the Qur'an by John Burton", s. 370.

³¹⁵ Burton, **The sources of Islamic law**, s. 205.

³¹⁶ Ünsal, Öztürk, **Kur'an Tarihi**, s. 18.

söylenmiştir. Burada aslında iddet süresi ve hamilelikten bahsedilmediğini, bunun bir “Fıkıh girişi” olduğunu ileri sürmektedir.³¹⁷

Aslında Burton’un nesihle ilgili iddialarına İmam Malik’in en erken dönemde yazılmış hadis kitabı ve fıkıh incelemesi olan **Muvatta**’daki rivayetlerine bakıldığında erken dönem İslam hukukunun ana ayrımları kabul edilen Medine ve Kufe ekollerinde neshin sorgulanmadığı, gerçek bir olay olarak kabul edildiği görülmektedir.³¹⁸

Burton, Müslümanlarda üç çeşit nesih olduğunu belirtmekte ve özellikle üçüncü çeşit nesih olan ‘metni mensuh hükmü baki nesih’ türü üzerinde durmaktadır.³¹⁹

a. Metni ve Hükmü Mensuh Nesih

Burton’a göre Hz. Muhammed’in unutulması ya da ona unutturulması ibaresinden ortaya çıkan³²⁰ bu nesih çeşidinden anlaşılan Kur’an’ın tam olduğu ancak içindeki bazı ayetlerin unutulması sonucu günümüzdeki Mushaf halini aldığı ve bu Mushaf’ın tamamlanmamış olduğudur.³²¹ Yazarın iddiasına göre Kur’an’daki ayetlerden bazıları Hz. Muhammed’e gerçekten unutturulmuş olsaydı sadece tilavetin neshedilmesi yeterli olurdu, eğer bir hüküm olduysa bunun zaten şimdi bilinmemesi gerekirdi. Veyahut bilinsin ya da bilinmesin bunun Müslümanların ilgi alanının dışında olması gerekirdi. Burton, bu nesih çeşidinin açıkça usulcülerin teknik dillerinin etkisi altında bulunan ve ‘نسي’ gibi kelimelere şüpheyile yaklaşan te’vilcilerin icadı olduğunu söylemektedir.³²²

Burton, bu nesih çeşidini savunan alimlerin iddialarını kuvvetlendirmek için hadisleri uydurmaktan da çekinmediklerini söyler. Mesela, Ahzap suresinin Bakara kadar olduğu rivayeti, öncesinde Tevbe suresi kadar bir surenin olduğuyula ilgili hadis, önceden on defa süt emmeyle ilgili ayet olduğu bunun sonrasında beş defaya indirilen

³¹⁷ Weiss, “The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation by John Burton”, s. 304-5.

³¹⁸ Dutton, “The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation By John Burton”, s. 238.

³¹⁹ Burton, *The Collection of the Qur’ān*, s. 46-49.

³²⁰ *A.e.*, s. 135.

³²¹ Burton, *The sources of Islamic law*, s. 44. Benzer bir ifade için Bkz. Rippin, “The sources of Islamic law: Islamic Theories of abrogation by John Burton”, s. 363.

³²² Burton, *The Collection of the Qur’ān*, s. 62-63.

ayetle neshedildiğini belirten rivayet vs.³²³ Burton'un bu şekilde ihtimal dahilinde olan bir hususu kesin bir dille ifade etmiş olması kendi iddialarına uygun olarak rivayetleri değerlendirmeye tabi tuttuğunu göstermektedir.

b. Metni Baki Hükmü Mensuh Nesih

Burton, üç nesih çeşidi arasından sadece bunun nesih konseptine uyduğunu,³²⁴ sünnetin Kur'an'ı neshedemeyeceğini savunan usulcüler yüzünden bu çeşidin ortaya çıktığını söylemektedir.³²⁵ Araştırmacılar tarafından bu nesih çeşidinin Ibn Abbas ve Mücahid'e dayandırıldığı ve Burton'un bu isnadı reddettiği belirtilmektedir.³²⁶

Neshedildiği söylendiği halde söz konusu ayetlerin hala Mushaf'ta bulunmasını "tuhaf" bulan³²⁷ ve bunu "bilimsel açıdan bir başarısızlık" addeden³²⁸ Burton, 'Muhammed'in vefatından sonra Kuran lafzının çıkarılması anlaşılabilir ancak Kur'an hükmünün değişmesi anlaşılabilir' demektir.³²⁹ Ona göre Kur'an'daki müşkil ayetler, nesih adı altında birbiriyle uyumlu hale getirilmiştir.³³⁰

Burton, Ala suresi 6-7. ayetlerle Bakara 106. ayetin bu nesih çeşidine işaret ettiğini, bunlardan Bakara suresi 106. ayetin tefsirinde kullanılan nesih teorisinin Ala Suresi 6-7. ayetlere de nüfuz ettiğini ve bu tefsirlerde bu konuda hadisler uydurulduğunu iddia etmektedir.³³¹

³²³ Hamed Purrostami, "Examination of the View of John Burton Concerning the Relationship between Abrogation and Collection of the Qur'ân", **Review of European Studies**, C.9, No:1, 2017, s. 255.

³²⁴ Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 49.

³²⁵ **A.e.**, s. 106.

³²⁶ Madelung, "Abû Ubaid al- Qasim b. Sallam's K. al-nâsikh wa-l-mansûkh", s. 229.

³²⁷ Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 235.

³²⁸ **A.e.**, s. 164.

³²⁹ **A.e.**, s. 98.

³³⁰ Burton, **The sources of Islamic law**, ss. 3-4.

³³¹ John Burton, "The Interpretation of Q 87,6-7 and the theories of nash", **Der Islam**, C.62, No:1, 1985, s. 18-19.

c. Metni Mensuh Hükümü Baki Nesih

Burton, “metni ve hükümü mensuh” ile “metni mensuh hükümü baki” nesih çeşidini savunan fakihlerin mevcut Kur’an’ın ötesinde bir Kur’an olduğunu ispatlamaya çalıştıklarını, bu fakihlerin şimdiki Kur’an’dan daha uzun bir hayali Kur’an yarattıklarını, mevcut Kur’an’da olmayan hükümleri bu daha uzun olan Kur’an’a dayandırdıklarını söylemektedir. Ona göre bu nesih çeşitlerinin varlığını ispatladıktan sonra da Kur’an’ın ceminde Hz. Peygamber’in aldığı rolün sorun olduğunu görmüşlerdir. Çünkü Hz. Peygamberin Kur’an’ı cem’ etmiş olması onların iki nesih çeşidinin de makul olmadığını gösteriyordu. Bu durumda fakihler de hükümlerine dayanak bulamayacaklarını anlamışlar ve bu problemi Hz. Peygamber’i Kur’an’ın tedvin tarihinden çıkararak çözmüşlerdir.³³² Bazı araştırmacılar, Burton’un Kur’an’ın cem’inin Hz. Peygamber döneminde gerçekleşmemesinin nesihle irtibatlandırılmasını “anlamsız” bulmakta, onun neshi doğru anlamamış olduğunu söylemektedirler. Ayrıca Hz. Ebubekir ile Hz. Osman dönemindeki çalışmaları görmezden gelip Kur’an’la Hz. Muhammed arasındaki bağı koparma gayretinde olduğu, onun objektiflikten uzak muhtemelen İncil’in metinleşme sürecinin etkisi altında kaldığını iddia etmektedir.³³³ Ayrıca, Burton’un fıkıh alimlerinin hükümleri aklamak için neshi uydurdukları doğru olsaydı bile bunun Kur’an’ın cem’ süreciyle ilişkilendirilmesinin “gereksiz” olduğunu söylemekte, hiçbir rivayette önceden Kur’an’da olan bir ayetin Kur’an’ı cem eden biri tarafından neshedildiğinin söylenmemiş olmasına dikkat çekmektedirler.³³⁴ Aynı zamanda fıkıh hükümlerinin hepsinin Kur’an’dan çıkmadığını, fakihlerin ayetleri neshedip kendilerine dayanak aramaları durumunda bunu hadis uydurarak daha kolay hale getirebileceklerini söylemektedirler.³³⁵ Burton’un hadis değil de ayet uydurduklarını iddia etmesi muhtemelen ayetlerde isnat tenkit sisteminin uygulanmamasından kaynaklıdır. Nitekim sünnette uygulanan bu metodun Kur’an’a da uygulanması gerektiğini düşünmesi muhtemelen bundan kaynaklıdır.³³⁶ Kur’an’a bu şekilde eleştirel bakılması

³³² Purrostami, “Examination of the View of John Burton Concerning the Relationship between Abrogation and Collection of the Qur’ān”, s. 256.

³³³ Aydın, “Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur’an’ın metinleşme tarihi”, s. 124.

³³⁴ Ali, **The Qur’an and the Orientalists**, s. 242.

³³⁵ A.e., s. 243.

³³⁶ Burton, **The Collection of the Qur’ān**, s. 227.

gerektiğini düşünen Burton'un rivayetlerin uydurulduğu iddiasına bilimsel bir dayanak sunamaması düşündürücüdür.

Burton, recm ayetlerinin öncesinde Kur'an'da olduğunu ispatlamaya çalışmakta,³³⁷ Wansbrough da Burton'un belge ve kaynak ayrımını ispatlamak için recmi kullanmasını mükemmel bulmakta ve bunu kendisinin de kabul ettiğini söylemektedir.³³⁸

d. Kur'an ve Sünnetin Birbirini Neshetmesi

Burton, hükümlerde Kur'an ve sünnetin konumlandırılması konusunda da problem olduğunu söylemekte, hangisinin uygulanacağına fıkıhın karar vermesine dikkat çekmektedir. İki şer'i hükmün çatışması sonucu fakihlerin genel ilkeler tasarladığını, bunun sonucunda da nesh veya nasih-mensuh olarak adlandırılan "sözde" alt dalların oluştuğunu söylemektedir. "Sözde" demesinin sebebinin ise "el-nasih ve'l-mensuh" kavramının Müslüman literatürde hükmün kaldırılmasından daha öte bir anlam taşıması olduğunu söylemektedir.³³⁹

Burton, Kur'an ve sünnet arasındaki çatışmanın Şafii'nin tahsis teorisinin³⁴⁰ detaylandırılmasına yol açtığını belirtmektedir. Bu şekilde Şafinin eserinde Kur'an'ın tek kaynak olması iddiasını sorgularken farkında olmadan Kur'an'ın birincil kaynak olarak kullanılmasını sorguladığını belirtir. Ayrıca Şafinin Kur'an'ın yalnızca Kur'an'ı, sünnetin de yalnızca sünneti neshettiğini söyleyerek farkında olmadan Kuranla sünnet ayrımını derinleştirdiğini, bu şekilde fıkıh ve sünnetin Kur'an'dan ayrımının vurgulandığını söyler.³⁴¹

³³⁷ Burton, "Collection of the Qur'an", s. 80; Jones, "The collection of the Qur'an by John Burton", s. 122.

³³⁸ Wansbrough, "The collection of the Qur'an by John Burton", s. 370.

³³⁹ Burton, **The Collection of the Qur'an**, s. 16-18.

³⁴⁰ Burton bu teoriyi "ustaca" bulmaktadır. Ayrıntı için Bkz. **A.e.**, s. 25.

³⁴¹ **A.e.**, ss. 20-28.

Şafinin aksine Taberi'nin sünnetin Kur'ân'ı neshedebileceğini savunduğunu belirten Burton, Taberi'nin bunu yaparak Kur'ân ve Mushaf'ın iki ayrı varlık olduğunu varsaymak zorunda olduğunu savunur.³⁴²

Burton, nesihle ilgili iddialarının ardından şu sonuca ulaşmıştır: “Mushaf eksiktir ve nesih gerçekleşmiştir.”³⁴³ Burton'un rivayetlerden yola çıkarak Mushaf'ta ibadetlerde okunması gerekmeyen bazı ayetlerin çıkarıldığını söylemesi de neshin gerçekleştiğine inandığını gösterir.³⁴⁴

3. Hz. Peygamber Dönemi Tedvin

a. Garanik Olayı

Burton, garanik olayının genel olarak gerçekleşmiş olarak kabul edildiğini, Ceatani'nin ise onlardan ayrılarak bu görüşün aksine bir görüş savunduğunu söylemekte ve onun görüşlerinden yola çıkarak bu olayın kesinlikle reddedilmesi gerektiğini belirtmektedir.³⁴⁵ O, bu olayın uydurulmasının imkânsız olduğunu söyleyen araştırmacıların aksine bunun kesinlikle Müslümanlar tarafından uydurulmuş olduğunu söylemektedir.³⁴⁶ Çünkü Hz. Muhammed'in insanların İslam'a girmesi için Satan ayetlerini söyledikten sonra bunun şeytanın işi olduğunu söylemesi şeklindeki hileli olay eğer gerçekleşmiş olsaydı bu durum hem Hz. Muhammed'in öncesinde gerçek peygamber olduğuna dair söylediklerinin hepsinin yalan olduğuna işaret ederdi hem de bu, onun geleceğini bitirirdi.³⁴⁷

Burton, garanik olayını değerlendiren müfessirlerin Necm suresinin kendi bağlamını göz önünde bulundurmadıklarını söyler. Ona göre Hac Suresi 52. ayet ise Hz. Muhammed'in kıyamet vaktini bilemeyeceğini tasdik eden bir ayetten ibaret olabilir.³⁴⁸ Burton, bu olay hakkında Muir'in Taberi'den gelen rivayeti temel aldığını

³⁴² A.e., s. 110.

³⁴³ A.e., s. 67.

³⁴⁴ A.e., s. 130.

³⁴⁵ Burton, “Those Are The Highflying Cranes”, s. 248.

³⁴⁶ A.e., s. 249 ve 265.

³⁴⁷ A.e., s. 254.

³⁴⁸ A.e., s. 255.

ancak Taberi'nin aslında Necm suresinde değil, Hac suresi 52. ayetinde bu konuyu tartıştığını söylemekte ve ayette nesih kelimesinin geçmesine dikkat çekmektedir.³⁴⁹

Burton, müfessirlerin muhtemelen 52. ayeti tefsir ederken bu konunun ortaya çıktığını söylemektedir. Ona göre, Şeytan ayetleriyle ilgili hikâyenin amacı ise neshin bir çeşidine hukuki dayanak sağlamaktır. Araştırmalara göre Burton'un bu probleme yaklaşımı kabul edilebilir değildir. Çünkü şeytanın Peygamberin söylediği ayetleri değiştirip Allah'ın tekrar bunu düzeltmesiyle bir ayeti kaldırıp yerine başka bir ayet getirmesi arasında bağlantı yoktur.³⁵⁰

b. Kur'an-Mushaf Ayrımı

(1) Belge Niteliğindeki Kur'an [Mushaf]

Burton, Müslümanlar için Kur'an'ın eşsiz edebi bir belge ve hukuki kaynak olmasına dikkat çekmiş ve bu iki vasfın onların Kur'an tarihi anlayışını belirlediğini söylemiştir.³⁵¹ O'na göre aslında Kur'an'ın cem tarihi hakkında rivayetler yoktur, Mushaf'ın cem' tarihi hakkında rivayetler vardır.³⁵²

Burton'a göre alimler, Kur'an metnindeki eksiklikleri Hz. Peygamberin Kur'an'ı toplamadığı ve vahiyleri gözden geçirmedine inanarak kendilerini ikna etmektedirler. Çünkü başka hiçbir şey önce Kur'an'da olan bir şeyin şimdi Mushaf'ta olmamasını açıklayamaz. Yazara göre bazıları sünnetin Kuran'ı neshettiğini savunmakta bazıları da Ala suresini Mushaf'ın tam olmadığına delil göstermektedirler. Kur'an ve Mushaf arasındaki bu ayrım da "metni mensuh hükmü baki nesih" çeşidinin ve Kur'an'ın cemine dair hadislerin oluşturulmasına sebep olmaktadır.³⁵³ Yani ona göre Kur'an, Mushaf'ın tamamlanmadığını ve neshin gerçekleştiğini destekler.³⁵⁴

³⁴⁹ A.e., s. 249.

³⁵⁰ G. R. Hawting, *The idea of idolatry and the emergence of Islam: from polemic to history*, Cambridge, UK, New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1999, s. 134-35.

³⁵¹ Burton, "Collection of the Qur'an", s. 361.

³⁵² Burton, *The Collection of the Qur'an*, s. 132.

³⁵³ A.e., s. 162.

³⁵⁴ A.e., s. 67.

Burton, Bergstrasser'i Kur'an'a sadece "edebi bir eser" olarak bakması yönüyle eleştirmekte, Müslümanlar için belge özelliği de taşıyan bu kitabın "Müslümanlar için birincil kaynak" olarak kabul edilip bu açıdan değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir.³⁵⁵ Ayrıca, şaz kıraatlerin namazda okunması durumunda namazın ittifakla geçersiz olmasını Kur'an'ın belge olarak görülmesine bağlamaktadır.³⁵⁶

(2) Kaynak Olarak Kur'an

Kur'an'ın kaynak olarak kullanılması durumunda Fıkıhın bazı hükümlerinin ona uymadığının görüldüğünü söyleyen Burton, eğer hadis aracılığıyla bu fıkhi hükümler Sünnete bağlanabilse böyle bir sorun olmayacağını, nesih teorisi sayesinde de Mushaf ile sünnet arasındaki çatışmaların giderilebileceğini söylemektedir.³⁵⁷ Burton, bu şekilde alimlerin hükümleri kendi istekleri doğrultusunda kullanabildiklerini belirtse de bu bakış açısı mesnetsiz ve senaryo niteliğinde olduğu için bilimsellikten uzaktır.

Burton, farklı kıraatlerin Kur'an'ın kaynak olarak kullanıldığı durumlarda da sık sık başvurulduğunu söylemektedir.³⁵⁸ Bu konu detaylıca aşağıda açıklanacaktır.

Burton'a göre Kur'an, usulcüler tarafından "kaynak" olarak kullanılmadan çok önce "belge" olarak ibadetlerde kullanılıyordu.³⁵⁹ Burton'un bu söylemi onun hicri 3. asırda bahsettiği şekilde Hz. Peygamber tedvin tarihinden çıkarılmadan önce sadece eksik olduğunu öne sürdüğü Mushaf'ın var olduğuna inandığını gösterir.

³⁵⁵ A.e., s. 174-75.

³⁵⁶ A.e., s. 40.

³⁵⁷ A.e., s. 161.

³⁵⁸ A.e., s. 40.

³⁵⁹ A.e., s. 203.

c. Hz. Peygamber'in Tedvin Tarihinden Çıkarılması

Burton, Kur'an'ın kronolojik olarak düzenlenmediğine inanmakta,³⁶⁰ günümüzdeki Mushaf'ta da vahiylerin hepsinin olmadığını söylemektedir.³⁶¹ Ayrıca Mushaf'ta neshedildiği söylendiği halde varlığını koruyan ayetlerin olmasını “çok saçma” bulmaktadır.³⁶² Ona göre nesih teorileri³⁶³ ve Kur'an-Mushaf ayrımı Hz. Peygamber'in tedvin tarihinden çıkarıldığı gösterir.³⁶⁴ Onun bu iddiasını “mantıklı ve akıllıca” bulan akademisyenler³⁶⁵ olduğu gibi eleştirenler de mevcuttur. Mesela, Wansbrough, Kur'an'ın cem'i hakkındaki rivayetlerin “problemlili ve kurgusal” olduğunu düşünmekte ve Burton'un Hz. Peygamber'in cem tarihinden çıkarıldığı şeklindeki iddiasını kabul etmemektedir.³⁶⁶ Ona göre Mushaf'ın kaynak olarak kabul edilmeden önce oluşturulmuş olması imkânsız olmakla beraber Burton'un ahkam ayetleri delil olarak kullanarak tedvini Hz. Peygamber'e dayandırması³⁶⁷ doğru değildir, çünkü bunlar aslında kesin delil olarak kullanılamaz.³⁶⁸

Burton, en etkili müfessirler ve çoğu fakihin de Kur'an'ın tamamının hiçbir zaman toplanmadığını desteklediklerini, Nöldeke'nin de³⁶⁹ bu düşüncüyü takip ettiğini söylemektedir.³⁷⁰ Yapılan araştırmalar, tedvin esnasında bu ayetlerin çıkarılmak zorunda olduklarını düşünmeleri sebebiyle bu kanıda olduklarını, oysaki Kur'an'daki bazı ayetlerin Hz. Peygamber döneminde neshedildiği söylenen hadislerin alimlerin ittifakıyla ahad olduğunu göstermektedir. Bu sebeple buna dayanılarak Kur'an'daki

³⁶⁰ John Burton, **An introduction to the Ḥadīth**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1994, s. 9.

³⁶¹ Johns, “The Collection of the Qur'an by John Burton”, s. 270.

³⁶² Burton, **The Collection of the Qur'ân**, ss. 163-64.

³⁶³ Burton, “Those Are The Highflying Cranes”, s. 260.

³⁶⁴ Wansbrough, “The collection of the Qur'ân by John Burton”, s. 370.

³⁶⁵ Martin, “The Collection of the Qur'an. By John Burton”, s. 460.

³⁶⁶ Wansbrough, “The collection of the Qur'ân by John Burton”, s. 371.

³⁶⁷ Burton, **An introduction to the Ḥadīth**, s. 9.

³⁶⁸ Wansbrough, “The collection of the Qur'ân by John Burton”, s. 370.

³⁶⁹ Burton, Hz. Peygamber'in Abdullah'a bir ayet veya sure öğrettiği Abdullah'ın bunu yazdığı, gece olunca Abdullah'ın ayeti hatırlamadığı sabahındaysa yazdığı kısmın boş bir sayfa olduğu şeklindeki rivayeti Muhammed'in Kur'an'ı kendi yazdığı şeklindeki Nöldeke'nin çıkarımını eleştirmiş, bu rivayeti uydurma olduğunu söylemiştir. Ayrıntı için Bkz. Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 199.

³⁷⁰ Burton, “Collection of the Qur'an”, s. 351; Oshriyeh, Mir Jalili, Mirzabayi, “An Evaluation of John Burton's Research on the Collection of the Qur'ân in Encyclopedia of the Qur'ân”, s. 137.

ayetlerin hepsinin tedvin edilmediği söylenemez. Çünkü böyle mühim bir konuyu birçok insanın isnad etmesi gerekir.³⁷¹

Burton, Mushaf'ın tamamlanmamış olması konusundaki genel görüşün doğal olarak Hz. Peygamberin Mushaf'ın tedvin tarihinden çıkarılmış olmasına neden olduğunu söylemektedir. Ona göre Peygambere gelen vahiy, kaynak olan Kur'an'dır. Sünnet ve vahyin birbirine uydukları kısımda "Mushaf" ortaya çıkmıştır. İkisinin birbirine uymadığı kısımlar ise kaldırılmıştır. Bu sebeple recim ayeti ve süt emme ayeti Mushaf'ta yoktur. Müslümanlar, Mushaf'ın tamamlanmamış olduğunu bildikleri için, onun Peygamberin vefatına kadar toplanmamış olduğunu tartışırlar.³⁷²

Burton'un Hz. Peygamber zamanında Kur'an'ın toplandığı şeklindeki görüşleri bazı akademisyenlerce kabul edilse de bunun için kullandığı dayanak ve kanıt ortaya koymadan Kur'an'ın hicri üçüncü asırda oluşturulduğu düşüncesi eleştirilmekte,³⁷³ onun objektif olmaktan uzaklaşarak İncil'in metinleşme sürecinin etkisi altında olduğu belirtilmektedir.³⁷⁴

Sonuç olarak Burton, Hz. Peygamberin Mushaf ceminden çıkarılmasının iki sebebi olduğunu söylemektedir:³⁷⁵

1. Fıkıhta üzerinde ittifak olunan konuların kaynağını belge olan Kur'an'da olmasa da kaynak olan Kur'an'a isnat ederek kolaylaştırma arzusu.
2. Yerel bölgelerde belli konuları kaynağını kabul görmüş bir kıraate dayandırarak yasallaştırmaya çalışma.

4. Hz. Peygamber Sonrası Cem'

Yazara göre eğer Hz. Muhammed cem' tarihinden çıkarıldıysa Mushaf'ın yine de sahih ve tam olduğunu ispatlamak için onun cemi kıdemli bir sahabeye

³⁷¹ Oshriyeh vd. "An Evaluation of John Burton's Research on the Collection of the Qur'ân in Encyclopedia of the Qur'ân", s. 137-38.

³⁷² Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 111-12.

³⁷³ Purrostami, "Examination of the View of John Burton Concerning the Relationship between Abrogation and Collection of the Qur'ân", s. 259.

³⁷⁴ Mehmet Paçacı, **Kur'an ve Ben ne Kadar Tarihseliz**, 2. bs., Ankara Okulu Yayınları, 2016, s. 84.

³⁷⁵ Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 162-63.

atfedilmeliydi. Şüphelerle de bunu yapanın kim olduğu önemsiz hale gelecekti. Bu görev Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye atfedilmiş, Hz. Peygamberin eşlerinden Hz. Ayşe, Hz. Hafsa ve Hz. Ümmü Seleme'nin isimleri de bu görev için kullanılmıştır.³⁷⁶

Burton, Kur'an'ın Hz. Peygamber'in vefatından sonra toplandığını gösteren hadislerin bazı fakihlerce de reddedildiğini söylemekte,³⁷⁷ Mushaf'ın cem'inin tamamlanıp tamamlanmadığı hususundaki rivayetlerin ihtilaflı oluşuna da dikkat çekmektedir.³⁷⁸

a. Hz. Ebubekir'in Kur'an'ı Cem'i

Burton'ın Kur'an'ın cemiyle ilgili ilk ve en önemli sorusu "Muhammed'in ölümünden sonra ilk yazılı metinlere kadar olan boşlukta ne oldu?" şeklindedir.³⁷⁹ Bunun cevabını da neshin varlığını yerleştirmek için Kur'an'ın cem'inin -aslında Hz. Peygamber vefat etmeden önce tedvin ettiği halde- hemen onun vefatının ardına yerleştirilmiş olduğunu söyleyerek vermektedir.³⁸⁰ Daha önce de belirtildiği üzere Burton, Kur'an'ın cemiyle alakalı tüm rivayetlerin uydurma olduğunu iddia etmektedir. Ona göre ne Hz. Ebu Bekir Kur'an'ı cemetmiş ne de Hz. Osman çoğaltmıştır, fakihler Kur'an'a dayanmayan hükümler için delil aramışlar, bunu da tamamlanmamış bir Kur'an'da bulabileceklerini fark etmişlerdir. Yazar, bu sayede aslında aradıkları delillerin vahiylerle sabit olduğunu, ancak Kur'an'a alınmadığını söylediklerini ve bu şekilde çıkış yolu bulduklarını iddia etmektedir. Ona göre fakihler, bu vahiylerin de Hz. Peygamber tarafından toplanmadığını varsaymışlar, bu varsayımı desteklemek için de alimler cem'den önce farklı Kur'an nüshalarının olduğunu dair rivayetler uydurmuşlar, aslında tek bir Kur'an olduğunu açıklamak için de Osman'ın tamamlanmamış Kur'an'ı düzenlediğini söylemişlerdir. Burton tüm bu rivayetlerin şüpheli olması durumunda tek gerçekliğin Kur'an olduğunu belirtmekte, günümüzdeki

³⁷⁶ A.e., s. 164-65.

³⁷⁷ Purrostami, "Examination of the View of John Burton Concerning the Relationship between Abrogation and Collection of the Qur'an", s. 255.

³⁷⁸ Burton, "Collection of the Qur'an", s. 355.

³⁷⁹ Songur, "John Burton (1929 -): The Collection of the Qur'an Adlı Eseri Özelinde", s. 205.

³⁸⁰ Burton, "Collection of the Qur'an", s. 360.

Mushaf'ın aslında Hz. Peygamber'den kaldığını söylemektedir. Yapılan çalışmalar, Burton'un bu düşüncesinin usul alimlerinin söylemlerinin ve Schacht'ın İslam hukukunun gelişim teorisini desteklemesinin bir sonucu olduğunu,³⁸¹ Kur'an'ın cem' tarihine dair İslâmî rivayetlerin tarihi değerinin küçümsenmesinden dolayı bu tür iddia ve temellendirmelerin ortaya çıktığını göstermektedir. Nitekim bu şekildeki yaklaşım sonucu, Schwally Kur'an'ın cem'ini üçüncü halife Osman dönemine, Mingana halife Abdulmelik dönemine, Wansbrough Hicri 3. asrın başına, Burton da Hz. Peygamber dönemine dayandırmaktadır.³⁸²

Burton, bu iddiaları haricinde Nöldeke'nin kendi çalışmasında Zeyd (r.a)'ın Kur'an cemindeki rolünü abarttığını düşünmektedir.³⁸³ Ayrıca, Kur'an'ın ceminde iki kişinin şahitliğine başvurulmasının temelinde de Kur'an'da şüphe bulunmaması olduğunu ve bu yöntemin Kur'an'dan -Bakara Suresi 282. ayetten- alındığını söylemektedir.³⁸⁴ Yani aslında bu hususta uydurulduğuna inandığı rivayetlerle güven zemininin oluşturulmaya çalışıldığını söylemektedir.

b. İmam Mushaf ve Hz. Osman'ın İstinsahı

Burton, Hz. Osman'ın Mushaf'ının Hz. Hafsa'nın Mushaf'ının kopyası olduğu şeklindeki Batılı anlayışın tamamen yanlış olduğunu belirtir.³⁸⁵ Bu bakış açısı da rivayetleri reddetmesinden kaynaklıdır.

Bununla beraber, Sahabe Mushaflarıyla karşılaştırıldığında Osman Mushaf'ında eklemelerin bulunmadığını ancak Hz. Peygamber'e inen vahiy göz önünde bulundurulduğunda Osman Mushaf'ının eksik olduğunu iddia etmektedir.³⁸⁶ Bunun sebebi daha önce de açıklandığı üzere bu Mushaf'ın Hz. Peygamber döneminde tedvin edildiğine ve tamamlanamadığına inanmasıdır. Ona göre Hz. Osman'ın

³⁸¹ Motzki, "The Collection of the Qur'ân. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments", s. 12.

³⁸² Motzki, "The Collection of the Qur'ân. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments", s. 12.

³⁸³ Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 119.

³⁸⁴ A.e., s. 127.

³⁸⁵ A.e., s. 158-59.

³⁸⁶ A.e., s. 184.

Kur'an'ı cem' ettiği şeklindeki etki ekollerden çıkmıştır. Bunu metne belli konulardaki yerel görüşleri desteklemek için mesnetsiz ilaveler sızdırmak için yapmışlardır. Günümüze gelen Mushaf düzenlenmiş ve onaylanmış şekilde Muhammed'den gelmiştir.³⁸⁷

c. Sahabe Mushafları

Yazara göre Sahabeye isnat edilen okuyuşlar iki çeşittir.³⁸⁸

1. İttifakla kabul edilmiş Mushaf'a bazı eklemelerin yapılmış olması
2. Harfin harekeli veya sakın olması şeklindeki farklılıklar

Burton bu Mushafların uydurma olduğunu ve sonraki zamanlarda oluşturulduğunu şu cümlelerle açıklamaktadır:

Sadece farklı okuyuşları değil, tüm farklı Mushafları da Sahabilere isnat etmek ve bunu yaparken güven zemini oluşturmak için onları Osman Mushaf'ından fazla ya da az farklılıklarla isnat etmek gerekiyordu. Sahabe Mushaf'larına ayrıca surelerin farklı dizimi, bazı ekleme girişimleri ve hatta Kur'an'ın bir ya da daha fazla suresinin dahil edilmemesi gibi burada bahsedilmeyen bazı özellikler atfetmek gerekiyordu.³⁸⁹

Burton, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'e bir Mushaf atfedilmemiş olmasını da ilginç bulmakta,³⁹⁰ Zeyd b. Sâbit'in vahiy katipliği yapmasını da onun metninin olduğuna işaret ettiğini söylemektedir.³⁹¹ Hafsa'nın nüshasının diğer Sahabilerin nüshası gibi olduğunu belirtmekte ve diğer nüshalar gibi Hafsa'nın nüshasının da Hz. Osman'ın metninde müphem olarak bırakılan konularda yorum yapmak için kullanıldığını ileri sürmektedir.³⁹² Burton'a göre farklı Mushafların hepsinin Osman Mushaf'ından farkı bazı eklemelerden oluşmuş olmasıdır.³⁹³

³⁸⁷ A.e., s. 239.

³⁸⁸ Burton, "Collection of the Qur'an", s. 357.

³⁸⁹ Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 174, 168-69.

³⁹⁰ A.e., s. 192.

³⁹¹ A.e., s. 120.

³⁹² Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 227.

³⁹³ A.e., s. 179.

Burton, Sahabilere nispet edilen Mushafların kabul edilip aynı Sahabilere isnat edilen hadislerin kabul edilmemesini de eleştirmekte, isnat, şekil ve yapıları aynı olduğu için biri kabul edildiğinde diğerrinin de kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir.³⁹⁴

d. Kıraat Farklılıkları

Burton, Hz. Muhammed'in Kur'an'daki okuma farklılıklarına karşı çıkmadığını,³⁹⁵ buna rağmen kendisinin okuyuş farklılıklarının sahih olmasına şüpheyile yaklaştığını ve bazılarının "metin kabul edildikten sonra" ortaya çıktığını söylemektedir. Bu farklılıkların bir görüşü desteklemek ya da mevcut Kur'an metninden ameli olarak bağımsız, hatta bazen zıt şekilde ortaya çıktığını belirtmektedir. Yani, Burton'a göre biri herhangi bir konuda Kur'anî tasdik istediğinde bunu bazen Kur'an metnini birazcık değiştirerek bir sahabenin Mushaf'ına atfederek yapmak mümkündür.³⁹⁶ Günümüze ulaşmış nüshalar incelendiğinde İngilizce' deki 'color' kelimesine karşılık 'colour' veya 'center' kelimesine karşılık 'centre' kelimelerinde olduğu gibi birtakım ortografik farklılıklar bulunmaktadır ki bu durum her dilde olan bir tehlike olmakla beraber³⁹⁷ Burton'un bahsettiği şekilde şahsın menfaatine uygun bir hüküm barındırabilecek şekilde bir ayet bulunmamaktadır. Nitekim Puin'in bir mektubunda San'a yazmaları arasında göze çarpan bir değişim olmadığını resmen itiraf etmesi de bunu ispatlar niteliktedir.³⁹⁸

Sahabilerden nakledildiği söylenen kıraatlerdeki farklılıkların fıkhi konularda mezhepler arasında tartışmalara sebep olduğunu söyleyen Burton,³⁹⁹ farklı kıraatlerin Kur'an ceminde katkısı bulunan Sahabilere ya da Hz. Peygamberin vefatından sonra Kur'an'ın muhafaza edilmesi veya dağıtılmasına katkıda bulunduğu söylenen Sahabilere isnat edilmesine dikkat çekmekte, bu husustaki rivayetlerin hepsinin

³⁹⁴ A.e., s. 168, 180-81.

³⁹⁵ Johns, "The Collection of the Qur'an by John Burton", s. 270.

³⁹⁶ G. R. Hawting, "The Role of Qur'ân and Hadith in the Legal Controversy About the Rights of a Divorced Woman During her Qiting Period ((Idda)", Cambridge, 09.1985, s. 431-32.

³⁹⁷ Azami, **Vahyedilişinden derlenişine Kur'an tarihi**, s. 258.

³⁹⁸ A.e., s. 41.

³⁹⁹ Burton, **The Collection of the Qur'ân**, s. 42.

Kur'an'ın tedvinine dair rivayetler için uydurulduğunu söylemektedir.⁴⁰⁰ Burton, okuyuşlar için de nesihte olduğu gibi sözde kelimesini kullanmakta, okuyuşların bazılarıyla ilgili rivayetlerin de kendini bu okuyuşa bağlayan ve başka türlü okuyamayan insanlar için uydurulduğunu söylemektedir. Buna Maide Suresi 6. ayeti örnek göstermektedir.⁴⁰¹ Burton'a göre kıraat farklılıkları evrilip Sahabe Mushafları haline gelmiş, ancak Hz. Peygamber'in Mushaf'ına dönüşememişlerdir.⁴⁰² Burton'un bu mesnetsiz iddiası, Batı'nın önyargılı, bilimsellikten uzak, İncilin metinleşme sürecinin etkisi altında kaldığını göstermektedir.

Burton, Müslümanların hangi okuyuşların sahih olduğunu belirlemek için uğraştıklarını söylemekte,⁴⁰³ söz konusu farklı okuyuş şekillerinin Hz. Osman Mushaf'ından çok farklı olmadığını belirtmektedir.⁴⁰⁴ Ona göre Sahabilerin kıraat farklılıkları ve Mushafları bölgesel düşmanlıkların eseridir.⁴⁰⁵ Burton, özellikle bu kıraat farklılıklarının Sahabilerden rivayet edilmesine rağmen Hz. Peygambere isnat edilmesine de dikkat çekmektedir.⁴⁰⁶

Burton, günümüzdeki Kur'an metninin Hz. Peygamber döneminde düzenlendiğini iddia etse de sonraki dönemlerde Kur'an'ın özellikle harekeleme konusunda bazı durumlardan etkilendiğini söylemektedir. Bunlara örnek olarak Maide 6. Ayetteki “ارجلکم/ارجلکم” şeklindeki okuyuşlarla Talak suresi 1. ayetteki “ولا یخرجن/یخرجن” ayetinin farklı okunuşlarını örnek göstermektedir.⁴⁰⁷ Bu ayetteki farklı okuyuşları fıkhnın kendi öğretisini bir Kur'an ayetine kabul ettirmesine bir örnek olarak görmektedir.⁴⁰⁸ Yazar, Taha Suresi 63. ayetteki “ان هذان لساحران” hakkındaki kıraat farklılıklarını da değerlendirmekte ve bunların ikna edici olmadığını söylemektedir.⁴⁰⁹ Özellikle Maide Suresi 6. ayetteki okuyuş farklılıklarının şu ana kadar bile

⁴⁰⁰ Burton, *An introduction to the Ḥadīth*, s. 26.

⁴⁰¹ *A.e.*, s. 27.

⁴⁰² Burton, *The Collection of the Qur'ān*, s. 181.

⁴⁰³ *A.e.*, s. 152.

⁴⁰⁴ *A.e.*, s. 171.

⁴⁰⁵ *A.e.*, s. 184.

⁴⁰⁶ *A.e.*, s. 147-48.

⁴⁰⁷ John Burton, “The Vowelling of Q 65,1”, *Journal of Semitic Studies*, C.XXIX, No:2, 1984, s. 267.

⁴⁰⁸ *A.e.*, s. 283.

⁴⁰⁹ John Burton, “The Reading of Q 20,63: تالوا ان هذان لمحنش”, *Zeitschrift für Arabische Linguistik*, No:19, 1988, s. 26.

çözülemediğini ve yıkanmasını söyleyenin de meshedilmesini söyleyenin de düşüncesini Hz. Peygambere bağlıyor olmasını eleştirmektedir.⁴¹⁰

5. Hz. Peygamber Sonrası Kur'an'ın Muhafazasında Lahn Sorunu

Burton, yukarda zikredilen bütün iddialarına rağmen bazı meşhur hadislerin Kur'an metninde dilbilimsel hataların varlığını desteklediğini ve bu hataların hiçbir devirde düzeltilmediğini belirtmekte, bu hataların varlığına delil olarak da biri Hz. Osman'dan diğeri Hz. Ayşe'den olmak üzere iki rivayet kullanmaktadır. Buna göre Hz. Osman'dan gelen rivayette Hz. Osman (r.a) hatalı ayetlerin değiştirilmemesini, Arapların bunu zaten okurken düzelteceğini söylemiş, Hz. Aişe (r.a)'den gelen rivayette ise Urve, ona bazı ayetler hakkında soru sormuş, O da: "Bu, katiplerin yaptığıdır. Onlar yanlış yazmışlar" demiştir. Burton, bazı alimlerin bu rivayetleri doğru bulmadığını da belirtmektedir.⁴¹¹ Aynı zamanda Hz. Osman'ın Kur'an nüshalarını çoğaltırken aynı hatayı birden fazla yapmasını ve Arapların konuşurken yapmadıkları hatanın Kur'an'da yapılmış olmasını tartışmakta, bunların aslında mümkün olmadığını, ancak buna rağmen Hz. Ayşe'nin bahsedilen rivayetinin de sahih olduğunu vurgulamakta ve bu sebeple te'vil yoluna gidildiğinden bahsetmektedir. Ancak ona göre bu, bu hataların Kur'an'da hala var olmasına engel teşkil etmez.⁴¹² Yapılan araştırmalar Hz. Ayşe'ye atfedilen bu hadisin zayıf olduğunu göstermektedir.⁴¹³ Burton'un Kur'an'da yazım hatalarıyla ilgili rivayetlere bu şekildeki yaklaşımı tedvine dair rivayetleri doğruyu araştırmak için değil de kendi teorisini doğrulamak için kullandığını gösterir. Yazar, Kur'an'da bahsedilen hatalardan Maide Suresi 69. ayette ise şöyle buyurulmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

⁴¹⁰ Burton, *An introduction to the Ḥadīth*, s. 27.

⁴¹¹ John Burton, "Linguistic Errors in The Qur'an", *Journal of Semitic Studies*, C.XXXIII, No:2, 1988, s. 182-83.

⁴¹² A.e., s. 183.

⁴¹³ Çetin, "Kur'an Kıraatlarına Yönelik Oryantalist Yaklaşımlar", ss. 85-86.

Burton, bu ayette “الصَّابُونَ” kelimesinde hata olduğunu öne sürmüştür. Özellikle benzer bir ayet olan Bakara 162. ayette “الصَّابِينَ” şeklinde gelmesinin bunu desteklediğini söyleyen Burton, bu ayette kelimenin ref halinde gelmesinin sebeplerini açıklayan alimlerin görüşlerine yer vermektedir.⁴¹⁴ Yapılan çalışmalar kelimenin açıkça merfu irap özelliği taşıdığını belirtmektedir. Çünkü ayette zikredilen gruplar içerisinde Allah’a en uzak olan Sabîîlerdir.⁴¹⁵

6. Batı’nın Cem’ Anlayışına Eleştiri

Burton, ayetlerin unutturulması veya neshedilmesi⁴¹⁶ hakkındaki rivayetleri göz önünde bulundurunca tüm Avrupalı akademisyenlerin ana noktayı kaçırdığını söylemekte,⁴¹⁷ Batılı araştırmacıların Kur’an’la ilgili tartışmalı konularda rivayetleri kabul etmeye meyilli oluşlarını şiddetle kınamaktadır.⁴¹⁸ Özellikle, bu akademisyenlerin hangi sahabe’nin Kur’an’ı cemettiğinin ardına düştüklerini, oysaki kaynaklara bakıldığında bunun Kur’an’ın ceminde birden fazla aşama olduğunu varsayarak Kur’an metninin birden fazla yönünü açıklamaya çalışmak olduğunun anlaşıldığını belirtmektedir. Ona göre bazı alimler Hz. Peygamber’in Kur’an’ı cem’ etmemiş olmasına sebep arasa da kimse onun çıkarılmasını sorgulamamıştır.⁴¹⁹

Burton, Batılıların Kur’an metninin cemi hakkındaki ihtilaflı rivayetlerden birinin sonuç olarak gerçek olduğu şeklindeki görüşlerini reddetmektedir. Çünkü ona göre bu rivayetler aslında ihtilaflı değil, mükemmel bir uyum içindedirler. Hiçbir Batılı akademisyen, aslında bu rivayetlerin hepsinin eşit derecede yanlış olabileceğini düşünmemiştir. Hz. Muhammed’in cem tarihinden çıkartılması aslında usulcülerin ana eksikliğidir.⁴²⁰

⁴¹⁴ Burton, “Linguistic Errors in The Qur’ân”, s. 189.

⁴¹⁵ Koç, “John Burton’un -Kur’an’da Gramer Hataları- Adlı Makalesinin Tenkidi”, s. 555.

⁴¹⁶ Nöldeke ve takipçileri nesihten yola çıkarak Kur’an’ın tamamlanmadığını savunmuşlardır. Rippin, Burton’un onların bunu yanlış anladıklarını söyleyerek yeni bir paradigma oluşturduğunu belirtmiştir. Ayrıntı için Bkz. Rippin, “The sources of Islamic law: Islamic Theories of abrogation by John Burton”, s. 362. Nitekim yazara göre Nöldeke ve Schwally neshi yeterince irdelilememişlerdir. Burton, “Abrogation”, s. 11.

⁴¹⁷ Burton, **The Collection of the Qur’ân**, s. 132.

⁴¹⁸ **A.e.**, s. 219.

⁴¹⁹ Burton, “Collection of the Qur’an”, ss. 355-56.

⁴²⁰ Burton, **The Collection of the Qur’ân**, s. 160.

Burton, Nöldeke ve Schwally'nin bazı ihtilaflı görüşler barındıran rivayetleri ayrı ayrı ele aldıklarından bahsetmekte, ikisinin de Kur'ân'ın toplanmasıyla Mushaf'ın toplanması arasındaki ayrımı fark edemediklerini belirtmekte, onların ihtilaflı rivayetleri Hafsa'nın elindeki Mushaf'la ilgili detaylara ulaşmak için bir araç olarak gördüklerini söylemektedir.⁴²¹ Ona göre Nöldeke ve Schwally'nin⁴²² aksine Kur'ân'ın cem'inde bir ihtilaf söz konusu değildir, Müslümanlar, Kur'ân'ın tedvin tarihinden Hz. Peygamberi çıkarmışlardır. Çünkü ihtilafların hepsi Hz. Muhammed'in Kur'ân'ı toplamadığını destekler. Burton'a göre toplanmış olmasının imkansızlığı da nesihle vurgulanmıştır. Çünkü özellikle “metni mensuh, hükmü baki” nesih türünde Müslümanlar, Kur'ân'dan var olmuş olduğu halde Mushaf'ta olmayan ve hala hükmü devam eden İslâmî hükümleri tartışmış ve bu sonuca ulaşmışlardır. Burton'a göre bu Müslümanlar için mecburi ve tek çıkış yoluyla.⁴²³ Bu durumda Peygamberin tedvin tarihinden çıkarılmaması gerekir. Çünkü aslında şu an elimizdeki Mushaf Muhammed'in Mushaf'ıdır.⁴²⁴

Burton, Schwally'nin Osman'ın meşhur olmayan bir figür olması sebebiyle Müslümanların Kur'ân'ın ilk tedvininin Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi daha güçlü seleflere atfedilmesi düşüncesinin doğru olabileceğini söylemektedir. Schwally'nin asıl hatasının sadece Müslüman rivayetlerindeki Hafsa'nın Mushaf'ını fazlaca abartması olduğunu, Müslüman rivayetlerini bu şekilde onaylamasının da onun Kur'ân'a “edebi bir eser” gibi bakmasına sebep olduğunu belirtmektedir. Ancak bilindiği üzere Kur'ân belge olmasının yanı sıra, öncül bir kaynaktır.⁴²⁵ Yazar ayrıca, Kur'ân'a ait olanların tamamen alındığına ve ait olmayanların tamamen çıkarıldığına

⁴²¹ A.e., s. 225-26.

⁴²² Schwally, Kur'ân'ın cem'inin resmi bir şekilde gerçekleşmediğini, Hafsa'nın metninin sadece bir kopyası olduğunu söylemiştir. Schwally'nin yaklaşımına bakıldığında rivayetlerin birbiriyle uyumluymuş gibi hareket edildiği görülür. Ayrıntı için bkz. Schoeler, “The Codification Of The Qur'an: A Comment On The Hypotheses Of Burton And Wansbrough”, s. 784; Schwally'e göre Kur'ân'ın Hz. Ebu Bekir tarafından cemiyle ilgili rivayetler aslında sonraki neslin icadıdır. Bunun sebebi ise Osman'ın nüshasını daha otorite hale getirmektir. Schwally, Hz. Osman döneminde Kur'ân'ın istinsahıyla alakalı rivayetleri güvenilir bulmaktadır. Yazar ayrıca, Kur'ân'ın cemiyle alakalı rivayetlerin içeriklerini kıyaslayarak güvenilir olanlarla olmayanları ayırmaya çalışmış, Kur'ân'ın Hz. Muhammed'in vahiylerinden oluştuğunu ve Hz. Osman'ın metni resmi bir edisyona tabi tuttuğu hususlarında şüphe olmadığını söylemiştir. Ayrıntı için Bkz. Motzki, “The Collection of the Qur'ân. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments”, s. 8-13.

⁴²³ Burton, *The Collection of the Qur'ân*, s. 231-32.

⁴²⁴ A.e., s. 239-40.

⁴²⁵ A.e., s. 226.

dair bir delil olmadığını, Nöldeke'nin Kur'an'ın Hz. Peygamber zamanında yazılmamış olması durumunda bazı ayetlerin kaybolmuş olabileceği iddiasının da mümkün olduğunu söylemektedir.⁴²⁶

Burton'a göre Nöldeke ve Schawally'nin çıkarımlarının hatalı olmasının sebebi "sadece bir cemedilmiş Mushaf" varmış gibi düşünmeleridir.⁴²⁷ Yazar ayrıca, Nöldeke-Schwally'nin iki nesih çeşidini kabul edip "metni mensuh hükmü baki" çeşidini göz ardı ettiklerini söylemekte ve onların analizlerinin "edebi" olduğunu söyleyerek onları eleştirmektedir.⁴²⁸

Burton'un yukarıda bahsedilen tüm iddiaları göz önünde bulundurulduğunda onun hem Goldziher ve Schacht'ın hadis görüşleri üzerine hem de Bell ve Watt'ın Hz. Peygamber'in vahiylerinin bazılarının değiştirildiği bazılarının olduğu şekilde cem' edildiği, bu konudaki rivayetlerin de Ebu Bekir ve Ömer'e ana görevi Hz. Osman'a da tamamlayıcı görevi vermek suretiyle değiştirildiği şeklindeki iddiaları üzerine temel kurmuştur.⁴²⁹

⁴²⁶ A.e., s. 129.

⁴²⁷ A.e., s. 212.

⁴²⁸ A.e., s. 233.

⁴²⁹ Ali, *The Qur'an and the Orientalists*, s. 241.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANDREW RIPPIN (1950-2016) VE KUR'AN'IN METİNLEŞMESİ

A. Rippin'in Hayatı ve Çalışmaları

1. Hayatı

Yazar, 16 Mayıs 1950'de Londra'da doğmuştur. 1959'da babası Dennis William, annesi Brenda Margaret Rippin,⁴³⁰ ve ablası Jill ile Toronto'ya taşınmıştır.⁴³¹

Scarborough'da liseyi okuyan Rippin, Toronto Üniversitesinde lisans eğitimini tamamlamış, doktora için McGill Üniversitesine gitmiştir.⁴³² Kendisinin John E. Wansbrough'nun doktora talebesi olduğu söylenmektedir.⁴³³ 1979-1980 yıllarında Michigan State

Resim 1.2: Andrew Rippin

Üniversitesi Religious Studies (Dini Çalışmalar) bölümünde öğretim görevlisi olarak akademik hayatta çalışmaya başlayan Rippin, 1980-1984 yıllarında Calgary Üniversitesinin aynı bölümünde yardımcı doçent, 1984-1991 yıllarında ise aynı üniversitenin aynı bölümünde doçent, sonrasında 1991'den 2000'e kadar aynı üniversitenin aynı bölümünde profesör olarak çalışmıştır. 1991-92 yıllarında McGill Üniversitesinde Department of Islamic Studies (İslâmî Çalışmalar Bölümü)'de misafir profesör olarak görev alan Rippin, 1994-1999 yıllarında Calgary Üniversitesi Faculty of Humanities (Beşerî İlimler Fakültesi)'de dekan yardımcılığı yapmıştır. 2000-2010 yıllarında Victory Üniversitesi Faculty of Humanities (Beşerî İlimler Fakültesi)'de dekanlık yaptığı belirtilen Rippin, aynı üniversitede 2011-2013 yıllarında academic

⁴³⁰ Elizabeth Lumley, **Canadian Who's Who**, Ed. by. Lynn N Browne, Gwen Peroni, C.XLVI, University of Toronto Press, 2011, s. 1032.

⁴³¹ Duncan Barwise, "Tribute: Andrew Rippin", **University of Victoria**, C.26, 2017, s. 12.

⁴³² A.y.

⁴³³ Çakmak, "Kur'an'a Oryantalist Yaklaşımlar: John Wansbrough Örneği", s. 84.

convenor (akademik toplantı organizatörü) olarak çalışmıştır.⁴³⁴ Yazarın bu üniversiteye özellikle dekanlık çok fazla katkı sağladığı söylenmektedir.⁴³⁵ 2013 yılından vefatına kadar da aynı üniversitede İslam Tarihi bölümünün fahri profesörü olarak kalmış, Londra’da Institute of Ismaili Studies (İsmaili Çalışmalar Enstitüsü)’de senior research fellow (kıdemli araştırmacı üye) olarak kalmış ve 2014’ten vefatına kadar da Londra’da SOAS’ta research associate (araştırmacı) olarak çalışmıştır.⁴³⁶ 1980’den itibaren American Academy of Religion (Amerikan Din Akademisi) ve American Oriental Society (Amerikan Oryantal Topluluğu) kurumlarında faaliyetlerde bulunduğu belirtilen Rippin’in 2006’dan itibaren de Royal Society of Canada (Kanada Kraliyet Cemiyeti)’nin bir üyesi olduğu söylenmiştir.⁴³⁷

Yazar, 2012’de kurulan ve uluslararası konferanslar düzenleyen International Qur’anic Studies Association (Uluslararası Kur’ân çalışmaları Derneği)’de 2014’teki senelik toplantıda inaugural president (açılış başkanlığı) görevini üstlenmiştir. Ölmeden önce kurumun yönetim kurulu başkanlarınca 18 Eylül 2016’da “Andrew Rippin Best Paper Prize” ismiyle onun adına senelik ödül törenlerinin düzenleneceği duyurulmuştur.⁴³⁸

Rippin’in 1980 yıllarından itibaren Kur’an ve İslam çalışmalarına olan ilgisi onun neredeyse 40 sene boyunca bu alanlarda çalışma yapmasına sebep olmuştur. Rippin’in en çok tefsir alanında tanındığı söylenmektedir. Yazar bu alana ilgisini özellikle diğer akademisyenlerin klasik dönem müfessirlerin Kur’an tevillerini daha çok ciddiye almaları gerektiğini, böylece tefsir ve diğer Kur’ân ilimlerinin hak ettikleri önemi göreceklerini söyleyerek belirtmektedir.⁴³⁹

Rippin’in arkadaşlarıyla felsefe ve teolojiye dair konuları konuşmayı sevdiği, akademik hayatı dışında dağda bisiklet sürmeyi, patenle kaymayı, piknik yapmayı vs.

⁴³⁴ Andrew Rippin, “Circulum Vitae”, (24.05.2014), s. 2.

⁴³⁵ Barwise, “Tribute: Andrew Rippin”, s. 15.

⁴³⁶ Rippin, “Circulum Vitae”, s. 1. Benzer bilgiler için Bkz. Barwise, “Tribute: Andrew Rippin”, s. 12.

⁴³⁷ Rippin, “Circulum Vitae”, s. 2.

⁴³⁸ Emran El-Badawi, “In Memoriam”, **Review of Middle East Studies**, C.51, No:1, 2017, s. 156.

⁴³⁹ International Qur’anic Studies Association, “RIP Andrew Rippin (1950-2016)”, 12.2016, (Çevrimiçi), <https://iqsaweb.wordpress.com/2016/12/01/ripa/>, 13 Ocak 2020.

sevdiği,⁴⁴⁰ ayrıca vejetaryen, tam bir doğa insanı olduğu ve gündelik hayatında sağlıklı bir yaşamı tercih ettiği söylenmektedir.⁴⁴¹

Rippin, 29 Kasım 2016 Salı günü Kanada'nın Victoria şehrindeki evinde ölmüştür.⁴⁴²

2. Çalışmaları

Kuran, klasik İslam ve dini çalışmalar uzmanı olarak kabul edilen Rippin, akademik çalışmalarına Abdullah b. Abbas (ö. 68/687)'a atfedilen rivayetler üzerine çalışırken başlamıştır. Kur'an ve Müslüman yaşamı hakkında yaptığı çalışmalar uluslararası anlamda onu üne kavuşturmuştur. Onun keskin eleştiri anlayışının hem öğrencileri hem Batı akademisinde hem de Türkiye dahil birçok yerde verdiği İslâmî seminerlerdeki çağdaşları tarafından hoş karşılandığı söylenmektedir. Rippin, muhtemelen en çok tefsire ve Kur'an ilimlerine eleştirel yaklaşımıyla bilinmektedir.⁴⁴³ Rippin **Routledge Studies in the Qur'an**'ın editörü olarak İngilizce dilinde en çok Kur'an araştırmaları yapan seriyi oluşturmuştur.⁴⁴⁴

Çalışmalarında ideolojik bir savaş ya da tutucu bir yaklaşım sergilemediği söylenen Rippin, Londra Üniversitesi Oryantal ve Afrika Çalışmalarındaki (SOAS) hocası John Wansbrough (ö. 2002)'nun tefsirin nakilci yapısı ve hadise şüpheyile yaklaşıma (septisizm) anlayışına katıldığı, ama bunun Rippin'in tüm mecmuayı çıkarmasına sebep olmadığı, onun daha çok bir bütün olarak klasik İslam geleneğinin keşfini derinleştirdiği söylenmektedir.⁴⁴⁵ Rippin, Wansbrough'nun **Quranic Studies: Sources and Methods of Scriptural Interpretation** kitabındaki zorlukları kolaylaştırmak üzere Wansbrough'nun üslubunu anlatan bir önsöz, eserinde kaynak olarak kullandığı elyazmalarını belirten bir bölüm, yabancı kelime ve kavramların İngilizce karşılıklarını veren bir sözlük ve diğer kavramları açıklayan notlar yazmış,

⁴⁴⁰ Barwise, "Tribute: Andrew Rippin", s. 12.

⁴⁴¹ El-Badawi, "In Memoriam", s. 156.

⁴⁴² A.e., s. 155.

⁴⁴³ A.y.

⁴⁴⁴ A.e., s. 156.

⁴⁴⁵ A.e., s. 155.

eseri 2004 yılında bunlarla tekrar yayımlamıştır.⁴⁴⁶ Bazı çalışmalara göre Rippin'in, Wansbrough'nun eserine yazdığı önsöz aslında günümüz bilimsel çalışmalarda standartlaşmış bir giriş bölümü işlevi görmektedir.⁴⁴⁷ Nitekim bu önsözde eserin derli toplu bir özetini, Wansbrough'nun üslubuna dair bazı açıklamaları ve kitabın tekrar neşredilmesinin sebeplerini bulmak mümkündür.⁴⁴⁸

Rippin'in Wansbrough'nun bazı çalışmalarını açıklayıp detaylandığı, bazı metinlerde de onun ilkelerini uyguladığı belirtilmektedir. Nitekim kendisi İbn Abbas'a atfedilen birçok metni çalışmalarıyla detaylandırmış, Wansbrough'nun bahsedip yapmaya fırsat bulamadığı nesih konusundaki bir metni düzenleyip analiz etmiş ve Wansbrough tarafından el-Kelbi'ye atfedilen bir esere birtakım analiz metotları uygulamıştır.⁴⁴⁹ Rippin, el-Lugat fi'l Kur'an, Garibul Kur'an ve ez-Zuhri'nin Neshu'l Kuran isimli eseri üzerine yazdığı makalelerinin Wansbrough'nun metodolojisini bir adım ileri götürme teşebbüsleri olarak kabul edilebileceğini söylemektedir.⁴⁵⁰

Yaşamının son zamanlarında onun onuruna **Islamic Studies Today: Essays in Honor of Andrew Rippin**⁴⁵¹ kitabı yayımlanmıştır. Bu çalışma, Rippin'in kariyerindeki son eserdir.⁴⁵² Eser, Kur'an, tefsir, erken dönem İslam Tarihi, Kur'an metninin diğer dinlerde yazılmış geleneklerle alakası, Kur'an'ın modern tartışmalardaki kullanımı gibi konulardaki makalelerden oluşmaktadır.⁴⁵³

Rippin'in yaptığı çalışmalar şu şekildedir:

a. Kitapları

1. David Ede, Andrew Rippin vd. **Guide to Islam**, Series: The Asian Philosophies and Religions Resources Guide, Boston: G.K. Hall, 1983.

⁴⁴⁶ Çakmak, "Kur'an'a Oryantalist Yaklaşımlar: John Wansbrough Örneği", s. 35. Benzer bilgi için Bkz. Çolak, "Batı'da İslam Tarihinin Erken Dönemine İlişkin Farklı Metodolojik Yaklaşımlar: John Wansbrough, Michael Cook-Patricia Crone ve Lawrence I. Conrad Örneği", s. 55.

⁴⁴⁷ Çakmak, "Kur'an'a Oryantalist Yaklaşımlar: John Wansbrough Örneği", s. 36.

⁴⁴⁸ A.y.

⁴⁴⁹ Andrew Rippin, "'Quranic Studies', part IV: Some methodological notes", **The Qur'an and Its Interpretative Tradition**, Ashgate, Brill, C.9, 2001, s. 40.

⁴⁵⁰ Rippin, "The Present Status of Tafsir Studies", s. 230.

⁴⁵¹ Daneshgar, Saleh, **Islamic Studies Today in Honor of Andrew Rippin**.

⁴⁵² El-Badawi, "In Memoriam", s. 156.

⁴⁵³ "Islamic Studies Today: Essays in Honor of Andrew Rippin", **International Qur'anic Studies Association**, 28.11.2016, <https://iqsaweb.wordpress.com/2016/11/28/islamic-studies-today-essays-in-honor-of-andrew-rippin/>, 15 Ocak 2020.

2. Andrew Rippin, Jan Knappert, **Textual sources for the study of Islam**, Manchester: Manchester University Press, 1986; Reprinted University of Chicago Press, 1990.
3. Andrew Rippin, **Approaches to the history of the interpretation of the Qur'ān**, Oxford: Oxford University Press, 1988.
4. Andrew Rippin, **Muslims, their religious beliefs and practices, volume 1: The formative period**, London, New York: Routledge, 1990.
5. Andrew Rippin, **Muslims, their religious beliefs and practices, volume 2: The contemporary period**, London, New York: Routledge, 1993.
6. Andrew Rippin, **The Qur'an: formative interpretation**, Aldershot: Ashgate/Variorum, 1999.
7. Andrew Rippin, **The Qur'an: Style and Contents**, Aldershot: Ashgate/Variorum, 2001, Includes a translation by A. Rippin of a French article by J. Jomier.
8. Andrew Rippin, **The Qur'an and its interpretative tradition**, Aldershot: Variorum, 2001.
9. Norman Calder, Jawid Mojaddedi, and Andrew Rippin, **Classical Islam: a sourcebook of religious literature**, London: Routledge, 2003.
10. John Wansbrough, **Quranic studies: sources and methods of scriptural interpretation** with foreword, translations, and expanded notes by Andrew Rippin, Amherst NY: Prometheus Press, 2004.
11. Andrew Rippin, **Blackwell Companion to the Qur'an**, Oxford: Blackwell, 2006.
12. Norman Calder, **Interpretation and Jurisprudence in Medieval Islam**, ed. J. Mojaddedi and A. Rippin, Aldershot: Variorum: 2006.
13. Andrew Rippin, **Defining Islam: A Reader**, London: Equinox, 2007.
14. Khaleel Mohammed, Andrew Rippin, **Coming to Terms with the Qur'an: A Volume in Honor of Issa Boullata**, McGill University. North Haledon, NJ: Islamic Publications International, 2008.
15. Andrew Rippin, **The Islamic World**, London: Routledge, 2008.
16. Andrew Rippin, **World Islam: Critical Concepts in Islamic Studies**, 4 cilt, London: Routledge, 2008.

17. Andrew Rippin, **Islam in the Eyes of the West**, London: Routledge, 2010.
18. Andrew Rippin, **Approaches to the history of the interpretation of the Qur'ān**, reprint, Piscataway NJ: Gorgias Press, 2012, with new preface (pp. iii-iv) and minor corrections.

b. Kitap Bölümleri

1. "Literary analysis of Qur'ān, Sīra and Tafsīr: the methodologies of John Wansbrough," **Approaches to Islam in Religious Studies**, Ed. by. R.C. Martin, Tucson: University of Arizona Press, 1985.
2. "Sa'adya Gaon and Genesis 22: Aspects of Jewish-Muslim interaction and polemic," **Studies in Islamic and Judaic traditions**, Ed. by. William M. Brinner, Stephen D. Ricks, Brown Judaic Studies, 110. Atlanta: Scholars Press, 1986.
3. "Introduction," **Approaches to the history of the interpretation of the Qur'ān**, Ed. by. Andrew Rippin Oxford: Oxford University Press, 1988, 1-9.
4. "Lexicographical texts and the Qur'ān," **Approaches to the history of the interpretation of the Qur'ān**, Ed. by. Andrew Rippin, Oxford: Oxford University Press, 1988.
5. "RḤMNN and the Ḥanīfs," **Islamic Studies presented to Charles J. Adams**, Ed. by. W. Hallaq, D.P. Little, Leiden: E.J. Brill, 1991.
6. "Interpreting the Bible through the Qur'ān," **Approaches to the Qur'ān**, Ed. by. A.A.M. Shareef, G. Hawting, London: Routledge- School of Oriental and African Studies, 1992.
7. "The commerce of eschatology," **The Qur'an as Text**, Ed. by. S. Wild, Leiden: Brill, 1996, 125-35.
8. "Three commentaries on Surat al-Fatiha, the Opening," **Windows on the House of Islam**, Ed. by. J. Renard, Berkeley: University of California Press, 1998.
9. "Introduction," **The Qur'an: formative interpretation**, Ed. by. Andrew Rippin, Aldershot: Ashgate/Variorum, 1999.

10. “‘Desiring the face of God’: the Qur’ānic symbolism of personal responsibility,” **Literary structures of religious meaning in the Qur’ān**, Ed. by. I. J. Boullata, London: Curzon Press, 2000.
11. “Muḥammad in the Qur’ān: reading scripture in the 21st century,” **The biography of Muḥammad: the issue of the sources**, Ed. by. Harald Motzki, Leiden: E. J. Brill, 2000.
12. “The exegetical literature of abrogation: form and content,” **Studies in Islamic and Middle Eastern texts and tradition in memory of Norman Calder**, Ed. by. G. Hawting, J. Modaddedi, A. Samely, Oxford: Oxford University Press, 2000.
13. “Introduction,” **The Qur’an: Style and Contents**, Ed. by. Andrew Rippin, Aldershot: Ashgate/Variorum, 2001.
14. “Introduction,” **The Qur’an and its interpretative tradition**, Ed. by. Andrew Rippin, Aldershot: Variorum, 2001.
15. “The designation of ‘foreign’ languages in the exegesis of the Qur’ān,” **With reverence for the word**, Ed. by. J. McAuliffe, Oxford: Oxford University Press, 2003.
16. “What has Osama bin Laden done to Islam and where does it go from here?” **Canada and September 11th: impact and responses**, Ed. by. KarimAly Kassam, George Melnyk, Lynne Perras, Calgary: Detselig Enterprises, 2002.
17. “Islam and the politics of violence: defining the Muslim community,” **The Twenty-first Century Confronts its Gods: Globalization and War**. Albany NY: SUNY Press, 2004.
18. “God,” **Blackwell Companion to the Qur’an**, Ed. by. Andrew Rippin, Oxford: Blackwell, 2006.
19. “Western Scholarship and the Qur’an,” **Cambridge Companion to the Qur’an**, Ed. by. Jane D. McAuliffe, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
20. “Syriac in the Qur’ān: classical Muslim theories,” **The Qur’an in its Historical Context**, Ed. by. G. S. Reynolds, London: Routledge 2008.
21. “Metaphor and the authority of the Qur’ān,” **Coming to Terms with the Qur’ān: A Volume in Honor of Issa Boullata**, Ed. by. K. Mohammed,

- A. Rippin, McGill University, North Haledon, NJ: Islamic Publications International, 2008.
22. “The Qur’ān,” **The Islamic World**, Ed. by. Andrew Rippin, London: Routledge, 2008.
 23. “Introduction: Why should we study ‘World Islam,’” **World Islam: Critical Concepts in Islamic Studies**, Ed. by. Andrew Rippin, London: Routledge, 2008.
 24. “Introduction: Negotiating Boundaries – Crossings and Defining the Human and the Divine,” **Sacred Tropes: Tanakh, New Testament, and Qur’an as Literature and Culture**, Ed. by. R. S. Sabbath, Leiden: Brill, 2009.
 25. “Introduction”, **The Spiritual Background of Early Islam: Studies in Ancient Arab Concepts with an Introduction by Andrew Rippin**; Reprint: **Brill Classics in Islam**, C.4, Leiden: Brill, 2009.
 26. “Introduction: The Historic and Academic Context,” **Sharing Mary: Bible and Qur’an Side by Side**, Lexington KY: CreateSpace, 2010.
 27. “Introduction,” **The Life of Muhammad: alWaqidi’s Kitāb al-Maghāzī**, Ed. by. R. Faizer, London: Routledge, 2010.
 28. “Introduction,” **Islam in the Eyes of the West**, Ed. by. A. Rippin and T. Ismail, London: Routledge, 2010.
 29. “Foreword,” **Elementary Education and Motivation in Islam**, Amherst NY: Cambria Press, 2010.
 30. “Studies in Qur’ānic vocabulary: the problem of the dictionary,” **New Perspectives on the Qur’ān**, Ed. by. G. Reynolds, London: Routledge, 2011.
 31. “The search for Ṭuwā: exegetical method, past and present,” **The Coming of the Comforter: When, Where and to Whom? Studies on the Rise of Islam in memory of John Wansbrough**, Ed. by. Basile Lourié, Carlos A. Segovia, Alessandro Bausi, Piscataway NJ: Gorgias Press, 2012.
 32. “Qur’ānic studies,” **The Bloomsbury Companion to Islamic Studies**, Ed. by. C. Bennett, London: Bloomsbury, 2013.
 33. “Foreword,” **Bibliography of Qur’ānic Studies in European Languages**, Qom: Center for Translation of the Holy Quran, 2013.

34. "The construction of the Arabian historical context in Muslim interpretation of the Qur'ān," **The Aims, Methods and Contexts of Qur'anic Exegesis (2nd/8th – 9th/15th centuries)**, Ed. by. K. Bauer, Oxford UP/Institute of Ismaili Studies, 2013.
35. "The role of the study of Islam at the university: a Canadian perspective," **The Teaching and Study of Islam in Western Universities**, Ed. by. Paul Morris, William Shepard, Toni Tidswell, Paul Trebilco, London: Routledge, 2013.
36. "The Qur'ān on the Internet: implications and future possibilities," **Muslims and the New Information and Communication Technologies**, Ed. by. Göran Larsson, Thomas Hoffman, Dordrecht: Springer, 2013.
37. "What defines a (pre-modern) Shi'i tafsīr? Notes towards the history of the genre of tafsīr in Islam, in light of the scholarly study of the Shi'i contribution," **The Study of Shi'i Islam: History, Theology and Law**, Ed. by. G. Miskinzoda, F. Daftary, I.B. Tauris/The Institute of Ismaili Studies, 2013.

c. Dergi Makaleleri

1. "Qur'ān 21:95: 'A ban is upon any town,'" **Journal of Semitic Studies**, C.XXIV, 1979.
2. "Qur'ān 7.40: 'Until the camel passes through the eye of the needle,'" **Arabica**, C.XXVII, 1980.
3. "Ibn 'Abbās's Al-lughāt fī'l-Qur'ān," **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.XLIV, 1981.
4. "Approaches to Islam: a review article," **Religious Studies Bulletin**, 1981.
5. "The present status of tafsīr studies," **The Muslim World**, C.LXXII, 1982.
6. "Ibn 'Abbās's Gharīb al-Qur'ān," **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.XLVI, 1983.
7. "Qur'ān 78.24: A study in Arabic lexicography," **Journal of Semitic Studies**, C.XXVIII, 1983.

8. "Islamic theology in reaction to the West: some recent books," **Religious Studies Bulletin**, C.III, 1983.
9. "The Qur'ān as literature: perils, pitfalls and prospects," **British Society for Middle Eastern Studies Bulletin**, C.X, 1983.
10. "al-Zuhrī, naskh al-Qur'ān and the problem of early tafsīr texts," **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.XLVII, 1984.
11. "Six of one, half-dozen of another: essays in comparative religion," **Religious Studies Bulletin**, C.IV, 1984.
12. "The exegetical genre asbāb al-nuzūl: a bibliographical and terminological survey," **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.XLVIII, 1985.
13. "Al-Zarkashī and al-Suyūfī on the 'occasion of revelation' material," **Islamic Culture**, C.LIX, 1985.
14. "The function of asbāb al-nuzūl in Qur'ānic exegesis," **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.LI, 1988.
15. "Abū 'Ubaid's Kitāb al-nāsikh wa'l-mansūkh," **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.LIII, 1990.
16. "Epigraphical South Arabian and Qur'ānic Exegesis," **Jerusalem Studies in Arabic and Islam**, C.XIII, 1990.
17. "Reading the Qur'ān with Richard Bell," **Journal of the American Oriental Society**, C.CXII, 1992.
18. "Tafsīr Ibn 'Abbās and criteria for dating early tafsīr texts," **Jerusalem Studies in Arabic and Islam**, C.XIX, 1994.
19. "The poetics of Qur'ānic punning," **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.LVII, 1994.
20. "Studying early tafsīr texts," **Der Islam**, C.LXXII, 1995.
21. "Quranic Studies, part IV: some methodological notes," **Method and Theory in the Study of Religion**, C.IX, 1997.
22. "The study of tafsīr in the 21st century: etexts and their scholarly use," **MELA Notes** 6970, 1999-2000.
23. "Islam as seen from America: Information Technology and Islam," **Taquino**, C.2, 2001.

24. “The Muslim Samson: Medieval, modern and scholarly interpretations,” **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.LXXI, 2008.
25. “Introduction,” to guest-edited issue on “Islam and Cultural Memory,” **Numen**, C.58, 2011.
26. “Provocation and its response,” **Method and theory in the study of religion**, C.24, No:4-5, 2012.
27. “‘Abd al-Qāhir al-Baghdādī (d. 429/1037) and the study of the Qur’ān,” **al-Bayān (Malaysia)**, C.10, No:1, 2012.
28. “The reception of Euro-American scholarship on the Qur’an and tafsīr: an overview,” **Journal of Qur’anic Studies**, C.14, No:1, 2012.
29. “Contemporary scholarly understandings of Qur’ānic coherence,” **Al-Bayan (Malaysia)**, C.11, No:2, 2013.

Bunlar haricinde birçok ansiklopedide maddesi ve birçok eser hakkında kitap eleştiri yazıları bulunmaktadır.⁴⁵⁴

B. Kur’an’ın Metinleşmesiyle İlgili Görüşleri

1. Uyguladığı Metot ve Yaklaşımlar

a. Form Eleştiri Metodu

Rippin, Kur’an’ın karışık⁴⁵⁵ ve kendisinin nasıl yorumlanacağı hakkında çok az bilgi sağlayan bir metin olduğunu düşünmektedir.⁴⁵⁶ Ona göre Kur’an; belli bir konu, tarih, edebiyat ya da öğretici unsur etrafında dönmemektedir.⁴⁵⁷ Müslümanların Kur’an’ı edebi bir ürün olarak değerlendirdiklerini belirten Rippin,⁴⁵⁸ onu araştıran her

⁴⁵⁴ Ayrıntı için Bkz. Rippin, “Circulum Vitae”, ss. 3-31.

⁴⁵⁵ Andrew Rippin, **Muslims: their religious beliefs and practices Volume 1**, 3rd ed New York, Routledge, 2005, s. 34.

⁴⁵⁶ Andrew Rippin, “Rhmnn and the Hanifs”, **The Qur’an and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Routledge, 2018, s. 153. Benzer bir yorum için Bkz. Andrew Rippin, “God”, **The Blackwell Companion to the Qur’an**, Ed. by. Andrew Rippin, Oxford, Wiley-Blackwell, 2008, s. 223.

⁴⁵⁷ Andrew Rippin, “The Qur’an as Literature: Perils, Pitfalls and Prospects”, **Bulletin British Society for Middle Eastern Studies**, C.10, No:1, 1983, s. 39.

⁴⁵⁸ A.e., s. 40.

bireyin tarihi verilerle de karşılaştırarak edebi bir inceleme yapması gerektiğini söylemektedir.⁴⁵⁹ Ona göre İslam, düzeltilmesi gereken bir tarihe sahiptir. Bu minvalde, İslam tarihi araştırılırken pozitif sonuçlara ulaşmak için kaynakların edebi nitelikleri göz ardı edilmemelidir. Rippin, bu araştırma için çok az tarafsız belge bulunduğunu, elde edilen kanıtların yetersiz kaldığını, bu sebeple bunların tarihi yapısını inşa etmenin çok zor olduğunu söylemektedir.⁴⁶⁰

Rippin, Kur'an'ın "Müslüman kurgusunun" etkisi altında kalmayacak bir zeminle okunabilmesi gerektiğini düşünmekte, bu şekilde geçmiş "müfessirlerin hayal dünyasının anlaşılabilirliğini ve yaratıcı olunabileceğini" belirtmektedir.⁴⁶¹ Ona göre form eleştiri metoduyla Müslüman kaynakları bir araya getirilebilir.⁴⁶² Nitekim bu metot, neyin, nasıl, hangi durumda söylendiği ve bu üçü arasındaki ilişkiyle ilgilenmektedir. Bu yöntemi uygularken Kur'an sureleri küçük gruplara ayrılır. Sonra her grubun biçim, içerik ve işlevi ortaya çıkarılır. Bir ayet grubunun hangi edebi tarza ait olduğu tespit edilince o grubun hangi durumda ortaya çıktığı bulunmuş olur. Her bir grup farklı yaşamsal bir durumu yansıtır.⁴⁶³ Rippin'e göre eğer bir araştırmacı Kur'an'ın kopuk parçalardan meydana geldiğine dair edebi bir hipotez ortaya atmak istiyorsa bu metoda yönelmelidir. Bu metodun uygulanması durumunda da bazı araştırmacıların İncil'deki Yaratılış bölümünün Jehovist (J) ve Elohist (E) şeklinde iki edebi metnin bir araya getirilmesi sonucuna ulaşmaları gibi⁴⁶⁴ Kur'an'a dair çalışma yapanlar, bu metodu Müslüman geleneğe uygulayabilir ve benzer sonuçlara ulaşabilir. Rippin'e göre bu durumda çıkan sonuç ise, Kur'an'ın aslında İncil gibi tekrar ve ani kopukluklardan oluşan örülmüş bir metin olduğudur.⁴⁶⁵ Rippin'in Bell'i Kitab-ı Mukaddese uygulanan metodu kullanmasına rağmen kendinden önceki

⁴⁵⁹ Andrew Rippin, "Tafsir Ibn Abbas and Criteria for Dating Early Tafsir Texts", **The Qur'an and its interpretative tradition**, Ashgate, 2001, s. 69.

⁴⁶⁰ Rippin, "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsir: the Methodologies of John Wansbrough", s. 151-52.

⁴⁶¹ Andrew Rippin, **The Qur'an and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. XIX.

⁴⁶² Andrew Rippin, "The Quran: Style and Contents", **The Formation of the Classical Islamic World**, Ed. by. Andrew Rippin, Aldershot, Hampshire, Brookfield, VT, Routledge, C.24, 2001, s. XX.

⁴⁶³ Albayrak, "Batı'da Son Dönem Kur'an Çalışmalarına Genel Bir Bakış", s. 177.

⁴⁶⁴ Yapılan bazı araştırmalara göre Tevrat'taki Yaratılış bölümünü iki farklı kaynaktan oluşmaktadır. Bunlar Jehovist ve Elohist'tir. Ayrıntı için Bkz. Eddie L. Ruddick, "Elohist", **Mercer Dictionary of The Bible**, Ed. by. Watson E. Mills, Georgia, 1990, s. 246.

⁴⁶⁵ Rippin, "The Quran: Style and Contents", s. XX.

araştırmacıların yaptığı gibi Kur'an'ın metinleşmesi tarihine ön kabullerle gittiğini söyleyerek onu şiddetle eleştirmesi bu metoda ne kadar önem verdiğini göstermektedir.⁴⁶⁶

Rippin, Kur'an'a edebi bir eser gibi yaklaşırken o dönemde ne olduğunu belirten İslam tarihi varsayımlarının kullanılmasını anlamakta zorlandığını belirtmekte, kendisinin metotları çokça kullanmakla suçlansa da diğer akademisyenlerce kullanılan metotların yanlış olduğunu iddia etmektedir. Ona göre uygulanan reader-response metodu⁴⁶⁷ Hz. Muhammed döneminin tarihine uygulanıyor gibi görünse de yansıttığı şey araştırmacının kendi dönemindeki tarih algısıdır. Yazar bu sebeple Kur'an'a edebi yaklaşılması gerektiğini savunup bu yaklaşımı diğer tüm metotların üstünde tutmakla birlikte⁴⁶⁸ bu ikilemden çıkılabilmesi için tefsir metinlerinin okunmasını⁴⁶⁹ ve bu metinlere reader-response yöntemiyle bakılmasını önermektedir. Çünkü bu anlayışa göre tüm metinler, muhakkak bir yazarın başka bir metne karşılık vermesinden oluşur.⁴⁷⁰ Rippin'e göre Kur'an'a edebi ve reader-response yöntemiyle yaklaşmak "insan elinden çıkmış edebi bir eser" olduğunu vurgulamak açısından gereklidir.⁴⁷¹ Nitekim yazar, özellikle Kur'an'ın Allah kelamı olarak kabul edilmesine rağmen onun birçok yerinde Allah'ın kendisine bazen "Rabbin", bazen "biz" bazen de "Allah" gibi farklı lafızlar kullanmasının kişiyi konuşanın aslında Allah olmadığı gerçeğiyle yüzleştirdiğini düşünmektedir.⁴⁷²

Kur'an'ın "edebi bir boşluk" içinde ortaya çıktığını söyleyen Rippin, ayrıca Kur'an'a edebi yaklaşıldığında Cebrail'in bir melek değil, bir tür ruh olduğunun anlaşıldığını söylemektedir.⁴⁷³ Ona göre bu sebeple İslam'ın oluşum yıllarına bakmak

⁴⁶⁶ Rippin, "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsîr: the Methodologies of John Wansbrough", s. 158.

⁴⁶⁷ Bu metot "history of reception" olarak da adlandırılır. Her zaman bir çalışmanın manayı oluşturan bir yazarının olduğunu varsayar. Rippin, "The Qur'an as Literature: Perils, Pitfalls and Prospects", s. 44.

⁴⁶⁸ A.e., s. 43-44.

⁴⁶⁹ Andrew Rippin, **Approaches to the History of the Interpretation of the Qur'an**, Piscataway, New Jersey: Gorgias Pr Llc, 2012, s. 3.

⁴⁷⁰ A.e., s. 4.

⁴⁷¹ Rippin, "The Qur'an as Literature: Perils, Pitfalls and Prospects", s. 46.

⁴⁷² Andrew Rippin, **The Islamic world**, London, New York: Routledge, 2008, s. 147.

⁴⁷³ Rippin, "The Qur'an as Literature: Perils, Pitfalls and Prospects", s. 45.

için Müslümanların edebi geleneğine bakmak gerekir. Bu gelenek yaratıcı bir biçimde oluşturulmuş ve bir sürece bağlı bir gelenektir.⁴⁷⁴

b. Revizyonist Metot

Hadislere şüpheyile yaklaşan Goldziher ve Schaht, Kur'an'ı Hz. Peygamberden kalan en güvenilir kaynak olarak görmekte, Rippin'in de içinde bulunduğu ve Wansbrough'nun öncülük ettiği revizyonist ekolle beraber bu anlayışın tamamen yok olduğu ve yerini daha derin şüpheci bir anlayışa bıraktığı görülmektedir. Bu anlayışa göre Kur'an'ın Hz. Peygamber'in sözleri olduğu şeklindeki geleneksel Batılı anlayışa bile şüpheyile yaklaşılmaktadır.⁴⁷⁵ Bu derece septik bir anlayış doğal olarak Kur'an metin tarihini yeniden inşa çabalarına zemin hazırlamıştır.⁴⁷⁶ Şüpheci yaklaşım, İslam dünyasında genel olarak kasıtlı bir yaklaşım olarak görülmekte ve Kur'an vahyine agnostik bir biçimde ideolojik önyargılarla yaklaşıldığı yönünde eleştirilmektedir.⁴⁷⁷

Bu yaklaşımın temelinde Kur'an'ın oluşmadan önce sistemleştirilmiş olması düşüncesi yer almaktadır.⁴⁷⁸ Özellikle çok az belli isim ve yer bilgisi geçen Kur'an'ın araştırmalar için yeterli olmadığı,⁴⁷⁹ İslam'ın ortaya çıktığı iddia edilen hicri birinci ve ikinci asırdaki kaynaklarda eksiklik olması, olanların da o dönemde yazıldığına güvenilememesinin doğruya ulaşmaya çalışan bir tarihçi için zor bir durum olduğu Rippin tarafından belirtilmektedir.⁴⁸⁰ Rippin, 2. asırdan sonra yazılmaya başlanan İslâmî kaynakların sınırlı bir edebiyat yığınınından oluştuğunu belirtmektedir. Ona göre bu kaynakların amacı, İslam inancına ve Kur'an'ın otorite olabilmesine temel

⁴⁷⁴ Andrew Rippin, **Muslims: their religious beliefs and practices Volume 1**, London: Routledge, 1990, s. 129.

⁴⁷⁵ Motzki, "The Collection of the Qur'ân. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments", s. 4.

⁴⁷⁶ Yaşar, **Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi**, s. 149.

⁴⁷⁷ Ayrıntı için Bkz. S. Parvez Manzoor, "Method Against Truth Orientalism and Qur'anic Studies", **The Qur'an, style and contents**, Ed. by. Andrew Rippin, The Formation of the classical Islamic world, C.24, Aldershot, Hampshire, Brookfield, VT: Ashgate, 2001, s. 387-88.

⁴⁷⁸ Rippin, "Rhmnn and the Hanifs", s. 153.

⁴⁷⁹ Andrew Rippin, "The Construction of the Arabian Historical Context", **Aims, Methods and Contexts of Qur'anic Exegesis**, Ed. by. Karen Bauer, Oxford: Oxford University Press, USA, 2014, s. 174.

⁴⁸⁰ Andrew Rippin, "Studying Early Tafsir Text", **The Qur'an and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire; Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. 310.

oluşturmaktır. Bu yüzden bu kaynaklar, “Kurtuluş Tarihini”⁴⁸¹ oluştururlar.⁴⁸² Ona göre gerçekte ne olduğu asla bilinemez, araştırmacılar sadece sonraki insanların ne olduğuna inandıklarını bilebilirler, bu da Kurtuluş Tarihinde kayıt altına alınmıştır.⁴⁸³

Rippin, Kurtuluş Tarihine cevap niteliğinde olan Sezgin’in çalışmasının İslam’ın ilk dört asrındaki eserlerin listesini derleyerek İslam dünyasında yazılı metinlerin var olduğunu, çok erken dönemde rivayetlerin nakledildiğini göstermeye çalıştığını, ancak zayıf temeller kullandığını söyleyerek onu eleştirmektedir.⁴⁸⁴

Müslüman araştırmacılar revizyonist metodun getirdiği sonuçların İslam tarihi açısından bir kaosa sebebiyet verebilmek için yapıldığını, “edebi analiz” metoduna uyum sağlayabilmek için İslam kaynaklarının reddedildiğini, yani metod uğruna gerçeğin göz ardı edildiğini söylemektedirler.⁴⁸⁵

Rippin, Kur’an’ın gerçekten ne olduğu merak ediliyorsa Arabistan’daki tarihi verilere değil Mezopotamya Bölgesindeki monoteist dini çevreye bakılması gerektiğini söylemektedir.⁴⁸⁶ Rippin’in bu noktada gösterdiği deliller şu şekilde sıralanabilir:

1. Rippin, Kur’an’daki ahiretle ilgili söylemlerin monoteist Mezopotamya’nın dini literatürdeki tasavvuruyla benzerlik arz ettiğini,⁴⁸⁷ Kur’an’ın oluşturulma sürecinde bu ahiretle ilgili söylemlerin sonraki dönem Müslümanları tarafından belli ideolojik sebepler dolayısıyla kavramsallaştırıldığını, Hz. Peygamber dönemine kadar tarihsel bir şema çizmek suretiyle tefsirler ve siyer eserleriyle bu inancın desteklendiğini ve üretildiğini söylemektedir. Ona göre bu ahiret

⁴⁸¹ Wansbrough, bu kurtuluş tarihini “seçim tarihi” olarak açıklar, yani Hristiyanlıktaki kurtuluş tarihinden farklı anlamda kullanır. Müslümanların kurtuluş tarihinden kasıt, insanların Tanrıyla ya da Tanrının insanlarla olan ilişkisinin tarihi manasındaki “Kutsal tarih” olarak da adlandırılacak literatüre tekabül eden teknik bir terimdir. Kurtuluş tarihi gerçekleşmiş bir tarih değil, edebi bir yapıdır, bu yüzden edebi analize tabi tutulmalıdır. Rippin, “Literary Analysis of Qur’an, Tafsir, and Sira and Tafsir: the Methodologies of John Wansbrough”, s. 155.

⁴⁸² A.e., s. 152-53.

⁴⁸³ A.e., s. 157.

⁴⁸⁴ Rippin, “The Present Status of Tafsir Studies”, s. 228.

⁴⁸⁵ Manzoor, “Method Against Truth Orientalism and Qur’anic Studies”, s. 388.

⁴⁸⁶ Andrew Rippin, “Muhammad in the Qur’an: Reading Scripture in the 21st Century”, **The Biography of Muhammad: The Issue of the Sources**, Ed. by. Harald Motzki, Boston, MA: Brill, 2000, s. 308.

⁴⁸⁷ Andrew Rippin, “The Commerce of Eschatology”, **The Qur’an as Text**, Ed. by. Stefan Wild, Islamic Philosophy, Theology, and Science, C.27, Leiden, New York, E.J. Brill, 1996, s. 133.

sembollerinin tarihselleştirilmesi sonucu sanki mükemmel dünya görüşü Müslümanlara aitmiş gibi gösterilmiş, özellikle Allah'ın hükmünün olduğu Hz. Muhammed'in zamanı en iyi zamanmış gibi anlatılmıştır.⁴⁸⁸

2. Rippin'e göre Kur'an'da birçok yerde kullanılan "vechullah" ibaresi Mezopotamya'daki monoteist söylemlerde yer almaktadır.⁴⁸⁹
3. Yazar, Yusuf Suresindeki ayrıntılardan onun İncil'deki hikayelerin aynısını tekrar etmediğini, Mezopotamya bölgesinde 7. asırdaki meşhur formu yansıttığını söylemektedir.⁴⁹⁰
4. Rippin'e göre Kur'an'daki vahiy anlayışı Mezopotamya'daki anlayışla benzerdir. Ama Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin ve Arap dilinin korunması için değişime uğramıştır.⁴⁹¹ Rippin'in bundan kastı muhtemelen İslam'da vahiy indirilen son kişinin Hz. Peygamber olduğunun söylenmesidir.

Rippin'in Kur'an metnini Mezopotamya'daki belgeleri göz önünde bulundurarak okuması "yeni tarihselcilik" metodunu Kur'an'a uyguladığını göstermektedir.⁴⁹²

Rippin, Kur'an'a filolojik yaklaşımı "aşırı derecede eklektik" olması sebebiyle yeterince kapsayıcı bulmamakta, arkeolojik, epigrafik ve filolojik yaklaşımların tarafsız olmamaları sebebiyle ihtiyatlı bir biçimde uygulanması gerektiğini söylemektedir.⁴⁹³

⁴⁸⁸ A.e., s. 135.

⁴⁸⁹ Andrew Rippin, "Desiring the Face of God': The Qur'ānic Symbolism of Personal Responsibility", **Literary Structures of Religious Meaning in the Qu'ran**, Ed. by. Issa J. Boullata, London: Routledge, 2009, s. 118 ve 123.

⁴⁹⁰ Rippin, **The Islamic world**, s. 150.

⁴⁹¹ Andrew Rippin, "Wahy", **Encyclopedia of Islamic Civilisation and Religion**, Ed. by. Ian Richard Netton, London, New York, 2008, s. 679.

⁴⁹² Gökkır, "Kur'an Araştırmalarında Kullanılan Yeni Metot ve Teoriler", s. 97; İsmail Albayrak, "Qur'anic Narrative And Israiliyyat in Western Scholarship And in Classical Exegesis", **The University of Leeds**, Doktora Tezi, United Kingdom, 2000, s. 65.

⁴⁹³ Rippin, "Rhmnn and the Hanifs", ss. 154-55.

2. Erken Dönem İslam Kaynaklarının Kur'an Metinleşmesindeki Yeri

Rippin, en erken İslam kaynaklarının Kur'an'ın metinleşmesini hicri 2. asra dayandığını, ancak bu kaynaklar arasında Kur'an'ın bütünlüğünü savunmayanların onun hicri 3. asrın başına kadar tamamen düzenlenmemiş olduğunu desteklediğini söylemektedir.⁴⁹⁴ O, İslam tarihinin ilk iki asrından daha uzun bir sürede aşamalı bir biçimde bir dini sistemin oluştuğunu iddia etmekte, bu sürecin parçalarını siyer, fıkıh, kelam, tasavvuf gibi alanların oluşturduğunu belirtmektedir.⁴⁹⁵ Ona göre söz konusu İslâmî tüm kaynaklara "Kurtuluş Tarihi" olarak bakılmalıdır.⁴⁹⁶

a. Tefsir

Rippin, ilk aşamada Müslümanların Kur'an'ın otoritesinin güçlendirmeye çalıştıklarını, bunun için önce onu anlamaya çalıştıklarını ve bu sebeple tefsirleri, daha geniş olarak da Ulumu'l Kur'an eserlerini yazdıklarını söylemektedir.⁴⁹⁷ Ona göre tefsirler Kur'an metninin oluşum tarihini yazmak için⁴⁹⁸ ilk ne zaman ortaya çıktığı tartışma konusu olsa da⁴⁹⁹ muhtemelen Kur'an'ın otorite bir eser olarak ortaya çıkmasıyla birlikte ya da ondan sonra oluşturulmuştur.⁵⁰⁰

Yazar, günümüze ulaşan en eski tefsirlerin hicri 3. asra kadar dayandığını söylemekte,⁵⁰¹ bu eserlerin daha çok vaaz nitelikli yazılardan ya da İslâmî bilgisi

⁴⁹⁴ Rippin, "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsir: the Methodologies of John Wansbrough", s. 154.

⁴⁹⁵ Lawrence I. Conrad, "Muslims Their Religious Beliefs and Practices Vol. 1 by Andrew Rippin", **Journal of Near Eastern Studies**, Ed. by. Andrew Rippin, C.55, No:2, 1996, s. 154, www.jstor.org/stable/546050.

⁴⁹⁶ Rippin, "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsir: the Methodologies of John Wansbrough", s. 154.

⁴⁹⁷ Rippin, **Muslims**, 1990, s. 27.

⁴⁹⁸ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 42.

⁴⁹⁹ Rippin, **The Qur'an and Its Interpretative Tradition**, s. 6.

⁵⁰⁰ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 40.

⁵⁰¹ Bazı çalışmalarında en geç hicri 2. asırda tefsir çalışmalarının ortaya çıktığını düşündüğünü söylemektedir. Ayrıntı için Bkz. Andrew Rippin, "Tafsir", **The Qur'an and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire; Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. 7; Rippin hocası Wansbrough gibi tefsirin aşamalara ayrılabilceğini ve bu aşamaların tarihsel çerçevede sırasıyla analiz edilebileceğini söylemektedir. Yani sırasıyla narrative (haggadic), legal (halakic), textual (masoteric), rhetorical ve allegorical tefsirleri ortaya çıkmıştır. Ayrıntı için Bkz. Rippin, **The Qur'an and Its Interpretative Tradition**, s. 7; Rippin, **Muslims**, 2005, ss. 40-41.

olmayan insanları eğitmek için yazılmış yazılardan oluştuğunu söylemekte, tefsirin gelişimindeki ana noktanın “eğlenceli hikayeler uydurmak” olduğunu iddia etmektedir.⁵⁰² Rippin’e göre erken dönem tefsirleri çok büyük ihtimalle sonraki dönemlerde birkaç nesildeki kâtip, müellif ve müstensih tarafından yazılmışlardır. Bu metinler arasında önceden yazılmış bir öz metin olabilir. Ama bunun içeriğini belirlemek günümüz açısından pek mümkün değildir.⁵⁰³

Rippin, esbâb-ı nüzul ilminin Kur’an’ın nüzulünde gerçekleşen olayları anlatma durumunun sınırlı olduğunu belirtmekte bu ilmin tefsirlerde olay örgüsünün oluşturulabilmesi⁵⁰⁴ ve Kur’an’ın içindeki ihtilafları gidermek için oluşturulduğunu iddia etmektedir.⁵⁰⁵ Ayrıca, vücut, muhkem ve müteşabihat hakkındaki çalışmaların Kur’an’ın kavramsal (conceptual) birliğini iddia etmek amacıyla oluşturulduklarını

⁵⁰² Rippin, **The Qurân and Its Interpretative Tradition**, s. 6.

⁵⁰³ Rippin, “Studying Early Tafsir Text”, s. 314. Benzer bir yorum için Bkz. Rippin, “Tafsir Ibn Abbas and Criteria for Dating Early Tafsir Texts”, s. 70; Andrew Rippin, “Al-Zuhrî, ‘Naskh al-Qur’ân’ and the Problem of Early ‘Tafsîr’ Texts”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.47, No:1, 1984, s. 22-23. Rippin, bu konuda yardımcı olarak özellikle Nabia Abbott’un çalışmaları ve Fuat Sezgin’in **Geschichte des arabischen Schrifttums** isimli eserlerini zikretmektedir. Sezgin, bu eserindeki erken dönem tefsir çalışmaları listesini hadis rivayetinin ve isnad sisteminin geçerliliğini ispatlamak için yapmıştır. Rippin, Sezgin’in birçok çalışmayı zikretmesine rağmen bazı önemli çalışmaların zikredilmediğinden, bu hususta, John Wansbrough’nun **Qurânic Studies** isimli eseri sayesinde bazı kesin adımlar atıldığından ve bu erken dönem tefsirleri sınıflandırmaya yardımcı bazı kriterlerin ortaya çıktığından bahseder. Ona göre Wansbrough’nun bu konudaki yaklaşımı edbidir. Yani bu tefsirlerde bulunan bilginin işlevi ve yapısı göz önünde bulundurulur. Burada, basit bir şekilde cevaplanamasa da edebi ölçütten tarihsel bilginin ne ölçüde türeyebildiği asıl meseledir. Rippin, Wansbrough’nun erken dönem tefsirlerine yapması gereken eklemeyi yaptığını, çok az eklenebilecek çalışma bıraktığını söylemektedir. Bilgi için Bkz. **a.e.**, s. 22-23.

⁵⁰⁴ Rippin, “Literary Analysis of Qur’an, Tafsir, and Sira and Tafsîr: the Methodologies of John Wansbrough”, ss. 152-53.

⁵⁰⁵ Andrew Rippin, “Al-Zarkashi and al-Suyuti on the ‘occasion of revelation’ material”, **Islamic Culture**, C.49, 1985, s. 256. Rippin’e göre bu ilim muhtemelen Vâhidî (ö. 468/1076)’den bir asır önce üretilmiştir. Ayrıntı için Bkz. Andrew Rippin, “The Exegetical Genre Asbâb Al-Nuzûl: A Bibliographical and Terminological Survey”, **The Qurân and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. 15. Rippin, sebep-i nüzul hakkındaki en erken dönemli ve kapsamlı tartışmanın Zerkeşi’nin el-Burhan isimli eserinde olduğunu Suyuti’nin de onun etkisi altında **el-İtkan** isimli eserini yazdığını söylemektedir. “Al-Zarkashi and al-Suyuti on the ‘occasion of revelation’ material”, s. 246; Wansbrough’nun esbab-ı nüzulün asıl işlevinin ayetlerin kronolojisini belirlemek olması nedeniyle fikhî [halakhic] tefsirlerde değerlendirilmesi gerektiğini söylediğini belirten Rippin, sebep-i nüzul metinlerinin daha çok hikaye tarzı yazılardan meydana geldiğini ve ahkam ayetlerde bile hangi hükümlerin çıkarılabileceğinden ziyade bu hükmün sebebinin açıklandığını, bu sebeple bu ilmin anlatıma dayalı [haggadic] dönemde değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir. Rippin, Wansbrough’a tamamen karşı çıkmamakta bu ilmin fikhî tarafları da olduğunu kabul etmektedir. Ayrıntı için Bkz. Andrew Rippin, “The Function of Asbâb Al-Nuzûl in Qur’ânic Exegesis”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.51, No:1, 1988, s. 1-12; Rippin, “The Exegetical Genre Asbâb Al-Nuzûl: A Bibliographical and Terminological Survey”, s. 12.

söylemektedir.⁵⁰⁶ Rippin, Kur'an'ın o dönemde hala otorite olamamış olmasından yola çıkarak Ibn Abbas'ın mitsel bir isim olduğunu,⁵⁰⁷ Selman-ı Farisi ve kaynaklarda Hanif olarak bahsedilen 4 kişiyle⁵⁰⁸ ilgili anlatının da praeparatio evagelica [incile hazırlık] şeklinde hizmet gördüğünü iddia etmektedir.⁵⁰⁹

b. Siyer

Rippin'e göre siyer, Kur'an vahyi için bir iskelet işlevi görmektedir.⁵¹⁰ Hatta “bu hikayeleri uyduranın” ayrıntılara dikkat etme biçimini, eğlenceli bir biçimde yazmış olmasını takdir etmekte, bu kaynağın Kur'an vahyindeki bağlamları sağlamak için⁵¹¹ Kur'an'a uyumlu olacak şekilde oluşturulduğunu, uymayan kısımlarında da Kur'an'a eklemeler yapıldığını iddia etmektedir.⁵¹²

Ona göre siyer bir kişi tarafından Yakın Doğu'daki unsurlarla “mistik geleneksel öge ve temalardan veya temel dini hikâye ve konulu geleneklerden” alınarak İslam dininin ilk aşamasını tasvir etmek ve Hz. Muhammed'in hayatını bu şekilde resmederek İslam'ın Yahudilik ve Hristiyanlıktan farklı olduğunu ifade etmek için üretilmişlerdir.⁵¹³

Yazar ayrıca, Kur'an'da Hz. Muhammed'den dört yerde bahsedildiğini,⁵¹⁴ Ahmed isminden de bahseden sadece bir yer olduğunu,⁵¹⁵ ancak bunların hiçbirinde doğrudan kendisine seslenilmediğini,⁵¹⁶ Duha suresinde kastedilen kişinin de o olmak zorunda olmadığını söylemektedir.⁵¹⁷ Rippin'e göre özellikle diğer peygamber

⁵⁰⁶ Andrew Rippin, “Lexicographical Texts and The Qur'an”, The Qur'an and Its Interpretative Tradition, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. 171.

⁵⁰⁷ Ayrıntı için Bkz. Rippin, “Tafsir Ibn Abbas and Criteria for Dating Early Tafsir Texts”, s. 73-74; Rippin, “‘Qur'anic Studies’, part IV: Some methodological notes”, s. 41-42.

⁵⁰⁸ Zeyd b. Amr, Varak b. Nevfel, Ubeydullah b. Cahş, Osman b. El-Hüveyris. Ayrıntı için Bkz. Rippin, “Rhmnn and the Hanifs”, s. 162.

⁵⁰⁹ A.e., s. 162-63.

⁵¹⁰ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 44.

⁵¹¹ A.e., s. 45-49; Rippin, “Rhmnn and the Hanifs”, s. 153-54.

⁵¹² Rippin, “Muhammad in the Qur'ân: Reading Scripture in the 21st Century”, s. 308.

⁵¹³ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 49.

⁵¹⁴ Kur'an iii. 144, xxxiii. 40, xxxviii. 2, xxxviii. 29.

⁵¹⁵ Kur'an lxi. 6.

⁵¹⁶ Rippin, “Muhammad in the Qur'ân: Reading Scripture in the 21st Century”, s. 230.

⁵¹⁷ A.e., s. 299.

kıssaları göz önünde bulundurulduğunda sadece bir peygamber çevresinde gelişen tarihi bir gerçeklikten bahsetmek mümkün değildir.⁵¹⁸

c. Hadis

Rippin, Buhari'nin Sahih'inde bazı alt başlıklarda hiç hadis zikretmemesini daha önce düzenlenmiş bir eser üzerinde çalışıyor olması şeklinde değerlendirmektedir.⁵¹⁹ Hadislerdeki isnad tenkit sistemi hakkında şöyle demiştir: "... belki de bu metotlar gerçekten sadece beceriksiz [ce yazılmış] uydurma hadisleri daha az beceriksiz [ce yazılmış] olanlardan ayırabiliyordur."⁵²⁰ Bu ifade, onun isnadların hiçbirini kabul etmediğini ve bu konuda oldukça sert ve alaycı bir yaklaşımı olduğunu gösterir.

Rippin'e göre İslam'ın şartları yaklaşık olarak hicri ikinci asırda ortaya çıkmıştır.⁵²¹ Kur'an'da namaz ve şartlarıyla ilgili ayetlerin hiçbirisi sistematik ve detaylı bir biçimde bu ibadetin nasıl yapılacağından bahsedilmediğini söyleyen Rippin, hadislerin ortaya çıkmasıyla bu ibadetin daha belirgin hale geldiğini, yine de tam bir birliğin sağlanamadığını söylemektedir.⁵²² İbadetin günde beş kere yapılıyor olmasını da Yahudilerin günde 3, Suriyeli Hristiyanların günde 7 kere ibadet ettiği göz önünde bulundurarak Müslümanların onlardan ayrılmak için ortada bir sayıyı seçtiğini iddia etmektedir.⁵²³ Rippin'in bu ifadeleri İslam kaynaklarını oldukça değersiz gördüğünü, kendi varsayımlarını yazılı kaynaklara tercih ettiğini göstermektedir.

d. İslam Tarihi

Rippin'e göre 4. veya 5. asırlarda Araplar, daha tek Tanrıca bir inanca yönelmişler, Allah için "Rahman", "Göklerin ve Yerin Rabbi" tarzı ifadeler kullanılmaya başlamışlardır. Ona göre çok az kaynak çoktanrıca bir anlayışın devam

⁵¹⁸ A.e., s. 303.

⁵¹⁹ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 51.

⁵²⁰ A.e., s. 52.

⁵²¹ A.e., s. 103.

⁵²² A.e., s. 107.

⁵²³ A.e., s. 108.

ettiğinden bahseder. Bu tek tanrı inancın Yahudi etkisiyle oluştuğu söyleyen Rippin, Hanif etkisini kabul etmemekte, böyle olması durumunda İslam’da vahyin değil, Hanifliğe daha uygun bir vurgunun olması gerektiğini söyleyerek bunu reddetmektedir. Rippin, bu monoteist anlayışta Hristiyan etkilerinin de olduğunu söylemektedir.⁵²⁴

Rippin’e göre İslam, aynı anda birçok merhaleyi geçirecek şekilde dinamik bir gelişim süreci sonucu oluşmuş, Yahudi ve Hristiyanların metinlerinin ve bazı öğretilerinin reddedilmesi İslam’ın kendi kimliğini oluşturmaya yardım etmiştir. Yazar, bu reddedilen öğretilerin aynı zamanda Müslümanlar arasında tartışmalara sebep olan konular olduğunu söylemekte, İslam oluşmaya başladığında bir halifenin altında birlik olmuş bir toplumun var olduğunu iddia etmektedir.⁵²⁵ Kur’an’ın İslam kimliğini tanımlayan ana nokta olduğunu düşünen Rippin, Müslüman halkın ortaya çıkışının Kur’an’ın otorite bir eser olarak ortaya çıkışıyla yakından ilişkili olduğunu düşünmektedir.⁵²⁶

3. Kur’an’ın Mahiyeti

a. Kur’an’ın Kaynağı

Rippin’e göre Kur’an’ın kaynağının Yahudilik olduğu fikri, Hristiyanlar ve Sâmirîler olduğu fikrinden daha muhtemeldir.⁵²⁷ Nitekim o, Kuran kıssalarındaki ayrıntıların İncil’deki kıssaların tekrarı olduğunu ve Kur’an’daki bu kıssaların 7. asırda İncil’in Yakın Doğu’daki meşhur formunu gösterdiğini iddia etmektedir.⁵²⁸ Mesela, Rippin, Saffat suresi 103. ayette **فَلَمَّا أَتَمَّ أَنْتَلُهُ لِلْجَبِينِ** ibaresinde “esleme” ifadesinin

⁵²⁴ Yazar’a göre yapılan araştırmalar, İslam öncesi dönemde Güney Arabistan bölgesiyle Mezopotamya ve Doğu Akdeniz kısımlarının ticaret halinde olmadığını gösterir. Üstelik, o dönemlerde Mekke’de putlara tapıldığına dair kesin bir delil bulunmamaktadır. Ancak Mekke’nin bir ibadet yeri olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ne tür ibadetlerin yapıldığı ise sonraki tarihçilerin verileri değiştirmesi sebebiyle karışmış durumdadır. Rippin, İslam öncesi Arapların durumunu belirten tarihin İslam alimlerinince sonradan oluşturulduğunu, sebep-i nüzullerin tarihte olanı söylemekten ziyade bir zıtlık oluşturarak İslam’ı tarihe yerleştirmek için oluşturulduklarını iddia etmektedir. Ayrıntı için Bkz. **A.e.**, s. 6-11.

⁵²⁵ Rippin, **Muslims**, 1990, s. 130.

⁵²⁶ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 37.

⁵²⁷ Rippin, “The Quran: Style and Contents”, s. XIII.

⁵²⁸ Andrew Rippin, “Koran”, **Encyclopedia of Arabic Literature**, thk. Julie Scott Meisami, Paul Starkey, London, New York, 1998, s. 455.

kullanılmasını Hz. İbrahim kıssasının Müslüman bakış açısıyla yazılmış olmasından kaynaklı olduğunu söylemektedir.⁵²⁹

Kur'an'ın kaynağını sadece İncil olmadığına inanan Rippin, Kur'an'daki Yusuf kıssasına bakıldığında Kitab-ı Mukaddestekinden daha ayrıntılı detaylar olduğunu, bu detayların Kur'an'ın Kitab-ı Mukaddesteki bilgilerin basit bir tekrarı olmadığını, 7. asır Yakın Doğu Bölgesindeki peygamber hikayelerinin meşhur bir formunun yansıması olduğunu gösterdiğini söylemektedir. Kıssaların Yahudilik ve Hristiyanlık gibi o alandaki inançların yansıması olduğuna inanan Rippin,⁵³⁰ Kur'an'daki ahkam ayetlerin Hristiyanlık karşıtı Yahudilerin hukukundan yana olduğunu belirtmektedir.⁵³¹

b. Mevcut Kur'an Öncesi Süreç

Rippin, Kur'an'ın ne zaman kabul edilmiş, sabit ve otorite bir kaynak olduğunun bilinmesi durumunda ancak asıl sonuçlara ulaşılabileceğini, aslında bunun şimdiki Kuran öncesinde bir ön-Kur'an'ın olmadığı anlamına gelmediğini iddia etmektedir. Ona göre muhakkak bu sürecin gerçekleşmesi için metnin bir ön tarihi olmak zorundadır. Söz konusu Kur'an'ın ön tarih araştırmalarının kişiyi Muhammed isimli kişi aracılığıyla erken dönem Ehli Kitap ve Arap gelenek akımlarına yönlendirdiğini söyleyen Rippin, bu noktada Kur'an tefsirlerinin eksikliğinden dem vurarak onların metnin ortaya çıkışının karışık süreçlerinden sadece birini merkeze alarak açıkladıklarından bahsetmektedir. Bahsedilen tek karışık süreç de Kur'an metninin oluşumu, kesinleşmesi ve okuyuş farklılıklarının teke indirgenmesi, saptanması ve vurgulanmasıdır. Rippin'e göre bu tür tarihsel gözlemler Kur'an'ın tam olarak ortaya çıkışının gözlenebilmesi için tüm diğer kanıtların bağlamlarıyla uyum sağlamalıdır. Ancak, Wansbrough'dan sonraki araştırmacıların konuyu başka açılardan da araştırabilmek için her tür kanıtı ortaya çıkarmaya çalışmalarına rağmen araştırmalar sadece geleneksel cem' rivayetlerinden, metnin dil ve yapısından

⁵²⁹ Rippin, **Muslims**, 1990, s. 19.

⁵³⁰ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 26.

⁵³¹ **A.e.**, s. 30.

bahsetmekte, Kur'an'ın yazma halinde bulunan yazılı kısımlarının varlığı bile metin tarihinde tamamen ne olduğu konusunda yeterince aydınlatıcı olamamaktadır.⁵³²

Rippin Şiilerin elinde, Kur'an'ın farklı bir varyantının olduğunu söyleyerek bunun Şiilerin iddia edildiğinden daha önce ortaya çıktıklarını gösterdiğini, bu şekilde farklı bir varyantın ortaya çıkmış olmasının da onlar öncesinde yine sabit bir metin olduğunu gösterdiğini belirtir.⁵³³ Rippin'in bahsettiği bu Mushaf'ın Hindistan'ın Bankiporf Şehrindeki Genel Şark Kütüphanesinde olduğu, C. Tisdall tarafından 1913'te İngilizceye çevrildiği bilinmektedir.⁵³⁴ Yapılan araştırmalar birçok Şii alimin Hz. Peygamber'in sağlığında Kur'an'ın cem' edildiğine inandığını,⁵³⁵ sadece Ahbariler isimli azınlık bir kısmın Kur'an'ın tahrif olduğuna inandığını ve Hz. Osman Mushaf'ına alınmayan bazı surelerin olduğunu iddia ettiklerini göstermektedir.⁵³⁶ Nöldeke de Şia Mushaf'ının tek farkının surelere bölme ve sureleri numaralandırma şekli olduğunu söylemekte, bunun dışında aralarında hiçbir fark olmadığını, sadece Ahbarilerin Hz. Osman'ın bazı kelimeleri Mushaf'tan çıkardığını iddia ettiklerini, bu kelimelerin kendi meşru imamlarının tasdikinden geçmediği için de Mushaflara alınmadığını belirtmektedir. Nitekim zaten Kur'an'da çıkarıldığı iddia edilen "İki nur suresi"nin Şia'nın elindeki Mushaf'ta buna dair herhangi bir iz olmaması, kelâmî eserlerde de böyle bir konunun gündeme gelmemiş olması dolayısıyla çürütülmüştür.⁵³⁷

4. Kur'an'ın Metinleşmesi

a. Rippin'in Cem' Rivayetlerine Yaklaşımı

Rippin, yapılan ilmi incelemelere bakıldığında Kur'an'ın cem'ine dair rivayetlerde bir birliğin olmadığını görüldüğünü, özellikle metnin sınırlarının

⁵³² John E. Wansbrough, **Quranic studies: sources and methods of scriptural interpretation**, Amherst, N.Y, Prometheus Books, 2004, s. XVII.

⁵³³ ; Rippin'e göre otorite kavgaları da Sünni ve Şii mezheplerinin oluşmasına sebep olmuştur. Ayrıntı için Bkz. Rippin, **Muslims**, 1990, s. 130.

⁵³⁴ Şaban Karataş, **Şia'da ve sünni kaynaklarda Kur'ân tarihi**, İstanbul, Ekin Yayınları, C.262, 1996, s. 123-24.

⁵³⁵ **A.e.**, s. 55.

⁵³⁶ **A.e.**, s. 123.

⁵³⁷ M. Abdullah Draz, **Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru**, çev. Salih Akdemir, Mim, 1983, s. 36. dp. 35.

belirlenmesi sürecinin ne kadarlık bir sürede gerçekleştiği sorusunun tartışma konusu olduğunu belirtmektedir. Yazara göre aslında bu problem, olaylar zincirinde bulunan bu unsurların her birinin sanki art arda olması gerektiği düşünüldüğü için gerçekleşmektedir. Mesela, Arap dilinde sabit ve kesin bir metnin ortaya çıkması söz konusu rivayetlerde geçtiğinden daha uzun bir zaman dilimini gerektirir ki aslında, Arap halkın kendisi de Kur'an'ın cem'i için kendi rivayetlerini tamamen hesaba katmaz. Yazara göre bu rivayetlerde Arapça yazının tespit edilmesi, yazmaların yazılı şekillerinin kurulması, kıraatlerin tedvin edilmesi gibi unsurlar ilk cem'in önemli bir zaman diliminde gerçekleşmesi için yeterli bulunmuştur. Bu unsurların her biri metnin otorite bir kaynak olmasını, sabit olmasını ve geniş bir alana yayılmasını sağladığı için oldukça önemlidir. Bunun için metnin toplumsal bir süreç içinde oluşması uzun bir süreç gerektirir. Bu sebeple Kur'an kavramına tam anlamını veriyorsak mesela Kur'an'ın halife Osman zamanında var olması aslında tarih hatası olmuş olur.⁵³⁸

Rippin'e göre İslâmî anlayışta genelde Hz. Muhammed, metnin ilk olarak toplanması rolünden dışlanmış, bu görev genelde Sahabilerden Zeyd b. Sâbite dayandırılmıştır. Sonra üçüncü halife Osman tarafından metnin asıl cem'i gerçekleşmiş ve ana merkezlere gönderilmiştir. Böylece Hz. Muhammed'in vefatından sonra 30 yıllık bir sürede Kur'an sabit olarak var olmuştur.⁵³⁹ Rippin rivayetlerdeki ihtilafa dikkat çekmek için Hz. Muhammed'in, Hz. Ali ile metnin tamamının üzerinden geçtiğine dair rivayetler olmasına rağmen metnin cemi rolünden çıkarıldığını belirtmektedir.⁵⁴⁰ İslâmî rivayetler göz önünde bulundurulduğunda bu hususta yeteri kadar bilgi olmadığı görülmektedir.⁵⁴¹

b. Kur'an'ın Cem'i

Rippin, Kur'an'ın cem'iyle alakalı rivayetlerin çelişkili olduğunu, bu farklılıkların bazı araştırmacıların rivayetleri tamamen reddedip Hz. Muhammed döneminde yapıldığına ya da ilk iki asırda şekillendiğine inanmasına sebep olduğunu söylemektedir.⁵⁴² Rippin'e göre Kur'an'ın yazma nüshalarının üzerine yapılan

⁵³⁸ Wansbrough, **Quranic studies**, s. XV.

⁵³⁹ Rippin, "Koran", s. 454.

⁵⁴⁰ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 34.

⁵⁴¹ Altıkulaç, "Hz. Ali ve İlk Mushaf Nüshaları", ss. 6-7.

⁵⁴² Rippin, **The Islamic world**, s. 146-47.

araştırmalar sonucunda Kur'an'ın tarihlendirilmesinde açık bir sonuca ulaşamaması ve bu nüshaların parça parça olması sebebiyle günümüzdeki Kur'an ile aynı olduğu sonucuna ulaşamama bu hususta bir sonuca ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Ancak bu araştırmalarla Kur'an'ın yazımı ve düzenlenmesi hakkında bazı ipuçları bulunabilir.⁵⁴³

Rippin, İslam'ın ortaya çıkmasıyla Kur'an'ın resmi kitap olmasının aynı vakitlerde olduğu görüşündedir. Ona göre erken dönem yazılmış tefsir çalışmalarına, erken dönemli fıkıh kitaplarına ve dinler arası tartışmaları barındıran bazı erken dönemli çalışmalara bakıldığında Kur'an'ın günümüzdeki şekliyle kutsal bir eser kabul edilmesi iki üç asırlık ateşli tartışmalar sonucunda olmuştur ki bu bahsedilen metinlerde yansımaları mevcuttur.⁵⁴⁴ Rippin iddiasını desteklemek için yapılan araştırmaların Hz. Muhammed'in vefatından sonra yaklaşık 150- 200 asır geçene kadar Kur'an'ın benzersizliği hakkında Müslümanlar tarafından cevaplar verilmeye çalışılmadığını gösterdiğini, bunun da Kur'an'ın otorite bir eser olabilmek için o sıralarda hala destek aradığına işaret ettiğini söylemektedir. Rippin'e göre bu destek arama en az bir asır daha sürmüş ancak bu aşamadan sonra Kur'an'ın benzersizliği için cevaplar aranmıştır.⁵⁴⁵

Hz. Muhammed'in halkına bir metin bırakması ve sonrasında onun tefsirine geçilmesi fikrinin ne Wansbrough'nun bulduğu kanıtlarla ne dinle ya da başka ideolojilerle yönlendirilen karışık sosyal sistemlerin ortaya çıkışıyla uyuşmadığını belirten Rippin,⁵⁴⁶ Kur'an'ın "Secterian Milieu'da ortaya çıktığını,⁵⁴⁷ onu cemenlerin içeriğine çok dikkat etmeden bunu hızlıca yaptıklarını iddia etmektedir.⁵⁴⁸

Yazar, bu söylemlerine rağmen aslında Kur'an'ın sonradan oluşturulduğunu savunmadığını belirtmiştir. O, Kur'an'ın Muhammed'in vefatından otuz ya da elli yıllık bir zamanda yazıldığını ve Osman zamanında bir Kur'an'ın olduğunu savunanların aslında metne mutlak bir otorite ve sorgulanamaz bir sağlamlık atfetmeyi

⁵⁴³ A.e., s. 147.

⁵⁴⁴ Rippin, **Muslims**, 1990, s. 24-25. Benzer bir yorum için Bkz. Rippin, **The Qur'an and Its Interpretative Tradition**, s. XVI-XVII.

⁵⁴⁵ Rippin, **Muslims**, 1990, s. 26.

⁵⁴⁶ Rippin, "Qur'anic Studies", part IV: Some methodological notes", s. 44.

⁵⁴⁷ Rippin, "God", s. 232.

⁵⁴⁸ Rippin, **Muslims**, 1990, s. 23.

umduklarını, diğer kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda bu otoriteyi ve sağlamlığı çok gerçekçi bulmadığını söylemektedir. Ona göre Müslümanların ve Kur'an'ın ortaya çıkış zamanıyla eldeki veriler birbiriyle uyuşmamaktadır.⁵⁴⁹

Rippin, kendi çağdaşları tarafından Kur'an'a neyin dahil olduğuna ne yapıp ne yapılmayacağına karar verme işinden kimin sorumlu olduğunu söylememesi, devamında böyle bir süreçten basitçe halkı ya da alimleri sorumlu tutmanın çok belirsiz olması, karar verenlerin ve amaçlarının ne olduğu konusunda hangi bireyler ya da en azından hangi gruplar olduğu hakkında bir fikrinin olması gerektiğini noktasında eleştirilmektedir.⁵⁵⁰ Üstelik son 30 yıldaki araştırmaların Rippin'in ve içinde bulunduğu ekolün Kur'an metninin erken dönemde toplandığını desteklediği belirtilmekte, revizyonistlerin bu noktadaki iddiası çürütülmektedir.⁵⁵¹

Kur'an'ın cem'i konusunda Rippin'in iddiası İslam dünyasında daha sert tepkilerle karşılanmakta, bu iddianın Kur'an'a saldırmak için ortaya atıldığı, onu bir kültürel bağlama indirgeyerek ve belli bir dönemin bir yan ürünü göstererek bütün zamanlarda bütün milletler için anlam ifade eden bir Kitap olmaktan ziyade modası geçmiş bir şey olarak göstermeye çalıştıkları söylenmekte,⁵⁵² ayrıca Kur'an'ın özellikle eş zamanlı kültürlerin bir yığıntısı olması durumunda bir ayetin yerine sonradan geçen bir ayetin olamayacağı, yeniden düzenlenmiş olması durumunda da buna nesih denilemeyeceği söylenmektedir.⁵⁵³

5. Kur'an'ın İstinsahı

Yukarıda da belirtildiği üzere Rippin, Kur'an'ın çoğaltılması rivayetlerini kabul etmeyerek bunun anakronik bir durum olduğunu belirtmektedir.⁵⁵⁴

⁵⁴⁹ Wansbrough, **Quranic studies**, s. XVI.

⁵⁵⁰ Fred McGraw Donner, **Narratives of Islamic Origins: The Beginnings of Islamic Historical Writing**, Third Printing edition Princeton, N.J: Darwin Press, Incorporated, 1998, s. 37-38.

⁵⁵¹ Carl W. Ernst, **How to Read the Qur'an: A New Guide, With Select Translations**, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2011, s. 32.

⁵⁵² Azami, **Vahyedilişinden derlenişine Kur'an tarihi**, s. 38.

⁵⁵³ Fazlur Rahman, **Major Themes of the Quran**, USA: Bibliotheca Islamica, 1994, s. XIII-XIV.

⁵⁵⁴ Wansbrough, **Quranic studies**, s. XV.

Ona göre mevcut Kur'an yazmaları kanıtları o döneme kadar ulaşmamaları sebebiyle cem' ve istinsah rivayetleriyle uyuşmamaktadır. Hz. Osman döneminde kıraat farklılıklarının ihtilaflara sebep olması sebebiyle tek bir metnin yazıldıktan sonra çoğaltılıp dağıtılması açık bir tarih hatası olduğunu düşünen Rippin, erken dönem yazmalarındaki Arap yazı şekli, bir metnin okunup birleştirilmesi amacına hizmet etmek için fazla belirsiz olduğunu söylemektedir.⁵⁵⁵

6. Kur'an'ın Muhafazası

a. Kur'an'da Lahn İddiası

Rippin, Müslümanların Kur'an'ın indiği andakiyle günümüzde geldiği ve bir noktasının dahi değişmediği şeklindeki genel anlayışı yanlış bulmaktadır.⁵⁵⁶ Kur'an'daki yabancı kelimeler için de bazılarının dil etkileşimi sonucu Arap dilinde de bulunduğu bazılarının da yanlış yazıldığı kanısındadır.⁵⁵⁷

Rippin, bulunan erken dönem yazmaları sayesinde Kur'an'ın oluşumu hakkında bazı sonuçlara ulaşılabilceğini belirtmektedir. Ona göre bu yazmalar zamanın ilkel yazısıyla yazıldığı için muhtemelen asıl yazmanın yanlış anlaşılmasının bir sonucu olarak yanlış telaffuz edilmişlerdir. Bu katı bir sözlü gelenek olmadığının belirtisidir. Rippin, Kur'an'da "İbrahim" "Şeytan" gibi bazı kelimelerden yola çıkarak bazı kelimelerin aslında yanlış anlaşıldığını iddia etmiştir. Buna göre aslında Kur'an'da yazılan "İbrahim" kelimesinin aslı İbranicedeki "Abraham", "Şeytan" kelimesinin aslı ise İbranicedeki "Satan"dır. Bu değişim aslında erken dönem yazmalarında ortadaki 'â' harfinin yazılışının sonrakiler tarafından yanlış anlaşılmasından kaynaklıdır. Erken dönem yazmalarında bu ses bazen yâ ile gösterilmiştir. Zamanla bu yazma geleneği unutulmuş, gelişmiş yazılarda sadece kelimelerin sonundaki elif-i maksura (l) kalmıştır.⁵⁵⁸ Daha önce de bahsedildiği üzere

⁵⁵⁵ A.y.

⁵⁵⁶ Rippin, *The Qur'an and Its Interpretative Tradition*, s. XIV-XV.

⁵⁵⁷ Andrew Rippin, "Ibn Abbas Al-Lughat Fi'l-Qur'an", *The Qur'an and Its Interpretative Tradition*, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. 21.

⁵⁵⁸ Rippin, *The Qur'an and Its Interpretative Tradition*, s. XV. Benzer bir yorum için Bkz. Rippin, *Muslims*, 2005, s. 36.

her dilde birtakım ortografik farklılıkların olması oldukça normaldir. Rippin'in bunu göz ardı ettiği görülmektedir.

Rippin'e göre Enbiya suresi 112.ayette **قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى** ibaresindeki "قال" San'a'da bulunan nüshada "قل" şeklindedir. Bu da metnin aslının "قل" olduğunu ve bağlam açısından düşünüldüğünde de öyle olması gerektiğini gösterir. Metnin tekrar düzenlenmesi açısından sadece bu ayette ve yine aynı surenin 4.ayetinde bu hatanın yapılması tekrar düzenlendiği dönemde paralel bir sözlü geleneğin olmadığını gösterir. Eğer olsaydı iki ayet de "قل" şeklinde başlardı.⁵⁵⁹

Rippin'in verdiği bir diğer örnek Bakara Suresi 155-156. ayetleridir. Ona göre ayet çoğul başlamakta, "وبشر" kısmında tekil olmaktadır. Bu durum karışıklığa sebep olmaktadır.⁵⁶⁰ Oysaki müjdeleyen kişinin Hz. Peygamber olduğu, diğer kısımların çoğul olmasının sebebinin Peygamber dahil imtihan halindeki Müslümanlar olduğu düşünüldüğünde ayetin karışık olmadığı anlaşılmaktadır.⁵⁶¹ Ancak Rippin, bu yorumu kabul etmemektedir.⁵⁶² Rippin Kur'an'da olduğunu iddia ettiği bu tarz ayetleri⁵⁶³ Kur'an'ın aceleyle bir araya getirilip düzenlenmiş olmasına delil sayar.⁵⁶⁴ Bu tarz bir yorum zorlama görünmektedir. Nitekim görüşlerinden anlaşıldığı üzere yazar iddialarına uyum sağlaması için materyalleri objektif olmaktan uzaklaşarak kullanmakta, İslâmî literatürde delil olarak kullanılan söylemleri göz önünde bulundurmamaktadır.

b. Farklı Kiraatler

Kiraatlerin **masoterik** dönemde oluştuğuna inanan Rippin,⁵⁶⁵ bu farklı okuyuşların Kur'an'ın zor ayetlerini tefsir ederken müfessirlerin farklı girişimlerinden

⁵⁵⁹ A.e., 36-37.

⁵⁶⁰ Rippin, "Muhammad in the Qur'an: Reading Scripture in the 21st Century", s. 305.

⁵⁶¹ Hayreddin Karaman vd., **Kur'an yolu: Türkçe meâl ve tefsir**, 5. baskı Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014, s. 241-42.

⁵⁶² Rippin, "Muhammad in the Qur'an: Reading Scripture in the 21st Century", s. 305.

⁵⁶³ Ayrıntı için Bkz. a.e., ss. 303-7.

⁵⁶⁴ A.e., s. 307.

⁵⁶⁵ Rippin, "Tafsir Ibn Abbas and Criteria for Dating Early Tafsir Texts", s. 69; Rippin, "The Function of Asbāb Al-Nuzūl in Qur'ānic Exegesis", s. 3.

dolayı oluşmuş olduğunu düşünmektedir.⁵⁶⁶ Ona göre farklı kıraatlerle alakalı rivayetler taraflıdır, hangisinin asıl olduğunu belirlemek imkânsızdır.⁵⁶⁷ Farklı kıraatlerin isnat edildiği erken dönem alimlerin muhtemelen sonraki dönem insanları tarafından itibarlı atalardan olmaları sebebiyle uydurulduğunu iddia eden yazara göre,⁵⁶⁸ kıraat farklılıkları günümüzdeki Kur'an metninin ilkel yazılı bir metnin yansıması olduğuna delildir.⁵⁶⁹

Rippin'e göre gramer ve sözlüksel olarak kararsızlık olan yerler kıraat farklılıkları kavramıyla çözümlenmiştir.⁵⁷⁰ Anlamsal olarak çok bir değişiklik olmayan yerlerde olmasının sebebi ise kabilelerin dilbilimsel farklılıkları olabilir. Bu şeklide Kur'an'ın Arap bağlamı sağlamlaştırılmıştır.⁵⁷¹

Rippin, Enfal Suresi 40. ayetteki "cemel" kelimesinin okunuşu ve anlamı konusunda İbn Abbas, Ferra, Zemaşeri gibi bazı müfessirlerin görüşlerine yer verdikten sonra bu kelimenin kıraatiyle ilgili tefsirlerin Ferra ile Taberi arasındaki dönemde arttığını belirtir. Ona göre dördüncü asrın başlarında dinin resmileşmesiyle bu okuyuşlar resmiyet kazanmamış, şâzz kabul edilmişlerdir. Aslında bu kıraatlere farklı ravi isimlerinin verilmesi (Cümül: İbn Abbas, Ceml: Ebu Semmal gibi) farklı harekelemelere tarihsel bir temel kazandırmak içindir. Rippin, Enfal suresinin 40. ayetinde olduğu gibi kıraat farklılıklarının müfessirlerin polemikçi bir ortamda bulunduğu, Kur'an metnine karşı tavırların olduğu dönemlerde oluşturulduğunu savunmaktadır.⁵⁷² Müslüman akademisyenler, Rippin'in "جَمَل" kelimesi ile ilgili yorumların Taberi'de aşırı şekilde çoğaldığı şeklindeki iddiasını sübjektif bulmakta,

⁵⁶⁶ Rippin, günümüzdeki akademisyenlerin farklı okuyuşlar vasıtasıyla eleştirel bir Kur'an metni oluşturulmasına ilgi duymamalarını eleştirmektedir. Çünkü ona göre bu konuda çalışma yapılmaması kıraatler ve yazmalar hakkındaki malzemelerin boşa gitmesi demektir. Ayrıntı için Bkz. Rippin, "The Present Status of Tafsir Studies", s. 225.

⁵⁶⁷ Rippin, *The Qur'an and Its Interpretative Tradition*, s. XIV.

⁵⁶⁸ Andrew Rippin, "Qur'an 21:95: A Ban Is upon Any Town", *The Qur'an and Its Interpretative Tradition*, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. 50.

⁵⁶⁹ Rippin, *Muslims*, 2005, s. 36.

⁵⁷⁰ Rippin, "The Construction of the Arabian Historical Context", s. 182.

⁵⁷¹ A.e., s. 183.

⁵⁷² Andrew Rippin, "Qur'an 7.40: Until the Camel Passes Through the Eye of the Needle", *The Qur'an and Its Interpretative Tradition*, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. 107-13. Konuyla alakalı daha detaylı bilgi için Bkz. Kara, "Kur'an'da 'Cemel' Kelimesinin Okunuş ve Anlamı Üzerine", ss. 85-103.

klasik tefsir kaynaklarında “deve” ve “halat” şeklindeki iki anlam üzerinde de durulduğunu söylemektedirler.⁵⁷³

Yazara göre bazen lehçe çeşitliliği (dialect variation) adı altında metinde düzeltmeler de yapılmıştır. Mesela Nisa suresi 176. ayette “يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ” ayetinde aslında “an la tadillu” manasının verilmesi bunun delilidir.⁵⁷⁴

Rippin, Mukatıl’ın tefsiri gibi erken dönem tefsir metinlerinde, sahih kıraatlerden bahsedilmemesini Kur’an’ın muhtemelen günümüze ulaşan en son halini alana kadar bir redaksiyon aşamasından geçtiği şeklinde yorumlamaktadır.⁵⁷⁵ İbn Abbas’ın tefsirinde bahsedilmesini ise eserde kıraatlerin metinde tam olarak olup olmadığının belli olmaması yönüyle belli bir sistemi olmadığını düşünerek eleştirmektedir. Buna örnek olarak Fatiha suresindeki malik-melik okunuşunun birçok tefsirde geçmesine rağmen İbn Abbas’ın eserinde geçmemesini verir.⁵⁷⁶ Rippin, kıraatlerin asırlarca süren zihni tartışmaların son öz hali olduğunu, erken dönem tefsirlerine de sonradan konulmuş unsurlar olduğunu düşünmekte, bu sebeple İbn Abbas’ın tefsirine kıraatlerin sonradan eklendiğini iddia etmektedir.⁵⁷⁷

c. Yazma Nüshalar

Rippin’e göre Kur’an’ın ilk nüshalarının ortaya çıkmasıyla onun cemine dair sırlar çözülememiş, sadece çok geçici sonuçlar ortaya konmuştur. Yazar, erken dönem yazmaların varlığının sadece Kuran’ın tamamı veya bazı kısımlarının 8. asırda yazılmış olarak var olduğunu gösterdiğini savunmaktadır. Bazı yazmalarda sure sıralamalarının birbirinden farklı olmasını da metnin otorite olma yolunda değişiklikler göstermesi şeklinde yorumlamaktadır.⁵⁷⁸ Bu yazmalardaki küçük okuma farklılıklarının metne sonradan dahil olmuş yorumlara kanıt olabileceğini iddia eden Rippin, mevcut Mushaf’ın Müslüman gelenekte söylendiği gibi sözlü olarak alınıp metne aktarılması değil de ilkel yazılmış bir metinden yansımış bir ürün olabileceğine

⁵⁷³ Kara, “Kur’an’da ‘Cemel’ Kelimesinin Okunuş ve Anlamı Üzerine”, s. 95.

⁵⁷⁴ Rippin, “İbn Abbas Al-Lughat Fi’l-Qur’ân”, s. 23.

⁵⁷⁵ A.e., s. 66-67.

⁵⁷⁶ A.e., s. 67.

⁵⁷⁷ A.e., s. 67-68.

⁵⁷⁸ Benzer bir ifade için Bkz. Rippin, **Muslims**, 2005, s. 36.

inanmaktadır. Rippin, Müslümanların sözlü geleneğe paralel metin cem'i hikayesi oluşturmasını “çözömsüz bir yol” olarak değerdendirilmektedir. Çünkü ona göre genelde, Hz. Muhammed'in kuzeni Hz. Ali'yle beraber tüm metnin üzerinden geçtiğı şeklinde rivayetlerin de olmasına rağmen Hz. Muhammed'in kendisi metnin cemedilmesi rolünden çıkartılmıştır.⁵⁷⁹ Ona göre erken dönem yazmalara dair bazı kanıtlar, Kur'an'ın yazılmasında bir aşamanın var olduğunu, Kur'an'ın öz bir metne dayandığını gösterir.⁵⁸⁰

Rippin, Yemende bulunan yazmaların Kur'an metninin veya önemli bir kısmının 8. asır itibariyle toplanmış surette bulunduğunu kabul eder.⁵⁸¹ Yine de bunun metnin o dönemde halk içindeki konumunu göstermediğini söyleyerek⁵⁸² bunu yeter delil saymaz.⁵⁸³ Lester, Kur'an'ın muhtelif kıraatlerinin ve ayet düzeninin oldukça önemli olduğunu herkesçe bilindiğini belirten Rippin'in San'a yazmalarını erken dönem Kur'an metin tarihinin zannedildiğinden daha fazla soruya açık olduğu şeklinde yorumladığını söylemektedir. Rippin'e göre bu Kur'an'ın iddia edildiğinden daha az otoriteye sahip olduğunu gösterir.⁵⁸⁴ Azami, bulunan yazmalara Rippin tarafından yapılan bu yorumu “şaşırtıcı” bulur. Çünkü yapılan araştırmalar, hem kıraatlerin Hz. Peygamber zamanından beri tanınmış ve yorumlanmış olduğunu, yani yeni keşfedilmediklerini göstermekte hem de Puin bile modern revizyonizmle aynı çizgide olan görüşlere sahip olmasına rağmen elindeki yazmalardaki ayetlerde açık farklılıklar bulunduğunu iddia etmemektedir.⁵⁸⁵ Hatta, bir mektubunda San'a

⁵⁷⁹ Rippin, **The Qur'an and Its Interpretative Tradition**, s. X-XI.

⁵⁸⁰ **A.e.**, s. XI-XII.

⁵⁸¹ Rippin, **Muslims**, 2005, s. 35.

⁵⁸² **A.e.**, s. 35-36.

⁵⁸³ Toby Lester, “What Is the Koran?”, **The Atlantic**, 01.01.1999, (Çevrimiçi), <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1999/01/what-is-the-koran/304024/>, 13 Mayıs 2020.

⁵⁸⁴ **A.y.**

⁵⁸⁵ Azami, **Vahyedilişinden derlenişine Kur'an tarihi**, s. 5. Toby Lester, **The Atlantic** dergisinde paylaştığı bir yazısında, San'a yazmaları üzerine ilk çalışan kişi olan Puin ile Yemen'de bulunan yazmaların etkisinin hala devam ettiğini belirten Rippin'in Kur'an hakkında sorduğı sorularının çoğunun diğerd araştırmacılara göre daha ılımlı olduğunu savunmaktadır. Çünkü Lester'a göre onlar, İslami bağlamın dışında, Kur'an'ın bir tarihe sahip olduğunu öne sürmenin ve mecazi olarak yorumlanabileceğini düşünmenin radikal olmadığını düşünürler. Onlara göre, İslami bağlam ve Müslüman duyarlılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Lester, makalesinde Müslümanların Kur'an'ın değışmezliğıne inanmalarına rağmen bu düşüncelerini bilimsel açıdan savunmaktan aciz olduklarını savunmaktadır. Ayrıntı için Bkz. Lester, “What Is the Koran?”

yazmaları arasında göze çarpan bir değişim olmadığını resmen itiraf etmesi de buna delildir.⁵⁸⁶

Yapılan araştırmalar Kur'an'ı Hz. Osman zamanında olmasa bile birkaç yıl sonra toplanmış olmak zorunda olduğunu, ayrıca San'a yazmalarının hicri 2. asra dayanması ve Hz. Osman'ın metniyle uyumlu olmasının⁵⁸⁷ aslında Rippin'in tezini çürüttüğünü göstermektedir. Verilen bilgilerden de anlaşıldığı üzere Rippin, bu yazmaların sadece kendi varsayımına uyan kısmını kullanarak teorisine zemin hazırlamaya çalışmaktadır. Nitekim Puin'in mektubunu göz önünde bulundurmaması bunu gösterir.

7. Batının Metinleşme İddialarına Yaklaşımı

a. John E. Wansbrough

Wansbrough'nun Kur'an'ın metinleşme süreciyle ilgili iddiasının Burton'unkinden daha radikal olduğunu savunan Rippin,⁵⁸⁸ hiçbir araştırmacının yeni analiz metotları ortaya koymada ve çok yönlü bir bakış açısı sergilemede Wansbrough kadar başarılı olamadığını söylemektedir.⁵⁸⁹ Wansbrough'nun iddialarını açıklarken eleştirilere karşı savunmacı bir yaklaşımda bulunduğu gözlenen Rippin, özellikle tefsir örneklendirmelerinde Wansbrough'nun yaptığı tespitlerin göz ardı edildiğini ve takdir edilmediğini belirtmekte,⁵⁹⁰ iddialarını açıklarken kullandığı dilin ağır olmasını da onun İngiliz ve Arap edebiyatındaki vukufiyetine bağlamaktadır.⁵⁹¹ Yazar ayrıca,

⁵⁸⁶ Azami, **Vahyedilişinden derlenişine Kur'an tarihi**, s. 41.

⁵⁸⁷ Schoeler, "The Codification Of The Qur'an", s. 792.

⁵⁸⁸ Rippin, "The Present Status of Tafsir Studies", s. 229.

⁵⁸⁹ Rippin, hocası Wansbrough'un **Quranic Studies** isimli eserinde Kur'an'ın oluşumunu tefsiri şahit tutarak açıkladığını, **Sectarian Milieu** isimli eserinde ise siret ve meğazi eserlerinden yola çıkarak ve **Quranic Studies**'i genişleterek İslam'ın oluşumundan bahsettiğini belirtmektedir. Ayrıntı için Bkz. Rippin, "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsir: the Methodologies of John Wansbrough", s. 154. Benzer bir yorum için Bkz. Wansbrough, **Quranic studies**, s. XVI.

⁵⁹⁰ Çakmak, "Kur'an'a Oryantalist Yaklaşımlar: John Wansbrough Örneği", s. 84.

⁵⁹¹ Çolak, "Batı'da İslam Tarihinin Erken Dönemine İlişkin Farklı Metodolojik Yaklaşımlar: John Wansbrough, Michael Cook-Patricia Crone ve Lawrence I. Conrad Örneği", s. 158.

hocasının Kur'an çalışmalarına modern Kitab-ı Mukaddes çalışmalarına uygulanan şüpheciliği "eşit ve sağlıklı" bir biçimde gerçekleştirdiğini ifade etmektedir.⁵⁹²

Rippin, Wansbrough'nun Kur'an'ın metinleşmesi sürecine yaklaşımını desteklediğini açık bir dille ifade etmektedir. Çünkü Rippin'e göre Wansbrough diğer akademisyenlerin aksine Sezginin 7. asra kadar olan yazılı kaynakları katalog haline getirdiği çalışmayı okumuş ve eserine yansıtmıştır. Wansbrough'nun metinleşme süreci hakkındaki görüşlerini belirttiği **Quranic Studies** kitabını önemli ve eşsiz bir çalışma olarak nitelendiren Rippin, Wansbrough'nun Arapların ve Kitab-ı Mukaddes'in geçmişine dair bazı üst-anlatı ifadelerinin alimler arasında tartışmalara yol açtığını ve bunların çoğunun faydasız olduğunu belirtir. Nitekim, ona göre bunlardan bazıları sanki Wansbrough'nun çalışmasının sadece Kur'an'ın hicri 3. asırda oluştuğunu ispat etmeye çalışıyormuş da yazar etkiyi azaltmak için manayı gizlemiş gibi davranmaktadır. Rippin bunun yanlış okuma olduğunu söylemekte, Kur'an'ın geç bir dönemde ortaya çıktığı iddiasının yapılan araştırmanın sonuçlarından sadece biri olduğunu belirtmektedir. Rippin'e göre kutsal bir kitap görünen yazılmış formunun ardında birçok farklı yöne sahiptir, hatta yazılmış şeklinin bile gelişmesi ve sabit bir hale gelmesi için zamana ihtiyacı vardır. Yazara göre Wansbrough'nun çalışmasının en önemli özelliklerinden biri bu soruya dikkat çekmesidir. Rippin'e göre eğer Kur'an'dan bahsediliyorsa üç unsur ortaya çıkar:

1. Sabit bir metin olmak zorundadır.
2. Bu sabit metin yazılmış olmalıdır.
3. Otorite bir kaynak olarak bir grup insan arasında bir takım kabul edilme ölçüleri olmalıdır.⁵⁹³

⁵⁹² Rippin, "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsir: the Methodologies of John Wansbrough", s. 158. Wansbrough, Kur'an'ın cemi ve edisyonuyla alakalı rivayetleri sorgusuz reddetmektedir. Çünkü ona göre Kur'an'ın yapısal analizi ve Müslümanların tefsir literatürüne bakıldığında bu rivayetlerle kendi görüşlerinin çeliştiği görülür. Ayrıca ilk asırda var olduğu söylenen Müslüman rivayetlerinin tarihsel olarak güvenilirmez olduğu Schacht tarafından ispatlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Motzki, "The Collection of the Qur'an. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments", s. 14-15.

⁵⁹³ Wansbrough, **Quranic studies**, s. XII-XV.

Yirminci asrın sonundan itibaren daha önce sorulmamış sorular yöneltilmeye başlandığını belirten Rippin, bu konuda örnek olarak özellikle Wansbrough'nun **Quranic Studies** isimli çalışmasını öne sürmektedir. Ona göre bu eser, Kur'an üzerindeki temel ilmi varsayımları, özellikle Müslüman geleneğin dogmalarına sorgusuz güveni sorgulamakta, Kur'an'ın cemine ve metnin değişmezliğine dair hem Hz. Muhammed öncesini hem sonrasını alan bir tarihsel gelişim önermektedir. Önceki çalışmaların Müslüman rivayetlerini eleştirmeye, onların kendi içindeki ihtilaflı rivayetlerini bulmaya ve tek bir tarihsel süreç oluşturmaya yönelik olduğunu söyleyerek onları eleştiren Rippin, Wansbrough'nun şu önemli soruları sorduğunu söylemektedir:

- Kur'an metninin yapısı, (yani; şeklinde, edebi özelliklerinde ve dilbilimsel yönlerinde) onun gerçekten kısa bir zaman diliminde oluştuğunu destekler mi?
- Bu husustaki İslâmî rivayetler, Kur'an'ın bütünlüğünü savunmak için uydurulmuş olabilir mi?⁵⁹⁴

Rippin, Wansbrough'a yöneltilen İslam'ın Yahudi-Hristiyan geleneğinin bir uzantısı olarak gördüğü şeklindeki eleştirilerini kabul etmemekte,⁵⁹⁵ onun sadece Kur'an'ın bir belge olarak Yahudi-Hristiyan mezhep kavgalarının arasında oluştuğuna inandığını söylemektedir. Rippin ayrıca, hocasının Kur'an'da bir olayı anlatan birden fazla kıssa bulunmasını da sözlü gelenekten kaynaklı olabileceği, Kur'an'ın İncil'in Arapça hali olmadığı şeklinde yorumladığını belirtmekte, o dönemde polemik bir ortamın olması sebebiyle Kur'an'ı ondan ayıran bir girişim olduğuna inandığını söylemektedir. Hocası Wansbrough'nun Kur'an'ın kesin ve sabit bir metin halini almasının toplumun elinde zamanla gerçekleştiği iddiasını destekleyen Rippin, hocasının bunu politik bir gücün merkezde olmaması dolayısıyla böyle bir gereksinimin olmamasına bağladığını söylemektedir. Wansbrough'a göre hicri 2. asrın sonunda ise bu ihtiyaç doğmuş ve muhtemelen o zamanlarda metin tam şeklini almış ve din "İslam" adını almıştır.⁵⁹⁶ Rippin, Wansbrough'nun bu yaklaşımını "İslâmî

⁵⁹⁴ Andrew Rippin, "Western scholarship and the Qur'ân", **The Cambridge Companion to the Qur'an**, Ed. by. Jane Dammen McAuliffe, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 243-44.

⁵⁹⁵ Rippin, "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsir: the Methodologies of John Wansbrough", s. 161.

⁵⁹⁶ A.y.

çalışmaların kendini yeniden canlandırmasına yeni bir yön getirmek” olarak değerlendirmektedir.⁵⁹⁷

Sonuç olarak Wansbrough ile başlayan Rippin ile devam eden bu revizyonist ekol, Fazlurrahman’ın oldukça yerinde ifadesiyle şunları amaçlamaktadır:

- i. Kur’an, yoğun bir Yahudi-Hristiyan çatışması olan bir ortamda Yahudi geleneğine göre yazılmış bir eserdir.
- ii. Kur’an birçok kültürün bir araya gelmesi sonucu oluşmuştur.
- iii. Kur’an Muhammed sonrası oluşmuş bir kitaptır.⁵⁹⁸

b. Richard Bell

Rippin, Bell’in⁵⁹⁹ Kur’an çevirisinin ve yanlış yere konulduğuna inandığı ayetleri düzeltmeye çalışarak yeni bir kronoloji oluşturmasının sert bir biçimde eleştirildiğinden bahsetmekte, kendisinin de onun sadece Müslümanların Kur’an’ın toplanması sırasında derilere, taşlara ve hurma dalı yaprağına yazılması şeklindeki rivayete dayanarak böyle bir yorum yapmasını eleştirdiğini belirtmektedir. Çünkü ona göre Bell, bunu yaparak Kur’an’ın ortaya çıkışıyla ilgili ya da en azından toplanmasıyla ilgili tarihsel rivayetleri sorgusuz kabul etmektedir.⁶⁰⁰ Nitekim bu rivayetler, onun biçimsel (form) eleştiri metodunu desteklemektedir.⁶⁰¹

Bell’in teorilerini bilimsel bulmadığını söyleyen Rippin,⁶⁰² onun bir ayetin başka bir ayetle benzediğini gördüğünde birinin yerine diğerinin geldiğini

⁵⁹⁷ A.e., s. 162.

⁵⁹⁸ Rahman, **Major Themes of the Quran**, s. XIII.

⁵⁹⁹ Bell, vahiy katiplerinin ayetleri olması gereken yere koymayıp hata yaptıklarını ve Kur’an’ın anlaşılmasında sorun yarattıklarına inanmaktadır. Bu sebeple ayetleri edebi analizle yeni bir kronolojisini çıkarmaya çalışmakta, bazı ayetlerin de sonradan eklendiğini düşünüp Kur’an’da bir yeri olmadığını iddia etmektedir. Ayrıntı için Bkz. İsmail Albayrak, “Richard Bell, Kur’an Çalışmaları ve Kur’an Vahiy Hakkındaki Görüşleri”, **SÜİFD**, C.3, No:3, 2001, s. 270. Bell, hadis ve siyer gibi Kur’an dışındaki İslam kaynaklarına güvenmemektedir. Ayrıntı için Bkz. a.e., s. 279. Bell, Kur’an’da Yahudi ve Hristiyan etkisi olduğunu düşünmektedir. Ayrıntı için Bkz. a.e., s. 270-71. Bell’e göre vahiylerle ilgili hadisler sonraki dönem alimleri tarafından uydurulmuştur. Ayrıntı için Bkz. Ali, **The Qur’an and the Orientalists**, s. 110.

⁶⁰⁰ Rippin, “Western scholarship and the Qur’ān”, s. 242.

⁶⁰¹ Andrew Rippin, “Reading the Qur’an With Richard Bell”, **The Qur’an and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001, s. 642.

⁶⁰² A.e., s. 641.

düşündüğünü söylemektedir.⁶⁰³ Ona göre Bell, kendi döneminin düşüncesinin etkisi altında,⁶⁰⁴ kendi tarihini oluşturmaya odaklanmaktadır.⁶⁰⁵ Bunu yanlış bulduğunu ifade eden Rippin, Kur'an olduğu gibi kalması ve ona o şekilde yaklaşılması gerektiğini söylemektedir. Ona göre Kur'an'a basitleştirilmesi gereken bir sorun olarak yaklaşılmamalı, bütünüyle müphem kısımlarıyla yaklaşılmalıdır.⁶⁰⁶

Rippin, özellikle Bell'in Hz. Muhammed'in eseri olduğu bu sebeple onun hayatı göz önünde bulundurularak incelenmesi gerektiği fikrini eleştirmektedir.⁶⁰⁷ Çünkü ona göre bu tür araştırmalara tüm tarih teorileri dahil edilmelidir.⁶⁰⁸

c. Angelika Neuwirth

Rippin, Kur'an'la ilgili en başarılı girişimi Angelika Neuwirth'in yaptığını düşünür. Neuwirth'in Kur'an'ın edebi yapısına bakarak Wansbrough'tan oldukça bağımsızlaşan bir girişimde bulunduğunu belirten yazar, onun Wansbrough'nun ulaştığı sonuçları reddettiğini ve Wansbrough'nun çalışmasında ortaya çıkan sorunları açıkça dile getirdiğini söylemektedir. Ona göre Neuwirth, Kur'an'ın anlaşılması için yeni modeller önermekte, Kur'an metninin yazılı olarak çıkmasından önceki edebi süreçlere odaklanarak akademik araştırmalara katkıda bulunmaktadır. Neuwirth'in bunu "Kur'an'ın yazılı bir hukuk kaynağı olması öncesi evre" olarak adlandırdığını belirten Rippin, onun metnin tabi bir biçimde bazen Bâtınî bir tefsir süreci yardımıyla bazen ibâdî tekrarlar yoluyla ortaya çıkıp geliştiğini iddia ettiğini söylemektedir.⁶⁰⁹ Rippin'e göre tefsir tarihinin gelişimini açıklama açısından hiçbir akademisyen yeni analiz metotları ve bakış açıları getirmekte yine de Wansbrough kadar başarılı olamamıştır.⁶¹⁰

⁶⁰³ A.e., s. 644.

⁶⁰⁴ A.e., s. 645.

⁶⁰⁵ A.y.

⁶⁰⁶ Daniel A. Madigan, "Reflections on Some Current Directions in Qur'anic Studies", **The Muslim World**, C.85, No:3-4, 1995, s. 345.

⁶⁰⁷ Rippin, "Reading the Qur'an With Richard Bell", s. 645.

⁶⁰⁸ A.e., s. 645-46.

⁶⁰⁹ Rippin, "Western scholarship and the Qur'ân", s. 244.

⁶¹⁰ Rippin, "The Present Status of Tafsir Studies", s. 228.

d. Diğer Eleştiriler

Rippin, Mingana'nın Kur'an dilinin Yahudilikten önemsiz denecek derecede etkilendiği, asıl etki noktasının Hristiyanlık olduğu şeklindeki iddiasına katılmamaktadır.⁶¹¹ Çünkü ona göre Mingana'nın Kur'an dilinin Süryanice'den etkilendiği şeklindeki iddiası, Süryanicenin de Yahudiliğin Aramice kısımlarından etkilenen bir dil olması sebebiyle zayıftır.⁶¹² Rippin, İslam kaynaklarında Süryanice'nin iki farklı millete işaret ettiğini söylemektedir. Bunlar Kuzey Arabistan ve Mezopotamya'dır.⁶¹³ Ona göre Kur'an'ın Süryani Hristiyanlığından etkilendiği düşüncesi Hicazda ortaya çıktığı iddiasına ters düşmekte, bu tür iddialar toplumdaki kültür değişimleri sonucu değişmekte, araştırmacılar tarafından da garip hadislere dayandırılarak desteklenmektedir. Rippin'e göre yapılan filolojik çalışmalar Kur'an metninin ortaya çıkışına dair çalışmalarla bir araya getirilip uyum sağlanmadığı sürece bir sonuca ulaşılamaz.⁶¹⁴ Yazar ayrıca, Kur'an'ın kökeninin değil Kur'an'ın kendisinin Mezopotamya Bölgesindeki Yahudi-Hristiyan midraşının bir unsuru olarak araştırılması gerektiğini söylemektedir.⁶¹⁵

Jeffery ve arkadaşlarının Kur'an'ın metin tenkidi çalışmalarını⁶¹⁶ desteklediğini belirten Rippin, ⁶¹⁷ bazı tutucu Müslümanların, Müslüman olmayan birinin Kur'an metnine yaklaşamayacağını savunduğunu, Manzoor gibi bazı akademisyenlerin de Anti-oryantalist bir dil kullanıp bu tür çalışmaların yıkıcı taraflarını gördüğünü söyleyerek İslam akademisini eleştirmektedir. Ona göre bu konuda en açık görüşlülerden biri Muhammed Arkoundur.⁶¹⁸

⁶¹¹ Andrew Rippin, "Syriac In The Qur'ân Classical Muslim Theories", **The Qur'ân in its historical context**, Ed. by. Gabriel Said Reynolds, Routledge studies in the Qur'ân London, New York: Routledge, 2008, s. 250.

⁶¹² **A.e.**, s. 254.

⁶¹³ **A.y.**

⁶¹⁴ **A.e.**, s. 259.

⁶¹⁵ **A.e.**, s. 260.

⁶¹⁶ Bergstrasser (1933), Jeffery (1959) ve sonraki dönemlerde Pretzl (1941) metin tenkitli bir Kur'an neşretmek için 1926 senesinde beraber çalışmaya başlamışlar, ilk dönem İslam alimlerinin naklettiği rivayet farklılıklarını ve Kur'an el yazmalarını toplamaya çalışmışlardır. Proje birçok sebepten ötürü sekteye uğramış ve başarılı olamamıştır. Ayrıntı için Bkz. Gözütok, "Oryantalistlerin Kur'ân Tarihine Bakışları", s. 31.

⁶¹⁷ Okumuş, "Arthur Jeffery ve Kur'ân Çalışmaları Üzerine", s. 143-44.

⁶¹⁸ Rippin, "Western scholarship and the Qur'ân", s. 245.

SONUÇ

Kur'an'ın metinleşme sürecine dair İslâmî rivayetler arasında birtakım ihtilafların olması oryantalistlerin git gide daha derin araştırmalar yapmalarına ve kuramlar üretmelerine sebep olmuştur. İlk çalışmalarda ihtilafların önyargılı yaklaşımlara ayak uydurup uydurmamasına göre bir ayıklama yapılmış, sonrasında bulunan tüm boşluklara her türlü inceleme yapılmıştır. Nitekim İngiliz akademisyenlerin en başlarda Kur'an'ın yazarının Hz. Muhammed (sav) olduğunu düşündükleri, Bell'den itibaren şüpheci bir yaklaşım sergilemeye başladıkları, ancak Kur'an'a yine de güvendikleri sonrasında bunu daha da derinleştirdikleri ve Hz. Peygamberin varlığını bile sorgulamaya başladıkları görüldü. Yine de yöntemler değişse de Kur'an'ın metinleşmesine dair genel anlamda ciddi bir önyargı ve teolojik perspektiften uzak bir yaklaşım olduğu anlaşıldı.

Tezde birleştirici olduğu düşünülen üç örnek isim üzerinde duruldu. Bu isimlerin çalışmaları detaylıca incelendi, yöntemleri tanımlandı, tümevarım yöntemiyle İngiliz oryantalistlerin Kur'an'ın metinleşme sürecine dair iddia ve görüşlerine yer verildi.

Çalışmanın ilk bölümünde W. Muir'in Kur'an'ın metinleşmesine dair iddialarından bahsedildi. Özellikle vahiyle alakalı ulaştığı sonuçlar ve birçok ayetin kendi düşüncesine uyan kısımlarını ılımlı bir şekilde açıklayıp uymayanları ise sert bir dille eleştirmesi göz önünde bulundurulduğunda eserlere geleneksel bir oryantalist gözüyle baktığı sonucuna varıldı. Yazarın çalışmalarında Hz. Peygamberi suçlayıp Sahabeyi iyi olarak göstermeye çalışma eğiliminde olduğu, Tevrat ve İncil'in tahrif olmadığını ispatlama çabası içinde olduğu, Kur'an'ı Hz. Peygamberin "ilham" sonucu yazdirdığı bir eser olarak tanımlamaya çalıştığı tespit edildi. Ayrıca eserinin sonunda İncil ve Tevrat'ı okumaya ve gerçeği bulmaya çağırması da onun misyoner ve kolonyal hedeflerinin olduğunu gösterdi. Muir'in Kur'an'ın cemi ve istinsahı hususunda İslâmî rivayetleri göz önünde bulundurduğu ve genel görüşü kabul ettiği, ancak ayetlerin tevkifi oluşuna karşı çıktığı ve kıraatlerin sonrakilerin çalışması olmasını daha muhtemel gördüğü bulgusuna ulaşıldı. Muir, eserini tarafsız bir şekilde yazdığını iddia etse de yukarıda bahsedildiği üzere ulaştığı sonuçlar ve Hz. Peygamber'e bakış açısı

aslında objektif olmadığını gösterdi. Muir'den sonra D. S. Margoliouth'un da benzer görüşleri savunduğu, R. Bell ve W. M. Watt'ın İslâmî rivayetlere şüpheyile yaklaşımlarına rağmen Kur'an'a karşı bir güven duydukları tespit edildi. Sonrasında muhtemelen Alman oryantalistlerin etkisiyle şüpheci yaklaşımın kendini daha derin göstermeye başladığı ve iddialarından da anlaşıldığı üzere J. Burton ve A. Rippin'de etkisi görüldü.

İşte çalışmanın ikinci bölümünde, İslâmî rivayetleri reddedip yeni bir kuram oluşturması sebebiyle revizyonist kabul edilebilecek, ancak yaklaşımının diğer revizyonistler gibi edebi olmayıp fıkhi olduğu sonucuna varılan Burton'un Kur'an'ın metinleşme sürecine dair iddiaları incelendi. Yapılan inceleme neticesinde bu konudaki rivayetler üzerinde kendi amaçları doğrultusunda senaryo niteliğinde mesnetsiz iddialar ortaya koyduğu, temel aldığı çoğu rivayetin de “ahad” olduğu için kesinlik arz etmediği ve Kur'an'ın cem'ine dair rivayetlere güvenmeyip onun tarihi değerini küçültme gibi bir çaba içerisinde olup Goldziher ve Schahct'ın görüşlerini temel aldığı tespit edildi. Ayrıca kullandığı tarihsel dayanakların yine de yetersiz olduğu, hicri 2. asırda Kur'an'ın metinleşmesine dair rivayetlerin olmasının onun temel aldığı tezi çürüttüğü sonucuna varıldı. Bununla beraber onun nesihten yola çıkarak Kur'an-Mushaf ayrımını yapmış olması ve Mushaf'ın eksik olduğu sonucuna ulaşmasının sebebinin İncil'in metinleşme sürecinin etkisi altında yeni bir kuram üretmeye çalışması olduğu ortaya kondu. Bu kuramları arasında kıraatlerin evrilip Sahabe Mushaflarına dönüştüğü, Sahabe Mushaflarının ise Hz. Peygamber'in Mushaf'ı olmayı başaramadıkları iddiasının bilimsellikten uzak temelsiz bir yaklaşım olduğu kanısına varıldı. Normalde İslâmî rivayetleri göz ardı ederken “lahn” hususundaki rivayetleri kullanması da çalışmalarında kendi teorisini doğrulamayı öncelediği araştırmanın neticesi olarak belirtildi.

Üçüncü bölümde Rippin'in Kur'an'ın metinleşmesine dair iddiaları incelendi. Onun Wansbrough'nun etkisi altında İslam kültürünü yok sayarak Müslümanları, diğer kültürlerin birleşiminden oluşmuş bir grup olarak gördüğü sonucuna varıldı. Rippin'in İslâmî kaynakların hepsini “Kurtuluş Tarihi” olarak görüp kendi varsayımlarını yazılı kaynaklara tercih ettiği ortaya kondu. Yazarın, Kur'an'ın Hristiyan, Yahudi ve Mezopotamya'daki başka kültürlerin karışımı olarak kim olduğu

belli olmayan insanlar tarafından oluşturulduğunu savunduğu tespit edildi ve hem art niyetli hem önyargılı bir çalışma yaptığı araştırmanın sonucu olarak belirtildi. Ayrıca, Şiiilerin farklı bir Mushafları olduğunu söyleyerek bunu kabul etmesinin temelsiz olduğundan, Yemen'deki yazmaların revizyonist ekolün iddialarını çürüttüğüne inanmadığı ve ısrarla görüşlerini savunmaya devam ettiği tespit edildi. Ortaya attığı her iddia için gerekli zemini İslam tarihi sayfalarında yazılı olanı reddetmek suretiyle yaptığı ve fazlaca farazi iddialar ortaya attığı araştırmanın bir neticesi olarak gözler önüne serildi. Onun mensup olduğu bu revizyonist ekolle geleneksel anlayıştan tamamen bir sıyrılmaadan söz edilemese de Fazlurrahman'ın gösterdiği amaçlar oldukça yerinde bulundu. Onun ifadesine göre revizyonist ekol şunları amaçlamaktadır:

- i. Kur'an, yoğun bir Yahudi-Hristiyan çatışması olan bir ortamda Yahudi geleneğine göre yazılmış bir eserdir.
- ii. Kur'an birçok kültürün bir araya gelmesi sonucu oluşmuştur.
- iii. Kur'an, Muhammed sonrası oluşmuş bir kitaptır.

Sonuç olarak İslâmî rivayetlerdeki ihtilaf dolayısıyla Wansbrough'nun öncülüğünü ettiği Burton ve Rippin'in de dahil olduğu bu ekolün Kur'an'ın tarihlendirilmesine dair faaliyetlerine kolaylıkla temel bulabildikleri, bu ihtilafları tamamen ya da kısmen uydurma sayıp yeni teoriler ortaya koydukları anlaşıldı. Bilhassa Burton ve Rippin'in Goldziher ve Schacht'in izinden gittikleri, özellikle Alman ve Fransız oryantalistlerin eserlerinden çokça istifade ettikleri sonucuna varıldı.

Bu durumda İngiliz oryantalistlerin Kur'an'ın metinleşmesine dair genel seyri şu şekilde sıralanabilir:

1. İngiliz oryantalistler, Kur'an'ın metinleşmesi hususundaki ihtilaflar sonucunda revizyonistler ve gelenekselciler şeklinde bir tür ideolojik bölünme yaşamış ve birçok açıdan farklı sonuçlara ulaşmıştır.
2. 18. asırda kolonicilik faaliyetleriyle İngiliz oryantalizminde Kur'an'ın metinleşmesi hususunda ilk aşamalarda Hristiyanlığı korumaya dayalı bir yaklaşım göz önünde bulundurulmuş, bu aşamada biraz ılımlı ama savunmacı ve

polemikçi bir yaklaşım sergilenmiştir. Geleneksel ekol kabul edilebilecek bu dönemde İslâmî rivayetler göz ardı edilmemiştir.

3. 20. asırdan itibaren geleneksel oryantalist yaklaşımdan daha sistematik bir yaklaşıma geçilmiş, Kur'an'ın metinleşme sürecine dair araştırmalarda teolojik perspektiften uzaklaşıldığı görülmüştür.
4. 20. asrın ikinci yarısından itibaren de radikal-revizyonist ekolle beraber derin bir şüpheci anlayış tercih edilmiş, bu asırda daha önce hiç sorulmamış sorular sorulmuş ve Kur'an'a daha farklı bir perspektifle bakılmıştır.
5. Yeni bakış açılarının bir önceki asırlarda gerçekleşen önyargılı yaklaşıma olumlu bir etkisi olmamıştır. Bilimsellik adı altında aşırı şüpheci ve indirgemeci bir bakış açısı sergilenmiştir.
6. Kur'an, en başından itibaren edebi bir eser kabul edilmiş, revizyonist ekolle beraber Kutsal Kitaplara uygulanan yöntemler Kur'an'a da uygulanmıştır.
7. Revizyonist ekolün özellikle Kur'an'ın metinleşme sürecine dair rivayetleri reddetmek suretiyle İslâmî rivayetlerin kaynak değerini küçültme hatta yok etme çabası içinde olduğu gözlemlenmiş, mevcut rivayetleri ve erken dönem hadis toplama usullerini tamamen yok sayıp kendi kurallarını doğru buldukları, özellikle İslam toplumunun kendi kültürünü kabul etmeyip başka kültürlerin ortak bir oluşumu olarak göstermeleri dolayısıyla Kur'an'a karşı art-niyetli bir çalışma yaptıkları görülmüştür.
8. Yapılan bu çalışmayla Kur'an'a ihtilaf barındırmayan bir metinleşme tarihi ortaya konmaya çalışıldığı ancak bunun daha farklı sorunlara sebep olduğu anlaşılmıştır.

İngiliz oryantalizmi üzerinde yapılan araştırmalar, Kur'an'ın metinleşme sürecine geleneksel yaklaşımla başlayıp revizyonist ekolle devam eden Kur'an'ı farklı okuma tekniğinin İslam akademisinde birçok araştırmaya ihtiyaç olduğunu gösterdi. Özellikle ön-kabullerden sıyrılarak, Kur'an'ın metinleşmesi hususunda Müslüman ve Batı kaynaklarını göz önünde bulundurarak ve eski yazma nüshaları yeni tekniklerle inceleyip tarihlendirerek daha detaylı çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşıldı. Bu hususta Türkiye'de laboratuvarlar kurulmalı, sadece bu eğitimin verildiği bir birim kurulmalı ve İslam tarihindeki ihtilaflar giderilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

- Abir Özan, Gülbahar: “Sir William Muir’in Kur’an’a bakışı”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Akbaş, Necati: “Hz. Peygamber Dönemi Kur’an’ın Yazım Tarihi”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.
- Al-azami, Muhammad Mustafa: **The History of The Qur’anic Text: From Revelation to Compilation: A Comparative Study with the Old and New Testaments**, First Edition edition Leicester, UK Islamic Academy, 2003.
- Albayrak, İsmail: “Batı’da Son Dönem Kur’ân Çalışmalarına Genel Bir Bakış”, **Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı’da İslâm Çalışmaları Sempozyumu 11-12-Mayıs-2002-Adapazarı**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.
- Albayrak, İsmail: “John Wansbrough ve Ahkâm Tefsiri”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, C.2, No:4, 2004.
- Albayrak, İsmail: “John Wansbrough’nun Kur’an Tarihi Teorisi ve Batı’da Doğurduğu Tartışmalar”, **İslâmîyat**, C.4, No:1, 2004.
- Albayrak, İsmail: “Qur’anic Narrative And Israiliyyat in Western Scholarship And in Classical Exegesis”, **The University of Leeds**, Doktora Tezi, United Kingdom, 2000.
- Albayrak, İsmail: “Richard Bell, Kur’an Çalışmaları ve Kur’an

- Vahyi Hakkındaki Görüşleri”, **SÜİFD**, C.3, No:3, 2001.
- Ali, Muhammad Mohar: **The Qur'an and the Orientalists: An Examination of Their Main Theories and Assumptions**, Ipswich, Suffolk England, Jam'iyat Ihyaa' Minhaaj Al-Sunnah, 2004.
- Altıkulaç, Tayyar: “Hz. Ali ve İlk Mushaf Nüshaları”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No:21, 2012.
- Altıkulaç, Tayyar: “Kitabımız Kur'an", **Kutlu Doğum Haftası 12-17 Ekim 1989**, 1990.
- Atay, Esmâ: “İlk Dönem İngiliz Oryantalistlerin Kur'an Çalışmaları W. Muir ve D.S.Margoliuth Örneği”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- Aydın, Zeynel Abidin: “Hz. Osman ve sonrası dönemde Kur'an'ın metinleşme tarihi”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2008.
- Aykaç, Meryem Beyza: “Sir William Muir Örneğinde 10. Yüzyıl Oryantalizminin Hz. Muhammed'in Hayatına Bakışı”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.
- Azami, Muhammad Mustafa: **Vahyedilişinden derlenişine Kur'an tarihi: eski ve yeni ahit ile karşılaştırmalı bir araştırma**, çev. Fatih Serenli, Ömer Türker, İstanbul, İz Yayıncılık, 2014.
- Azmi, Ahmad Sanusi: “Crystallization of The Quran: An Analysis of John Wansbrough's Theory”, **Wawasan: Jurnal Ilmiah Agama dan Sosial Budaya**, C.2, No:2, 2017.
- Barwise, Duncan: “Tribute: Andrew Rippin”, **University of Victoria**, C.26, 2017.

- Bedevi, Abdurrahman: **Mevsuatü'l-müsteşrikin**, Beyrut, Dâru'l-İlm li'l-Melayin, 1984.
- Bedir, Murteza: "Schacht, Joseph", **DİA**, C.36, 2009.
- Benton, William: "Muir, Sir William", **Encyclopedia Britannica**, C.15, 1961.
- Berg, Herbert: "The implications of, and opposition to, the methods and theories of John Wansbrough", **Method & Theory in the Study of Religion**, C.9, No:1, 1997, s. 3-22.
- Bevilacqua, Alexander: "The Qur'an Translations of Marracci and Sale", **Journal of the Warburg and Courtauld Institutes**, C.76, 2013, s. 93-130.
- Birişik, Abdülhamit: **Oryantalist Misyonerler ve Kur'an**, İnsan Yayınları, 2004.
- Blachère, Régis: **Introduction au Coran**, 2nd edition Paris: G.-P. Maisonneuve et Larose, 1977.
- Bosworth, Clifford Edmund: "The Study of Islam in British Scholarship", **Mapping Islamic Studies: Genealogy, Continuity and Change**, Ed. by. Azim Nanji, Berlin, Mouton de Gruyter: Walter de Gruyter, C. XXI, 1997.
- Brown, Daniel: "An Introduction to the Hadith by John Burton", **International Journal of Middle East Studies**, Ed. by. John Burton, C.31, No:2, 1999, s. 275-76.
- Buaben, Jabal Muhammad: **Image of the Prophet Muḥammad in the West: A Study of Muir, Margoliouth and Watt**, Islamic Foundation, 1996.
- Burton, John: "Abrogation", **Encyclopaedia of the Qur'an**, Ed. by. Jane Dammen McAuliffe, Brill, 2001.
- Burton, John: **An introduction to the Ḥadīth**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1994.
- Burton, John: "Collection of the Qur'an", **Encyclopaedia of**

- the Qur'an**, Ed. by. Jane Dammen McAuliffe, Brill, 2001.
- Burton, John: "Linguistic Errors in The Qur'ân", **Journal of Semitic Studies**, C.XXXIII, No:2, 1988, s. 181-96.
- Burton, John: **The Collection of the Qur'ân**, Cambridge, New York, Cambridge University Press, 1977.
- Burton, John: "The Interpretation of Q 87,6-7 and the theories of nash", **Der Islam**, C.62, No:1, 1985.
- Burton, John: "The Reading of Q 20,63: تالوا ان هدى لمحش", **Zeitschrift für Arabische Linguistik**, No:19, 1988, s. 7-26.
- Burton, John: **The sources of Islamic law: Islamic theories of abrogation**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1990.
- Burton, John: "The Vowelling of Q 65,1", **Journal of Semitic Studies**, C.XXIX, No:2, 1984, s. 267-83.
- Burton, John: "Those Are The Highflying Cranes", **Journal of Semitic Studies**, C.15, No:2, 1970, s. 246-65.
- Burton, John: "University of St. Andrews", **British Society for Middle Eastern Studies**, C.1, No:2, 1975.
- Caetani, Leone: **İslam Tarihi**, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul, Tanin Matbaası, 1925.
- Calder, Norman: "History and nostalgia: Reflections on John Wansbrough's 'The Sectarian Milieu'", **Method & Theory in the Study of Religion**, C.9, No:1, 1997, s. 47-73.
- Cerrahoğlu, İsmail: "Garanik", **DİA**, C.13, 1996, s. 361-66.
- Cerrahoğlu, İsmail: "Garanik Meselesinin İstismarcıları", **AÜİFD**, C.XXIV, 1990.
- Cerrahoğlu, İsmail: "Oryantalizm ve Batıda Kur'an ve Kur'an

- İlimleri Üzerine Araştırmalar”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.31, No:1, 1990, s. 95-136.
- Cheema, Waqar Akbar: “Qur’an Preservation and Compilation during the Prophet’s Lifetime”, **Journal of Islamic Sciences**, C.1, 2013.
- Conrad, Lawrence I.: “Muslims Their Religious Beliefs and Practices Vol. 1 by Andrew Rippin”, **Journal of Near Eastern Studies**, Ed. by. Andrew Rippin, C.55, No:2, 1996, s. 153-54.
- Çakmak, Şenol: “Kur’an’a Oryantalist Yaklaşımlar: John Wansbrough Örneği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ, 2016.
- Çetin, Abdurrahman: “Kur’an Kıraatlarına Yönelik Oryantalist Yaklaşımlar”, **Marife**, C.2, No:3, 2002.
- Çolak, Yaşar: “Batı’da İslam Tarihinin Erken Dönemine İlişkin Farklı Metodolojik Yaklaşımlar: John Wansbrough, Michael Cook-Paticia Crone ve Lawrence I. Conrad Örneği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İzmir, 2006.
- Çöllüoğlu, Mahmut Sami: “Kur’ân-ı Kerim’in Cem’i ve Çoğaltılmasında Müsteşriklerin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Eleştirileri”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi Tezi, Ankara, 2001.
- Daneshgar, Majid; Waled SALEH: **Islamic Studies Today in Honor of Andrew Rippin**, t.y.
- Daniel, Norman: **Islam, Europe and Empire**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1966.
- Demiray Özsoy, Belkıs: “İngiliz Müsteşrik William Muir’in Siyer

- Kaynaklarına Yaklaşımı”, **İstem**, No:30, 2017, s. 393-412.
- Demirci, Muhsin: **Kur’an Tarihi**, 7. bs., M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015.
- Dickinson, Eerik: “An Introduction to the Hadith by John Burton”, **Journal of the American Oriental Society**, Ed. by. John Burton, C.116, No:4, 1996, s. 789-90.
- Donner, Fred McGraw: **Narratives of Islamic Origins: The Beginnings of Islamic Historical Writing**, Third Printing edition Princeton, N.J: Darwin Press, Incorporated, 1998.
- Draz, M. Abdullah: **Kur’an’ın Anlaşılmasına Doğru**, çev. Salih Akdemir, Mim, 1983.
- Dutton, Yasin: “The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation By John Burton”, **Journal of Islamic Studies**, Ed. by. John Burton, C.4, No:2, 1993, s. 237-40.
- El-akiki, Necib: **El-Müsteşrikun**, Kahire, Dâru’l-Maarif, 1980, c.2.
- El-badawi, Emran: “In Memoriam”, **Review of Middle East Studies**, C.51, No:1, 2017, ss. 155-57.
- Eernst, Carl W.: **How to Read the Qur’an: A New Guide, With Select Translations**, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2011.
- Es-suyuti, Celalettin: **el-İtkân fî Ulûm’il-Kur’ân**, Beyrut, Müessesetü’r Risâleti Nâşirûn, 2008.
- Fayda, Mustafa: “Mübâhele”, **DİA**, C.31, 2006.
- Gázquez, José Martínez: Andrew GRAY, “Translations of the Qur’an and Other Islamic Texts before Dante (Twelfth and Thirteenth Centuries)”, **Dante Studies**, with the Annual Report of the Dante Society, No:125, 2007, s. 79-92.

- Gökkır, Bilal: “Batı İslam Araştırmalarına Göre Kur’an’ın Oluşumunda Hz. Peygamber’in Rolü Meselesi”, **VI. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)**, 2006.
- Gökkır, Bilal: “İngiliz Oryantalist Misyoner Literatüründe Kur’an ve Peygamber”, **VII. Kutlu Doğum Sempozyumu: Tebliğler**, 19 Nisan 2004 [Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi], Isparta, 2006.
- Gökkır, Bilal: “Modern Dönemde Kur’an Tarihinin Ortaya Çıkışı: Kur’an’ın Korunmuşluğu Hususunda Oryantalist İddialar ve Müslümanlardan Cevaplar”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No:27, 2013
- Gökkır, Bilal: “Oryantalist Literatürde Kur’an’ın Kaynağı Tartışmalarının Kaynağı Disiplinlerarası Bir Yaklaşım”, **Bilimname**, C.2004, No:2, 2004.
- Gökkır, Bilal: “Western Attitudes To The Origin Of The Qur’an Theological and Linguistic Approaches of Twentieth Century English-Speaking World from William Muir to William M. Watt”, **The University of Manchester**, Phd Thesis, England, 2002.
- Gökkır, Necmettin: “Anglo-Sakson ve Amerikan Geleneklerinde Revizyonizm”, **Kur’an’ı Anlama Yolunda: Kuramer Konferansları -II**, 2017.
- Gökkır, Necmettin: “Kur’an Araştırmalarında Kullanılan Yeni Metot ve Teoriler”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No:12, 2012, s. 75-103.
- Gözeler, Esra: “Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi Sorunu ve Kur’an’a kronolojik-olgusal bir yaklaşım (1 Rebiu’l-Evvel-4 Rebiu’l-Evvel arası)”, **Ankara**

- Gözütok, Kemal: **Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Doktora Tezi, Ankara, 2009.
- Gözütok, Kemal: “Oryantalistlerin Kur’ân Tarihine Bakışları”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Yüksek Lisans Tezi Tezi, Ankara, 2012.
- Guenther, Alan M: “The Hadith in Christian-Muslim Discourse in British India, 1857-1888”, **McGill University,** Yüksek Lisans Tezi, Ottawa: National Library of Canada, Bibliothèque nationale du Canada, 2000.
- Hakkı, İzmirli İsmail: **Tarih-i Kur’an,** İstanbul, Böre Yayınevi, 1956.
- Hamidullah, Muhammed: **Kur’an Kerim Tarihi,** İstanbul, 2013.
- Haron, Muhammed: “Contemporary Studies of the Science of Hadith”, **Digest of Middle East Studies,** C.5, No:4, 1996, s. 34-37.
- Hatipoğlu, Mehmet S.: “Goldziher, Ignaz”, **DİA,** C.14, 1996.
- Hawting, G. R.: “Abû ‘Ubaid al-Qâsim b. Sallâm’s K. Al-nâsikh wa-l-mansukh”, **The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland,** Ed. by. John Burton, No:1, 1990, s. 147-50.
- Hawting, G. R.: **The idea of idolatry and the emergence of Islam: from polemic to history,** Cambridge, UK, New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1999.
- Hawting, G. R.: “The Role of Qur’ân and Hadith in the Legal Controversy About the Rights of a Divorced Woman During her Qiting Period ((Idda))”, Cambridge, 09.1985.
- International Quranic Studies Association: “RIP Andrew Rippin (1950-2016)”, 12.2016,

- (Çevrimiçi),
<https://iqsaweb.wordpress.com/2016/12/01/ripar/>, 13 Ocak 2020.
- Iqsaweb, “Islamic Studies Today: Essays in Honor of Andrew Rippin”, **International Qur’anic Studies Association**, 28.11.2016, <https://iqsaweb.wordpress.com/2016/11/28/İslâmîc-studies-today-essays-in-honor-of-andrew-rippin/>, 15 Ocak 2020.
- Jeffery, Arthur: **Materials for the History of the Text of the Quran; The Old Codices**, Brill Archive, 1937.
- Jeffery, Arthur: **The Qur’ân as Scripture**, New York: R. F. Moore Co., 1952
- Johns, A. H.: “The Collection of the Qur’an by John Burton”, **The Muslim World**, C.69, 1979.
- Jones, Alan: “The collection of the Qur’ân by John Burton”, **Journal of Semitic Studies**, C.25, 1980.
- Kahveci, Niyazi: “Kur’an’ın Kaynağı ve Oryantalizm”, C.27, No:4, 1991.
- Kara, Osman: “Kur’an’da ‘Cemel’ Kelimesinin Okunuş ve Anlamı Üzerine”, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.13, No:24, 2011, s. 85-103.
- Karaman, Hayreddin vd.: **Kur’an yolu: Türkçe meâl ve tefsir**, 5. baskı Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014
- Karataş, Şaban: **Şia’da ve sünni kaynaklarda Kur’ân tarihi**, İstanbul, Ekin Yayınları, C.262, 1996.
- Karimi-Nia, Morteza: “The Historiography of the Qur’an in the Muslim World: The Influence of Theodor Nöldeke”, **Journal of Qur’anic Studies**, C.15, No:1, 2013, s. 46-68.
- Keleş, Ahmet: “Kur’ân’ın Cem’i ve Tertibi”, **İslâmî**

- Khan, Sayyid Ahmad: **Araştırmalar Dergisi**, C.14, No:1, 2001.
- Khan, Sayyid Ahmad: **A Series of Essays on the Life of Muhammad and Subjects Subsidiary Thereto**, London, Trübner&Co, C.1, 1870.
- Koç, Mehmet Akif: “John Burton’un -Kur’an’da Gramer Hataları- Adlı Makalesinin Tenkidi”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.35, No:1, 1996.
- Lester, Toby: “What Is the Koran?”, **The Atlantic**, 01.01.1999, (Çevrimiçi), <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1999/01/what-is-the-koran/304024/>, 13 Mayıs 2020.
- Lumley, Elizabeth: **Canadian Who’s Who**, Ed. by. Lynn N Browne, Gwen Peroni, C.XLVI, University of Toronto Press, 2011.
- Lyall, C. J.: “Sir William Muir”, **Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland**, 1905, s. 875-79.
- Madelung, W.: “Abû Ubaid al- Qasim b. Sallam’s K. al-nâsikh wa-l-mansûkh”, **Journal of Near Eastern Studies**, Ed. by. John Burton, C.50, No:3, 1991, s. 228-30.
- Madigan, Daniel A.: “Reflections on Some Current Directions in Qur’anic Studies”, **The Muslim World**, C.85, No:3-4, 1995, s. 345-62.
- Madigan, Patrick: “Abrogation in the Qur’an and Islamic Law: A Critical Study of the Concept of ‘Naskh’ and its Impact by Louay Fatoohi”, **The Heythrop Journal**, C. LVII, 2016.
- Malcolm, Noel: **The 1649 English Translation of The Koran: Its**

- Origins and Significance”, **Journal of the Warburg and Courtauld Institutes**, C.75, 2012, s. 261-95.
- Mallat, Chibli: “Readings of the Qur’ân in London and Najaf: John Wansbrough and Muḥammad Bâqir al-Şadr”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.57, No:1, 1994, s. 159-73.
- Manzoor, S. Parvez: “Method Against Truth Orientalism and Qur’ânic Studies”, **The Qur’an, style and contents**, Ed. by. Andrew Rippin, The Formation of the classical Islamic world, C.24, Aldershot, Hampshire, Brookfield, VT: Ashgate, 2001.
- Martin, Richard C.: “The Collection of the Qur’an. By John Burton”, **Journal of the American Academy of Religion**, Ed. by. John Burton, C.47, No:3, 1979, s. 460-61.
- Maşalı, Mehmet Emin: **Kur’ân’ın Metin Yapısı**, Ankara, Avrasya Yayıncılık, 2004.
- Melchert, Cristopher: “IX. [III.] Yüzyıl Boyunca Nesih: Şafii, Ebû Ubeyd, Muhâsibi ve İbn Kuteybe”, **MÜİFD**, çev. Nail Okuyucu, C.1, 2011.
- Mingana, Alphonse: “The Transmission of the Koran”, **The Muslim World**, C.7, No:3, 1917, s. 223-32.
- Motzki, Harald: “The Collection of the Qur’ân. A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments”, **Der Islam**, C.78, No:1, 2001, s. 1-34.
- Muir, William: **Annals of the Early Caliphate**, Amsterdam, Oriental Press, 1968.
- Muir, William: **Extracts From the Coran in the Original:**

- With English Rendering**, London, Stephen Austin and Sons, 1885.
- Muir, William: **The Caliphate Its Rise, Decline and Fall From Original Sources**, London, Darf Publishers Ltd., 1984.
- Muir, William: **The Corân. Its Composition and Teaching; And the Testimony It Bears to the Holy Scriptures**, London, Society for Promoting Christian Knowledge, 1878.
- Muir, William: **The Life Of Mohammad From Original Sources**, Ed. by. T. H. Weir, B. D., M. R. A. S., Edinburgh, Oliver and Boyd, 1923.
- Nawas, John Abdallah: “An Introduction to the Hadith by John Burton”, **Journal of Semitic Studies**, C.XLII, 1997.
- Neuwirth, Angelika: **Studien zur Komposition der mekkanischen Suren**, Berlin, Walter de Gruyter, 2007.
- Nöldeke, Theodor: **Geschichte des Qorâns: Teil 1. über den Ursprung des Qorâns**, Leipzig, Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, 1919.
- Okumuş, Mesut: “Arthur Jeffery ve Kur’ân Çalışmaları Üzerine”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.XLIII, No:2, 2002.
- Okumuş, Mesut: “Kur’an’ın Tedrici Nüzûl Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine”, **Eskiye**, No:27, 2013, s. 7-21.
- Oshriyeh, Rahman,
Ali Mohammad Mir Jalili,
Sayyed Mahdi Mirzabayi: “An Evaluation of John Burton’s Research on the Collection of the Qur’ân in Encyclopedia of the Qur’ân”, **Adab-ı Kufah**, C.V, 2018.
- Öztürk, Hayrettin: **Ebedi Mucize Kur’an Yazılması ve**

- Toplanması**, 3. bs., İstanbul, Ensar Neşriyat, 2005.
- Paçacı, Mehmet: **Kur'an ve Ben ne Kadar Tarihseliz**, 2. bs., Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Palmer, Edward Henry: **The Quran**, Oxford, Clarendon Press, 1880.
- Patteyev, Muhitdin: Kur'an'ın Metinleşme Süreci ve Ana Konular, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, Ankara, 2002.
- Powell, Avril A.: "Muir, Sir William (1819-1905)", **The Oxford Dictionary of National Biography**, 23.09.2004, (Çevrimiçi)
[https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb-9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-35144](https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-35144), 28 Ocak 2019.
- Powers, David: "Abû 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm's K. Al-nâsikh wa-l-mansukh", **A Journal of Medieval Studies**, C.65, 1990.
- Purrostami, Hamed: "Examination of the View of John Burton Concerning the Relationship between Abrogation and Collection of the Qur'ân", **Review of European Studies**, C.9, No:1, 2017.
- Rahman, Fazlur: **Major Themes of the Quran**, USA: Bibliotheca Islamica, 1994.
- Rippin, Andrew: "Abû 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm's K. Al-nâsikh wa-l-mansukh", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.52, No:2, 1989, s. 346-47.
- Rippin, Andrew: **Approaches to the History of the Interpretation of the Qur'an**, Piscataway, New Jersey: Gorgias Pr Llc, 2012.
- Rippin, Andrew: "Al-Zarkashi and al-Suyuti on the 'occasion of

- revelation' material", **Islamic Culture**, C.49, 1985.
- Rippin, Andrew: "Al-Zuhrī, 'Naskh al-Qur'ān' and the Problem of Early 'Tafsīr' Texts", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.47, No:1, 1984, s. 22-43.
- Rippin, Andrew: "Circriculum Vitae", (24.05.2014)
- Rippin, Andrew: "Desiring the Face of God': The Qur'ānic Symbolism of Personal Responsibility", **Literary Structures of Religious Meaning in the Qu'ran**, Ed. by. Issa J. Boullata, London: Routledge, 2009.
- Rippin, Andrew: "God", **The Blackwell Companion to the Qur'an**, Ed. by. Andrew Rippin, Oxford, Wiley-Blackwell, 2008.
- Rippin, Andrew: "Ibn Abbas Al-Lughat Fi'l-Qur'ān", **The Qurān and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: "Koran", **Encyclopedia of Arabic Literature**, thk. Julie Scott Meisami, Paul Starkey, London, New York, 1998.
- Rippin, Andrew: "Kur'an 7/40: Deve İğnenin Deliğinden Geçinceye Kadar", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, çev. Ömer Kara, Mehmet Dağ, C.2, No:4, 2002.
- Rippin, Andrew: "Lexicographical Texts and The Qur'an", **The Qurān and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: "Literary Analysis of Qur'an, Tafsir, and Sira and Tafsîr: the Methodologies of John Wansbrough", **Approaches to Islam in**

- Religious Studies**, Ed. by. Richard C. Martin, Tucson, 1985.
- Rippin, Andrew: “Muhammad in the Qur’ân: Reading Scripture in the 21st Century”, **The Biography of Muḥammad: The Issue of the Sources**, Ed. by. Harald Motzki, Boston, MA: Brill, 2000.
- Rippin, Andrew: Andrew Rippin, **Muslims: their religious beliefs and practices Volume 1**, London: Routledge, 1990.
- Rippin, Andrew: **Muslims: their religious beliefs and practices Volume 1**, 3rd ed New York, Routledge, 2005.
- Rippin, Andrew: “Qur’ân 7.40: Until the Camel Passes Through the Eye of the Needle”, **The Qur’ân and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: “Qur’an 21:95: A Ban Is upon Any Town”, **The Qur’ân and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: “‘Qur’anic Studies’, part IV: Some methodological notes”, **The Qur’an and Its Interpretative Tradition**, Ashgate, Brill, C.9, 2001.
- Rippin, Andrew: “Reading the Qur’an With Richard Bell”, **The Qur’ân and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: “Rhmn and the Hanifs”, **The Qur’an and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Routledge, 2018.
- Rippin, Andrew: “Studying Early Tafsir Text”, **The Qur’ân and**

- Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire; Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: “Syriac In The Qur’ân Classical Muslim Theories”, **The Qur’ân in its historical context**, Ed. by. Gabriel Said Reynolds, Routledge studies in the Qur’ân London, New York: Routledge, 2008.
- Rippin, Andrew: “Tafsir”, **The Qur’an and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire; Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: “Tafsir Ibn Abbas and Criteria for Dating Early Tafsir Texts”, **The Qur’an and its interpretative tradition**, Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: “Tefsir Çalışmalarının Bugünkü Durumu”, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, çev. İsmail Albayrak, C.5, No:8, 2003.
- Rippin, Andrew: “The Commerce of Eschatology”, **The Qu’ran as Text**, Ed. by. Stefan Wild, Islamic Philosophy, Theology, and Science, C.27, Leiden, New York, E.J. Brill, 1996.
- Rippin, Andrew: “The Construction of the Arabian Historical Context”, **Aims, Methods and Contexts of Qur’anic Exegesis**, Ed. by. Karen Bauer, Oxford: Oxford University Press, USA, 2014.
- Rippin, Andrew: “The Exegetical Genre Asbâb Al-Nuzûl: A Bibliographical and Terminological Survey”, **The Qurân and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: “The Function of Asbâb Al-Nuzûl in Qur’anic Exegesis”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C.51, No:1, 1988, s. 1-20.

- Rippin, Andrew: **The Islamic world**, London, New York: Routledge, 2008.
- Rippin, Andrew: “The Present Status of Tafsir Studies”, **The Muslim World**, C. LXXII, 1982.
- Rippin, Andrew: **The Qurʾān and Its Interpretative Tradition**, Aldershot, Hampshire, Burlington, VT: Ashgate, 2001.
- Rippin, Andrew: “The Qurʾān as Literature: Perils, Pitfalls and Prospects”, **Bulletin British Society for Middle Eastern Studies**, C.10, No:1, 1983, s. 38-47.
- Rippin, Andrew: “The Quran: Style and Contents”, **The Formation of the Classical Islamic World**, Ed. by. Andrew Rippin, Aldershot, Hampshire, Brookfield, VT, Routledge, C.24, 2001.
- Rippin, Andrew: “The sources of Islamic law: Islamic Theories of abrogation by John Burton”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, Ed. by. John Burton, University of London, C.54, No:2, 1991, s. 362-64.
- Rippin, Andrew: “Wahy”, **Encyclopedia of Islamic Civilisation and Religion**, Ed. by. Ian Richard Netton, London, New York, 2008.
- Rippin, Andrew: “Western scholarship and the Qurʾān”, **The Cambridge Companion to the Qurʾān**, Ed. by. Jane Dammen McAuliffe, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Rubin, Uri: “An Introduction to the Hadith by John Burton”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, Ed. by. John Burton, University of London, C.59, No:2, 1996, s. 340-41.
- Ruddick, Eddie L.: “Elohist”, **Mercer Dictionary of The Bible**, Ed. by. Watson E. Mills, Georgia, 1990.

Sarıçam, İbrahim-
Mehmet Özdemir-
Seyfettin Erşahin:

İngiliz ve Alman oryantalistlerin Hz.

Muhammed tasavvuru, Ankara, Nobel Yayın
Dağıtım, 2011.

Schoeler, Gregor:

“The Codification Of The Qur’an: A Comment
On The Hypotheses Of Burton And
Wansbrough”, **The Qur’an in Context**, Ed. by.
A. Neuwirth, N. Sinai, Marx, Leiden , Boston,
Brill, C.6, 2009, s. 779-94.

Sell, Canon:

The Historical Development of The Qur’an,
London, Society For Promoting Christian
Knowledge Press, 1909.

Smith, George:

“Muir, Sir William”, **Dictionary of National
Biography Supplement II** (1901-11), New
York, 1912.

Songur, Haluk:

“John Burton (1929 -): The Collection of the
Qur’an Adlı Eseri Özelinde”, **İslam Hukuku
Araştırmaları Dergisi**, No:4, 2004.

Şakiroğlu, Mahmut H.:

“Caetani, Leone”, **DİA**, C.6, 1992.

Şen, Ziya:

Kur’an’ın Metinleşme Süreci, İstanbul, Ensar
Neşriyat, 2007.

Şen, Ziya:

“Kur’an’ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan
Problemler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İzmir, 2006.

Telegraphannouncments:

“Burton”, Eylül 2016, (Çevrimiçi),
[http://announcements.telegraph.co.uk/deaths/17
3427/burton](http://announcements.telegraph.co.uk/deaths/173427/burton), 18.01.2019.

The Editors of

New World Encyclopedia:

“William Muir”, **New World Encyclopedia**,
14.06.2020, (Çevrimiçi)

- https://www.newworldencyclopedia.org/p/index.php?title=William_Muir&oldid=985644, 7 Nisan 2019.
- University of St. Andrews: “John Burton”, t.y. (Çevrimiçi), [https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/persons/john-burton\(7630aa4a-f0dd-48f3-859f-005ca7e6413b\).html](https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/persons/john-burton(7630aa4a-f0dd-48f3-859f-005ca7e6413b).html), 18.04.2019.
- Ünsal, Hadiye-Mustafa Öztürk: **Kur’an Tarihi**, Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Waines, David: “An Introduction to the Hadith by John Burton”, **British Journal of Middle Eastern Studies**, Ed. by. John Burton, C.23, No:2, 1996, s. 203-4.
- Wansbrough, John E.: “The collection of the Qur’ân by John Burton”, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, C.41, No:2, 1978, s. 370-71.
- Wansbrough, John E.: **Quranic studies: sources and methods of scriptural interpretation**, Amherst, N.Y, Prometheus Books, 2004.
- Watt, W. Montgomery: **Muhammad: Prophet and Statesman**, unknown edition London, New York, Oxford University Press, 1961.
- Weiss, Bernard: “The Sources of Islamic Law: Islamic Theories of Abrogation by John Burton”, **Journal of the American Oriental Society**, Ed. by. John Burton, C.113, No:2, 1993, s. 304-6.
- Whelan, Estelle: “Forgotten Witness: Evidence for the Early Codification of the Qur’ân”, **Journal of the American Oriental Society**, C.118, No:1, 1998, s. 1-14.
- Woodhead, Christine: “Muir, Sir William”, **DİA**, C.31, 2006.
- Yaşar, Naif: **Oryantalistlere Göre Kur’an’ın Kaynağı ve Metinleşmesi**, Ankara Okulu Yayınları, 2017.

Yaşar, Naif:

“The Comparision of the Orientalistic Views in the Context of the Textualization”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, C.10, No: 51, 2016, s. 347-347.

Zencani, Ebu Abdullah:

Tarihü'l Kur'ân, Beyrut, Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, 1969.

